

BIBL. V I

BIBLICO.

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

152.

In God's Hand
H. J. G. G.
1881.

Mag. St. Dr.

910352-

-910355 I

7440

7450

7457.

7452

7440

7440

91

91

p. 196 Sigismund Baro
297

Galorum

VINCENTII

CONTARENI

DE FRUMENTARIA

Romanorum largitione

LIBER,

7452

In quo ea præcipuè, quæ sunt à

JUSTO LIPSIO

cum in Electis, tum in Admi-
randis de eadem prodita,
examinantur.

Ejusdem

DE MILITARI ROMANO-
RUM STIPENDIO

Commentarius.

VESALIÆ,

Typis, ANDRÆ ab HOOGENHUYSEN,
Typogr. Ordin.

M. DC. LXIX.

7452

910355

I

Pla

D

SS.

6

R

pre

LUN

tuor

ta p

es. l

arun

Sibi

nec

indi

defe

*Plurimum Reverendo, Clarissimo &
Doctissimo*

Viro,

Dn. CHRISTOPHORO
WITTICHIO,

SS. Theolog. & Philosophiæ Do-
ctori, illiusque in Illustri Academia
Neomagenfi Professori
Celeberrimo.

Redit ad te, Vir Clarissime,
VINCENTII CONTARENI
presens quod cernis OPUSCU-
LUM, quod mecum pro summo
tuoin rem literariam affectu, nō i-
ta pridem communicare dignatus
es. Illius encomiastē ut agam, me-
arum nec est virium nec partium.
Sibimet ipsi abundē illud sufficit,
nec apud æquos Censores alieno
indiget præconio. Typis de novo
describere duxi operę pretium, ut

(2)

fic

DEDICATIO

fic & doctissimi autoris honori litarem, & multorum desideriiis satisfacerem. Tibi verò illud consecrare & volui & debui, ut ita pro beneficiis maximis, quibus me meosque hæctenus citra demeritū prosequutus es, aliquale apud te extaret *τιμησιμων* Quod uti non dubito, quin æquo animo sis laturus, ita obnixè rogo, ut me ac hosce meos conatus benivolo vultu porrò aspicere digneris. Dabam Vefaliæ. 26. Junij Anno 1669.

*Tibi ad quævis obsequia
paratissimus*

ANDREAS AB HOGENHUYSEN.

ILLVSTRISSIMIS
ATQVE EXCELLENTISS.
TRIVM VIRIS.

Patauino Gymnasio moderando

M. ANTONIO MEMO D. MARCI
PROC.

ANTONIO PRIOLO ÆQVITI ET D.
MARCIPROC.

ANDREAE MAVROCENO SE-
NATORI.

Vincentius Contarenus

S. P. D.

 I generis vestri clarita-
tem specto Ill.^{mi} atque
Excell.^{mi} Trium viri,
earum gentium fami-
liæ vestræ sunt, quæ præcipua
inter Italicas noblitate censentur.
Si dignitatem; omnes honestissi-
mum, plerique summo proximum
in REP. VENETA locum obti-
netis. Si propensam ad bonarum

D E D I C A T I O

artium studia juvāda voluntatem; ea fidei vestræ publicè sunt commendata. Si quantum vobis præcipuè debeam; muneris vestri est, quod honesto fruor otio, quod unis, ut semper optavi, litteris vaco, quod apertus mihi à vobis est cursus ad laudem, atque adeo, nisi per me stet, ad immortalitatem, cum sex abhinc annis doctrinarum omnium principibus me in Patavina Academia collegam adjungendum censuistis. Quamobrem causas, cur inscribi aliquid vobis debuerit depromptum è studiis meis, cur quæram, aut comminiscar, nihil est. Cum enim de vobis cogito, satis multas, & quidem graves reperio. Cum autem vires meas consulo, quid sciam, quid susceperim, quid præstiterim; venit in
men-

DEDICATIO

mentem vereri, non dicam, ne vobis, quorum est incredibilis humanitas, sed ne forte aliis nomine vestro ad libelli hujus commendationem videar abuti. Quos in litteris progressus fecerim, mei iudicii non est; id unum scio, tam multis partibus esse plura, quæ nesciam, ut quidquid id est viæ, quod confeci, præ eo quod restat, puncti instar sit. Præterea in tam difficili versor argumento, ut vel me iudice, eximium JUSTI LIPSII ingenium fatigarit. Quid igitur putem præstare posse me Amplitudine vestrâ non indignum, & loci claritate, quem post SIGONIUM. V. C. à me teneri voluistis? Ut nihil præstem, conari iuvat, nervosque omnes intendere, ut quod Vobis pro immortalibus

DEDICATIO

vestris in me beneficiis debeo, saltem voluisse videar aliqua ex parte dissolvere. Cujus autem stultitię fuerit, vos publicos litterarum patronos, æstimatores industrię, judices ingeniorum adeo negligere, ut quę propria vestra cognitio est, eam aliis tribuam, & judicare prius quemquam de me, quam Vos selectos judices malim? Nam obscura, multisque implicata difficultatibus quęstio, & magnum in litteris LIP SII nomen faciunt, ut mihi opus sit latere in tutela, & præsidio dignitatis vestrę. Magnum enim & anceps in eo certamen cum gratioso adversario, qui ingenii atque industrię opinione omnium ferme animos jampridem occupavit. Male igitur mecum agatur, ni Vos habeam

DEDICATIO

beam patronos, quorum me recreet virtus, reficiat humanitas reverentia confirmet. Spero etiam fore, ut me vobis conciliet PETRUS BEMBUS, cui Vos ut patria, sic historia conjunxit; qua res præclare à majoribus vestris bello & pace gestas immortalis memoriæ consecravit. Qui igitur alteram ejus beneficio, non pecuniæ sed gloriæ, quæ vobis eripi nullo modo possit, hæreditatem crevistis, ei optime merito gratiam referetis, si quod mihi otium facitis, id vobis non modo volentibus, verum etiam faventibus in ejus fama facta tecta tuenda consumpsero. Id enim ago, molior quidem certe, & hunc libellum, quo mihi viam muniat, præmitto. Is poterat, fateor, & primi diu-

DEDICATIO

diutius & acriore studio perpoli-
 ri, ne cetera à fronte, quam nomen
 vestrum ornat, discreparent. Sed
 in tanto frugum proventu, quo
 anno Ceres peregrinata esse his
 regionibus videtur, mea ego fru-
 menta premere non debui, sed
 potius Romanorum exemplo lar-
 giri, ut ubere annonâ quemadmo-
 dum corpora, ita ingenia aleren-
 tur. Hoc enim consilio me ad
 scribendum contuli. Quod si id
 sum, quod volebam, assequutus,
 Vobis secundum Deum referri
 acceptum volo: sin minus, hoc sal-
 tem assequar, ut apud omnes te-
 statum relinquam, me, quantum
 vobis debeam, intelligere. Va-
 lete.

Patavij Pridie Kal. Sextiles cIoIo cIX.

GLI Eccellentissimi Sig. Capi dell' Eccelso Consoglio di X. infra-
scritti hauuta fede dalli Sig. Reformato-
ri dello Studio di Padoa, per relatione à
loro fatta dalli doi à questo deputati,
cioè del R. P. Inquisitor, & del Circ: Se-
cretario del Senato Gio Maravegia, che
nel Libro intitolato *Vincentii Contareni
De frumentaria Romanorum largitione li-
ber &c.* non si troua cosa contraria alle
leggi, & è degno di stampa, concedono
licentia, che possi esser stampato.

Datum die 13. Augusti 1609.

D. Benetto Sanudo

D. Filippo Bembo

D. Lorenzo Marcello

} Capi del' Eccelso Conf. di X.

*Excellentiss. Conf. X. Secretarius
Io. Baptista Padauinus.*

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

IN
L
f
Leg
C
De
o
De
C
De
De
m
De
f
De
m
De
C
De

INDEX CAPITUM.

- D**E frumentariæ largitionis i-
nitio, & progressionē, dum
fuit arbitraria. Caput I.
Leges de frumentaria largitione.
Caput II.
*De frumentariis Principum largiti-
onibus.* Caput III.
De pane pro frumento dari cæpto.
Caput IV.
De mode frumenti. Caput V.
*De iis quibus dabatur publicum fru-
mentum.* Caput VI.
*De numero accipientium publicum
frumentum.* Caput VII
*De iis, qui curabant publicum fru-
mentum.* Caput VIII.
De iis qui frumentum distribuerunt.
Caput IX.
De frumentariis provinciis. Cap. X.

PRÆCIPVA QUÆDAM

Disputationis Capita, in quibus
Contarenius a LIPSIO dissentit.

Capite I.

1 **N**ON esse id initium frumentariae
largitionis, quod tradit Lipsi-
us primo Electorum Cap. VIII. ex
LIVIO qui de largitione verbum
nullum facit.

2 Integrum Plinij libro XVIII. Cap. III.
locum de Marcij largitione frustra à
Lipfio emendari.

Cap. II.

3 Nulli esse culpæ affinem, neque ab alio-
rum scriptorum consuetudine disce-
dere **APIP ANUM**, cum affir-
mat lege Sempronia datum plebi fru-
mentum ἀπὸ τοῦ κοινῶν, de publico.

4 Legem Semproniam non modo ante Syl-
lam fuisse abrogatam, sed tres præte-
rea de frumentaria largitione, aut
promulgatas aut latas ante Syllanam
dominationem.

5 Legem Terentiam, quam significat
Mar-

3
Marcius trib. pl. apud Salustium in
historiarum fragmentis fuisse perla-
tam.

ΑΥΕΜΠΤΟΝ esse eum, cui nihil dividatur, 6
non autem infinitum, ut Lipsius ver-
tit.

S. C. in Catonis sententiam factum & 7
ratum fuisse.

Non unam a Clodio, sed duas latas esse 8
frumentarias leges.

Suasu Catonis frumentum gratis datum 9
non fuisse.

Cap. III.

Augustum XI. consulatu duodecim fru- 10
mentationes famis causa emensum
non esse.

Pretium frumenti, quo de agit TACI- 11
TVS libro Annalium XV. non fuisse
ejus, quod Imperatores largiri erant
soliti, cum id fuerit à lege Clodia om-
nino gratuitum.

Cap. IV.

Neque à Trajano pacem pro frumento 12
dari ceptum, ut docet Lipsius in Ele-
ctis, neque circa Flaviorum imperi-

um, ut in *Admirandis* Cap. X. lib. II. quæ utraque initia confirmat veterem testimoniis, neque tamen eorum pugnam dirimit.

- 13 Potuisse Lipsium animadvertere fabulas cani à veterem Persii interprete, cum in *Satyram* III. significatum ait panem fiscalem ab eo, qui *Satyra* V. frumentariam largitionem agnoscit.
- 14 Lapsi Lipsium in *IVENALIS* loco interpretando, non modo quia poeta reclamat *Satyra* VII. verum etiam quia ipse net secum pugnare videtur, cum in *TACITI* *Annalium* *Librum* IV. de pane *vænali* hæc scripta docet.
- 15 Vitiosam esse eam concludendi rationem, qua utitur Lipsius in *VICTORIS* loco. Si collegium pistorum a Trajano, ergo & panis fiscalis.

Cap. V.

- 16 Æque vitiosam esse alterã, qua utitur, ut ostendat modum frumenti minimũ fuisse modios senos, quia *Marcus* apud *SALVSTIUM* ut exilem modicum quinum largitionem criminatur.

Fal-

Falso Lipsium scripsisse in Admirandis ordinariã largitionem fuisse X. modiorum, atq; id à se in Elictis notatum, ubi non modo hoc non notat, sed contrariam etiam sententiam probat, quam ego Cap. III. Dionis testimonio confirmavi. 17

Cap. VII.

Dionis verba de frumentantium numero à Cæsare ad partem dimidiam redactò Lipsium male interpretatum videri. 18

Auctum a Cæsare frumentantium numerum probabilius videri, quam veterem, ut putat Lipsius, esse revocatum. 19

DIONEM in recensu ab Augusto acti tempore, & in pecuniæ summa non modo non errasse, verum etiam in his prodendis summa fide, ac diligentia esse versatum. 20

Factus necne sit ab Augusto, quo anno XIII. consulatum gessit, populi recensu, ex lapide Ancyrano intelligi non posse. 21

Lipsium semel & iterum Ancyrani lapidis 22

pidis exemplar frustra emendare conatum.

23. *Vitiosa tertia Lipsij argumentatio. Auxit Tiberius TACITO teste libro Annalium VI. numerum frumenti: & frumentantium igitur.*

Cap. VIII.

24. *Ediles frumentaria curatione solutos lege Terentia, quam Sempronia verisimilius videri.*

25. *Turranium titulo annonæ præfectum, revera Augusti in hac curatione Vicarium fuisse, contra quam Lipsius sentiat in Electis, & in TACITI Annalium lib. I.*

Cap. IX.

26. *Viariam legem à Curione esse jactatam, non vineariam, ut Lipsius vult, COELII locum ex epistola ad Cicero-nem corrumpens.*

Cap. X.

27. *Africani frumenti modum a Lipsio neq₃ in Electis, neq₃ in admirandis satis fuisse investigatum.*

28. *Potuisse Lipsium animadvertere Iosephū in*

*in Agrippæ oratione ad Iudæos causæ
sæpe servire.*

*VICTORIS locum de Egyptio fru- 29
mento à Lipsio corrumpi, ut inuatum
Iosephum servet.*

*Multos veterum scriptorum locos trahi 30
à Lipsio repugnantes ad frumentari-
am largitionem, quæcum nihil illis
reiest.*

A 4 VIN

VINCENTII CONTARENI

De frumentaria Romanorum
largitione

LIBER.

SI qui sunt, qui cupiant recta gras-
sari ad gloriam, neque ex aliena
ignominia famam aucupentur, in his
ego nomen profiteor meum. Semper
enim in ea fui sententia, ut existima-
rem, qui ex alienis incommodis sua
comparant commoda, violari ab iis
hominum inter homines societatem,
& dari non obscura pravi atque obtusi
ingenii argumenta. Quippe cum re ip-
sa fateantur, præcisam sibi esse omnem
super ceteros eminendi spem, ni aliorum
ruina se fulciant, atque attollant. Sed
ut docent officiorum magistri, inci-
dunt tempora, cum, quæ turpia & ini-
iusta sunt, sunt contraria, & viros
bonos

bonos, excelsoque animo præditos de-
cent Neque enim qui serviunt com-
muni utilitati, sapientum iudicio sunt
alii culpæ affines, si facere non possunt,
quin de aliena fama quid detrahant: &
fuit laudabile Romæ institutum, pri-
usquam odiis, atque ambitu corrup-
peretur, commendationem ætatis ab
accusatione ducendi. Ita enim fiebat,
ut qui legibus coerceri non poterant,
pœnæ saltem, atque ignominiaæ metu
a malefactis deterretentur. Sed & ad
arcendam, propulsandamque iniuri-
am deprimere eum, a quo infertur, li-
cet; non modo si nos ipsi lædamur, aut
cognitione, & familiaritate nobis
conjuncti, sed etiam si alii, qui ope
nostra egeant. quod officium qui præ-
termittunt; dum vitant vitium, in con-
trarium incurrunt. Hæc faciunt, bo-
na ut spe sim, & iudicibus non iniquis
causam meam me probaturam confi-
dam: qui cum publicæ utilitatis, tum
civis mei tuendi studio incensus diem
IUSTO LIPSIUS V.C. dicere aude-

am. Agitur enim caussa veritatis, quam ut scopum habent omnes propositam, qui bonis artibus operam navant. Pro ea qui mendacium obtrudi alicui patiuntur, non minus violant officium, quam qui ab ægris, ut medici famæ parcant. venenatum poculum exhauriri sinunt. Agitur etiam caussa PETRI BEMBI, qui fuit splendor Italici nominis, & patriæ ornamentum. Is à IUSTO LIPSIO, quem non modo non læserat, sed ne natum quidem scire potuerat, accusatus, & mortis exceptione usus ita à plerisque absolvitur, ut damnentur Itali, qui dolorem suum tam lente ferunt, & Germanis defensi BEMBI gloriam non invident. Hanc igitur maculam Italico nomini, civibus meis, & BEMBO præcipue impositam ut delerem, statui mihi omni ope enitendum, atque ut Græci dicunt, *καὶ χεῖρ ἐν ῥόδι*, *καὶ ἄδον δὲν ἄμει*. Quamquam autem que nunc instituitur de frumentaria largitione disputatio, potest prima fron-

re videri ἀποσδιώστος, atque à suscep-
to Bembi patrocínio remota; qui ta-
men consilij mei rationem perspexerit,
non dubito, quin fuisse id tutis-
simum, necessarium certe fatean-
tur. Cum eo enim res mihi futura
est, qui ab ubereingenij, atque indu-
striæ fonte ad tantam profluxit homi-
num existimationem, ut altior videat-
ur omnium censura, & unus ex om-
nibus nulli errori obnoxius: scilicet
Olympi similis cujus verticem astris
propiozem, quam terris negant ullis
obduci nudibus, ullis perflari turbini-
bus ventorum. ut verendum sit maxi-
mopere, ne præjudicia de tanti viri
doctrina veritati ad animum aditum
præcludant, meque nequidquam cla-
mante, ac repugnante loqui è tripode
tunc etiam videatur, cum è plauastro
jactat in BEMBUM maledicta verius,
quam crimina. Quare faciendum est,
ut muniam mihi ad defensionem viam
& ad fidem; atque hominem esse LIP-
SIUM ostendam, ad cujus diligentia-

am & iudicium aliquid possit accedere. Quod si assequor, de eodem oleo, atque opera consulatum veritatis amantibus; iis præsertim, qui aut districti gravioribus negotiis, aut in aliarum artium tractatione occupati ita divertunt ad nostras, ut singula examinare per otium non possint. Hi enim sunt in primis idonei, qui fallantur; præsertim in legendis LIPSIJ libris, in quibus multa a vero abhorrentia sub veri persona latent. Ea omnia qui velit excutere, provinciam suscipiat eo graviolem, quo est difficilius refellere mendacium, quam dicere. Mihi sane satis superque erit pauca è plurimis in medium afferre, ut ex iis conjectura de ceteris fiat. Familiam ducet hæc de frumentatione disputatio: sequentur varix lectiones meæ, in quibus interdum a Lipsio dissentiam. Hæ dum describentur, institutam ab solvam BEMBI defensionem, daboque operam, ut omnes intelligant, LIPSIJ censuram, ne quid gravius dicam, esse levissimam.

mam. Cogent agmen libri de FALSA
magnitudine Romana, quibus AD-
MIRANDA oppugnabo, & illos
præcipue gigantum more congestos
auri montes non fulmine, sed solo ve-
ritatis fulgore disijciam. Quo fiet ut
non modo undique tecta sit apologia,
sed par etiam pari referatur; & qui
Venetam PETRI BEMBI historiam
damnavit, ejus fabulæ de magnitudi-
ne Romana explobatur, Vrbe ipsa,
ut spero, favente, de cujus glo-
ria plurimum detrahitur, cum lauda-
tur falso. Hæc scripsëram Lipsio su-
perstite, cum nihil mihi esset optati-
us, quam ne quid illi humanitus acci-
deret, antequam hi libri ederentur.
Primum ne cui forte sermones darem
de me; citare Lipsium, cum sistere se,
& respondere vadato non posset: quo-
cum vivo congredi ausus non essem,
cum eo mortuo larvarum more lacta-
ri. deinde ut summum virum, qui mul-
to ante, quæ vocarem in controversi-
am, esset meditatus, secûq; animo per-
egisset,

egisset, non imparatum haberem adversarium, atque ita citius è conflictu nostro scintillæ veritatis emicarent. Conflictum dixi, litterarium tamen, in quo, ut homines decet honesto loconatos, & litteris informatos ad humanitatē solis rationum, ac testimonio ūmomentis nos confodissemus. Sed cū
MARCUSVELSERUS II. Vir Augustanus nobilitate, dignitatis gradu, & eruditione illustrissimus scripsisset ad me vixisse Lipsium, ita sum commotus, ut hastas, quod ajunt, abjecerim, & hunc ipsum libellum, qui in eo jam erat, ut imprimeretur, librariis extorserim. Et tamen denuo non modo amicorum, sed virorum etiam gravissimorum auctoritas me adduxit, ut eum edi paterer. Ita enim disputabant. unam eandemque esse nunc, & fuisse olim causam veritatis: imo eo nunc deteriorem, quod quædamnari potuissent a Lipsio superstite, quasi sancita ejus morte, in hominum animis altiores in dies agerent radices.

Has nemo si evelleret, ne pugnare cum mortuo videretur, quam esse veritati emergendi unquam reliquam speret? Turpius eam mortuo, quam vivo proditum iri. Neque deterritum hac religionem eum Lipsium, quo degeremus, quin tristem in Bembum censuram exerceret. Quid igitur me ipse morarer, ac ne Lipsij quidem vestigiis auderem insistere? Æternam adversus falsum, & libros, quibus proditur, esse auctoritatem. Quod erat factururus. si licuisset, Lipsius, ut scripta sua purgaret, id ego si facerem publico bono, optionis potius, quam hostis munere fungerer. Sed & habiturum gratiam, si sentiat, excoqui à me, quod in auro suo est, purgamentorum ac sordium. Neque esse verendum, ne viri prudentes apologiæ securum fucum facere. & insultare in mortuum audacius me putent. Neque enim eum Lipsio actum esse tam male, ut non egregios disciplinæ suæ alumnos reliquerit, qui, quo par est, animo docto-

doctoris decreta, & memoriam colant. Hi certatim ne pro magistro vadium obeant, neu multi in me pro uno cooriantur, id vero esse verendum. Quis enim repressos præclaros illos impetus, aut restinctum credat ardorem animorum, quem præ se tulerunt, cum est Lipsius à Lampugnano petitus? Scire me, quam multi sint ejus patrocinium professi per id tempus, si quidem ipse adversarium contemnere, nec responso dignari institisset. Nec defore, qui nullis obstricti grati animi vinculis, si minus pro Lipsio, at pro veritate meo exemplo omnem dimicationem subeundam meq; amice monitum ingenti beneficio sibi obstringendum putent. Quod igitur Lipsius vixisset, id minus nemini quam mihi ipsi conducere, cui soli cum solo congregiendi spe erepta multo acrior cum pluribus immineret pugna. Si Lipsii sententiam in disquisitionem vocarem, facturum me item ut Cadmum, qui satis mortui draconis dentibus, ar-

matas

matas acies in se vidisset insurgere. Sed illi sessisse prospere, quod in se ipsas ferrum convertissent: mecum bene actum iri, si pauci in me conspirarint Licere mihi defugere hanc pugnam, si male odisse Lipsium, videri velim. Nam futuros, qui hoc sibi persuadeant, si eo rebus humanis exempto arma posuero, perinde ac si mihi esset ereptus; in quibus autem lapsus est humanitus, quorum odium præ me semper tuli, ea serpere in dies longius sivero. His illi cum me obtudissent, eo tandem perpulerunt, ut dicerem, fore me in eorum potestate; quin si hæc probari viderem viris doctis, reliqua etiam, in quibus à Lipsio dissentio, esse editurum. Aleam igitur, quam dicunt, jacio, atque hoc de frumentatione commentario liberare incipio fidem meam. In eo cœpi non omnia persequendi consilium, sed ea tantum, quæ aut censura, aut luce indigebunt.

Hoc

Hoc volui primum, nescius lector ne
esset, quem præterea monitum volo,
sæpe fore, ut iisdem utar scriptorum
veterum locis, quos attulit Lipsius:
aut qui sunt ejusmodi, ut cum magis:
idonei nulli reperiantur ad hanc rem
illustrandam, sine illis manca, & mu-
tila sit disputatio: aut quia possunt re-
torqueri in Lipsium, & ad eum confu-
randum adhiberi: aut quia in illis ex-
aminandis est non parvus diligentia
meæ relictus locus. Ut igitur Attici,
Strabone teste, quas veteres fabri ne-
gigentius excoxerant, massas reco-
quendo grandæ operæpretium fece-
runt: ita spero fore, ut ex veterum lo-
cis, quos attulit Lipsius, denuo ex-
aminatis, multa eruantur, quæ ipse
præterit, aut quæ ipsum præterierunt.
Sed verborum jam satis est, ad rem
ipsam veniamus.

De

De origine, & progressionem frumentariae largitionis, dum fuit arbitraria.

Cap. I.

FRUMENTI largitio, quam frumentationem etiam dixerunt, quid veteribus fuerit, nomen ipsum satis indicare non potest. Nam & largiendi ratio una atque altera. & frumenti genera multa fuerunt. Donare non modo is dicitur, qui gratis dat; verum etiam qui ex pretio aliquid detrahit. Quin vetustissimum hoc fuisse largitionis genus fatebitur, qui ejus tempora diligenter observarit. Principio enim Senatus, & magistratum arbitrio frumentum datum est levissimo pretio in modios aestimatum: largitio deinde sancita est legibus. quarum postrema gratis primum dedit. Hæc arripit Imperatoribus, & habita inter imperij fundamenta diurno tandem pane mutata est. Frumentationis autem nomen non nisi post latas leges, ut mihi quidem videtur, usurpari coeptum,

ptum, Augusti præsertim ævo celebra-
 tum est. Largitio enim rara & incerta,
 & quandam retinens venditionis spe-
 tiæ novum nomen nullū desideravit. At
 statam, & multo quam solitum esset,
 frequentiore, ad plures pertinentem,
 & quod caput est, plerunque gratui-
 tam suo vocabulo sæpius appellatam
 esse, quis neget? sed missis nominibus,
 quatuor, quæ proposuimus, largiti-
 onis tempora sigillatim persequamur.
 Ante omnia origo & initium indagand-
 um est. Quæ in parte agit Lipsius sa-
 ne liberaliter: cum ad unum, & alte-
 rum aliquot annorum spatio dirempta
 digitum intendat. Nam Senatum sta-
 tim post reges exactos ex Livio lib. II.
 largitionis hujus auctorem facit anno
 V. C. CCXLVI. Idem Plinium sequu-
 tus lib. XVIII. hanc M. Marcio Ædi-
 li laudem tribuit, qui post annum
 V. C. CCLX. ædilitiam gessit. Quod
 fit, ut inter utrumque initium anni mi-
 nimum XV. intercedant. Scilicet ut
 quædam flumina, ita frumentaria lar-
 gitio

gitio à duobus diversis fontibus, & capitibus manat. Quod mihi tamen longe secus videtur, qui duorum initiorum fallum unum, dubium & incertum esse alterum autumo. Falsum Livianum: ita enim sane appellemus; quanquam de eo Livius, ut mea fert opinio, ne cogitavit quidem, cum illa scriberet. *Multa blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. Annonæ in primis habita cura; & ad frumentum comparandum missi alii in volcos, alii Cumas.* (Nam quod legit Lipsius, *Aquos*, adulteriū procul dubio est.) Quid eum adduxerit, de largitione ut hic actum putaret, facile quivis conjectura assequatur. Nam & blandimentum vocatur à Livio annonæ cura; & in eorum, quæ largitiones proculdubio fuerunt, numerum refertur: salis levioze pretio publice dati, portorii quoque ac tributis plebis liberatæ, quæ Halicarnasæo etiam lib. V. δημοτικὰ populari-α, & φιλόθροπα πρὸς τοὺς πέντας ben-

benignè, atque humaniter populo præstita videntur. Veruntamen quæ contradici possint, non modo plura, sed etiam graviora sunt. Ut enim si omnes ad unam largitiones esse blandimenta quis velit, ei ego admodum non repugnarim: ita blandimenta omnia esse largitiones, neque ego, nec sanus quisquam dederit. Neque enim retro res com meat; cum duorum, quæ inter se comparantur, pateat alterium latius; hoc generis, illud formæ obtineat locum. Quam multi enim sunt, qui verbis aut factis blandientes nihil largiantur? Qui vero astipulari Lipsio videtur Halicarn. is aperte adversatur, cum largitiones ab annonæ cura, scripture, temporibusq; discernit. Prodito enim plebem levatam esse tributis, ac vestigalibus, quanquam proprius ille erat de largitionibus agendi locus de annonâ tamen ne verbum quidem, nisi post interjectam bene longam, & multis versibus explicatam rerum obfessa jam urbe gestarum narrationem: satis ut

indi-

indicet, neque hanc sibi largitionem videri, neque iis assentiri, qui proderent, missos antequam urbs obsideretur, in Volcos & Cumas, qui frumentum ad urbem convehendum curarent. Quamquam utrum ante, an post obsidionem sint missi, ad susceptam disputationem quod attinet, haud in magno equidem ponam discrimine. Livium sequamur: sint antea missi. Quid est? Vtrum ii tantum blandiuntur, qui populum donant frumento, an etiam qui annonæ habent curam? Sane hanc uberem ubique ples capit: fame autem prope in furorem, rabiemque agitur. Ut enim ait apud Livium Scipio, *fames ultimum humanorum supplicium est*. Quod si quicumque annonæ habent curam, ut blandiantur plebi, largiri censendi sunt; dici vix poterit, quanta multæ sint urbes, quæ nec opinato largiantur. Unæ olim è Græcis omnibus Athenæ, Venetiæ nunc ex Italicis frumento plurimo utuntur importato. Qui ex eo conficiat viguisse, aut vigere utro-

trōbique frumentarias largitiones; quis eum sibi audiendum putet? Non igitur si frumentaria procuratio suscepta Romæ est à Senatu, atque operata, ut magna esset in urbe annonæ copia. continuo verum est, frumentum plebi, aut plane donatum, aut minoris, quam quanti erat, divisum. His bellum accedit, imminensque ab Etruscis urbi obsidio, quæ vel una patres, si quid saperent, ad habendam annonæ curam potuit adducere: ne plebs cum vastari agros, ardere tecta, omnia extra urbem ferri, agique urbem ipsam vexari videret, ad regum obsequium rediret fessa tot malis, quibus si fames accederet, ne dii quidem, ut est apud Livium, servare urbem possent. *Superantur enim, ut est apud eundem lib. V. humana omnia mala: famem unam natura vinci non sinit.* Quamobrem Fidenates quoque bello cum Romanis suscepto, ne obsidione cogi ad deditiōem possent, frumentum non necessitati modo satis, sed copię quoque

que abunde convexerunt. Et Faliscis à Camillo obsessis terebatur tempus neutro inclinata spe, cum frumentum ex ante convecto large suppeteret, ut Livius ipse cujus testimonio in re alioqui clara & aperta uti operæ est, ut controversus locus illustretur, prodit lib. IV. & V. Utrum igitur Fidenates quoque, & Faliscos, an Romanos quidem esse largitos dicemus? Sed & mirari profiteor me prudentiam patrum, si in tantis angustiis publicum frumentum ad ultimum inopiæ reservandum, stulta indulgentia, urbe nondum obsessa, populo dividerent. Quod si quis missos dicat per id tempus, qui compararent; largitionem aliquanto post esse factam: eum ego Livianis de eodem bello verbis confutabo. *Obsidio erat nihilominus, & frumenti cum summa caritate inopia.* Nam si frumentum publice est divisum, quæ inopia; si donatum, quæ esse caritas potuit? Quo consilio Senatus frumentum emensus, & largitus est, nisi ut inopiam & cari-

tatem leuaret? summa utraque fu-
it: largitio igitur nulla. Qui au-
tem de hac fame quæ ab Halicarn-
scripta sunt, legerit, non dubito, quin
mibi assentiatur. Amplius CCC.
hominum M. in urbe obseffa acri an-
nona fatigabantur: ante obsidio-
nem frumenti haud ita multum erat
conuectum, & brevi absumptum: ho-
stes circum tenebant omnia, & illatus
ex agro Pometino commeatus ad
paucorum dierum usum vix eos fe-
tellerat. Inunc, & largitionem fa-
ctam crede, ubi ne erat quidem, quod
largirentur. Unum adhuc si addide-
ro ad alterum me initium convertam.
Traditus ab antiquis usque ad Livij
ætatem inter cetera solemnia mos
mansit, bonis vendendis, bona Porse-
næ regis vendendi: de cuius origine
moris hæc Livius.

*Proximum vero est ex ijs, quæ tradun-
tur, Porfenam discedentem ab Ianicu-
lo, castra opulenta, conuecto ex propin-
quis atq; fertilibus Etruriae arvis com-*

mea

meatu, Romanis dono dedisse, inopitum urbe ab longinqua obsidione: ea deinde ne populo immisso diriperentur hostiliter, venisse, bonaq; Porsenæ appellata. Hanc ipsam auctorem Halicarnassensis historiarum suarum monumentis mandavit. Qui igitur haec posita Porsenæ bona fortuito oblata, & populo R. donata subjecere præconis voci, eos putabimus, quæ ære sibi suo ac libra emptæ essent, donasse? Ad alterum jam initium veniamus, quod notasse videtur Plinius lib. XVIII. cap. III. his verbis. *M. Marcius ædilis pl. primum frumentum populo in modios assibus donavit.* Id mihi initium non tam falsum, quam dubium videri pronuntiavi. Neque enim constat fuerit M. Marcius ædilis primus Romæ, necne fuerit. Si fuit, assentior Livio, atque hanc primam largitionem statuo: sin minus, negari non potest, Senatam hanc reliquis omnibus laudem præripuisse. Nam

Nam altero ab *Ædilibus creatis* anno, gerentibus eum magistratum *Sicinio*, & *Bruto*, Senatus in summa annonæ caritate, & pecuniæ inopia frumentum levissimo pretio æstimatum populo divisit. Quod ut clarius sit, atque apertius operæ pretium me facturum arbitrator, si tempora, quæque his gesta sunt, proposuero, non ad corruptam, qua *Livius*, atque *Halicarnasseus*, sed ad integram, qua *Cicero* utitur, annorum computandorum rationem exacta, quæ magna etiam, ni fallor, hanc Romanæ historiæ partem luce perfundet. Anno igitur ab *V. C. CCLIX.* à regibus exactis, ut *Ciceronem* pro *Cornelio* sequutus, favente Deo, aliàs docebo, *XV. Vetusius*, & *Virginus*, quo mense incertum, sed ut ex *Halicarnassei lib. VI.* intelligitur post *Kal. Sept.* consulatum inierunt.

Anno *V. C. CCLX.* à regibus exactis *XVI. Vetusius* & *Virginus* continuarunt ad *Kal. Sept.*

Kalendis Septembribus Cassius,
&

& Cominius Coss. Halicarnasseus
lib. VI.

Septembri extremo secessio plebis.
Halic. lib. VII. initio: ut fallatur Li-
vius, qui Cassium, & Cominium per
secessionem plebis inisse tradit.

Decembri mense plebs in urbem re-
diit.

IV. Idus Decembris Tribuni &
Ædiles pl. primum creati. Tribuno-
rum nomina extant, Ædilium inter-
cidere.

Anno V. C. CCLXI. à regibus ex-
actis XVII. ad Kal. Sept. Cassius &
Cominius Coss.

Kal. Sept. consulatum ineunt Ge-
ganus, & Minucius. His consulibus
Livius lib. II. & Halicarn. lib. VII.
famem cœpisse volunt ex incultis supe-
riore autumno per secessionem ple-
bis agris. Quamobrem consules pro-
viderunt dimissis passim ad frumentum
coemendum, non in Etruriam modo,
Volscos, & Cumas, sed quæsitum in Si-
cilia quoque Cumis naves retentæ: in

Volscos, & Cumas, sed quaesitum in Sicilia quoque Cumis naves retentae: in Volsceis ne emi quidem potuit: legati in Siciliam missi vere insequenti, quam Attico more Halicarn: ætatem vocat, rediere magna frumenti vi adiecta, quam partim emerant, partim à Gelone Syracusarum tyranno dono acceperant. Fames igitur continuat in annum insequentem. In hunc Marcij, si primus ædilis fuit, largitio incurrit.

IV. Idus Decembris Aediles Sicinius & Brutus. Icilius enim qui in Halicarn. historia Bruto jungitur, eo, qui sequitur anno ædilitatem gessit, Sicinio tribuno pl. II Anno V. C. CCLXII. à regibus exactis XVIII. ad Kaler. Sept. Coss. Geganius, & Minucius, quibus Coss. ut primum ver mare aperuit, rediisse legatos in Siciliam missos credere par est, nisi si quam patricij fraudem commiserunt. Agitatum igitur in Senatu, quanti frumentum plebi daretur. Erant, qui partim do-

nan-

nandum, partim vendendum putarent, idque plebs exspectabat. Sed Marcius Coriolanus tribunitiæ potestatis hostis acerrimus qui contra sentiebant, objurgando negavit laxandam annonam, cui Senatus frequens ambitione, atque avaritia corruptus assensus est. Quamobrem ei tribuni diem dixerunt. Plebs ira exarserat, neque erat oblitum suffragio ulturam dolorem suum. Patres igitur ut Marcium eriperent, seque ac potentiam suam fartam tectam adversus crescentem in dies plebis impotentiam tuerentur, omni ope, atque opera enisi sunt. Inter cetera lenimenta factum est S. C. ut frumentum, & res omnes ad victum necessariæ tanti essent, quanti minimi fuissent ante seditionem. Auctores Livius lib. II. Halicarn. lib. VII. Plutarchus in Coriolano. Frumentum gratis ut darent in tanto discrimine à patribus impetrari non potuit; nec de ea re plebs laboravit. Quin pecuniam acceptam pro frumento Siculo Cassij

B 4

roga-

rogatione sibi retribui recusavit. *Qua*
de re Livius lib. II. in actis anni
CCLXVI. hæc habet. Cassius ut sibi
reconciliaret civium animos, jubere pro
Siculo frumento pecuniam acceptam re-
tribui populo. Id vero haud secus, quam
præsentem mercedem regni aspernata
plebs. Hæc satis docent, quanta mo-
 rum postea facta sit labes: cum riuus
 hic tantis auctus sit tribunitiis largiti-
 onibus, ut earum molem ærarium vix
 ferret; & dissipato Reip. patrimonio
 pretium etiam levissimum ad incundã
 à plebe gratiam remitteretur. Hanc
 igitur primam reperio certam, & mi-
 nime dubiam in Romana historia fru-
 menti largitionem. De Marciana quid
 statuam, non habeo. Si primus Romæ
 ædilis Marcius fuit, anno ante superio-
 rem facta est; & quidem nō multo post
 initam ædilitatem. Cum enim circa
 brumam inisset, æstate fame laboratum
 est. Sed Marcium primum hoc honore
 esse perfunctum velim mihi certa ali-
 qua, & bene firma ratione persuaderi.

Ut

Ut ut est, Plinii, quem recitavi, locus a-
deo emendatione non eget, ut si quis
PRIMUS cum Lipsio legat, non PRI-
MUM, ut est in vulgatis codicibus,
locum proculdubio corrumpat, quæ-
cumq; tandem ejus sententia est. nam
multæ esse possunt. Non constat, utrū
pretii ratio habeatur, ut hoc dicat Pli-
nius à Marcio frumentum in modios
assibus primum donatum; an magistra-
tus, ita ut ante eum nemo ædilis dede-
rit; an repetiti honoris, ut quemadmo-
dum Sicinius iterum tribunatum, ita
Marcius ædilitatem gesserit; an largiti-
onis, ita ut prima hæc fuerit. Lipsius re-
liquas sententias dissimulat, probat po-
stremam, atque ut sola videatur, emen-
dat. Mihi prima iis, quæ proxime scri-
pta erant à Plinio, ad quæ confirman-
da Marcii exemplo erat usus, magis
consentaneâ & conveniens videtur. *Iis
moribus non modo sufficiebant fruges,
verum etiam annonæ vilitas incredibilis
erat.* Fateor, qui sive pretium sive ma-
gistratum significari hic putet, nihil

interesse, utrum is PRIMUS an PRIMUM legat : sed fatendum illud quoque est, causam Lipsio, cur quidquam mutaret, non fuisse, ne si demus quidem eam esse, quam vult, loci hujus sententiam. Alioqui cum alij sexcenti, tum ille esset rescribendus è lib. XV. Cap. XXV. *Cerasi ante victoriam Mithridaticam L. Luculli non fuere in Italia. Is primum invexit è Ponto.* Quid si Plinius primum dicere, quam primus maluit, ad ambiguitatem vitandam, ne quis forte Marcium primum ædilem plebis putaret? Sic igitur statuo, esse emendandi genus vetustis auctoribus in primis perniciosum, quo tollitur verbū, cujus multæ esse notiones possunt, & supponitur alterum, cujus vis pertinet ad pauciora. Quod si id eo consilio fiat, ut unum tantum significet, ferendum non esse, ne si constet quidem, id ipsum scriptorem dicere. Sed nimis diu hæsi in his duabus largitionibus. Tertius L. Minucio Augurino deberi videtur locus, quem tradit

Livis

Livius lib. IV. fame urbem premente præfectum annonæ extra ordinem creatum, in eo magistratu frumentum assibus in modios æstimatum plebi divisisse. Coemerat id frumentum Sp. Mælius privata pecunia ad largitiones faciendas, ut delinita hoc munere plebe, regnum, quod affectabat, facilius occuparet. Sed eo oppresso necdum maturis consilijs, una cum reliquis bonis fuerat publicatum. De eadem re Plinius lib. XIX. cap. III. *Minucius Augurinus, qui Sp. Mælium coarguerat, farris pretium trinis nundinis ad assens redexit.* Quod ita accipio, ut L. Minucius frumentum Mælianum assibus in modios vxnale proponendo, adeo pretium ejus imminuerit, ut brevi tantidem in foro prostarer. Nec quemquam commoveat, quod Plinius far dicit, Livius frumentum. Late enim patet frumenti nomen; triticum, milium, far, hordeum complectitur, uno verbo omnes fruges, quæ legumina non sunt: ut ex Theophrasto docet.

Plinius lib. XVIII. Cap. VII. & potest
 ex Livii, & Halicarnassei locis inter
 se collatis intelligi. Quod enim scribit
 Livius lib. II. anno ab V.C. CCLXIII.
 ex Etruscis frumentum Tiberi venisse,
 id aperte prodit Dionysius lib. VII.
 fuisse milium & far: cum initio ejus li-
 bri missos tradat legatos in Etruriam
 αἴτον, ὅσον ἀνδραγατο πλείστον ὀνησομένους.
*ad frumenti vim, quantum maximam
 possent, comparandam: & alibi eorum
 munus appellet σιταγίαν frumenti em-
 ptionem.* Ex quibus perspici potest σίτου
 nomine à Græcis, & frumenti à Lati-
 nis non triticum modo sive πορὸν, sed
 multas præterea fruges, & inter eas
 far significari. Id in tanto erat usu apud
 Etruscos, ut magnam ejus vim suppe-
 ditare vicinis possent. & Plinio teste
 lib. XVIII. Cap. VII. *farre tantum è
 frumento, id est ex omnibus frumen-
 ti generibus trécentis annis usos Roma-
 nos Verrius tradidit.* Neque tamen fuisse
 hoc Mælianum proprie far certo affir-
 marim: quippe qui sciam veteres scri-

ptores non raro triticum significare hoc nomine; poetas præsertim, quorū sunt illa de seruorum dimensio.

*Quorum animas & farre suo custodit,
& ære.*

& de libertis frumento donatis

----- *ut quisque Velina*

*Publius emeruit, scabrosum tesserula
far*

Possidet

Quæ cum scripta sunt, frumentum proculdubio est distributum. Præterea incurrit Augurini largitio in annum V. C. CCCXIV. cum P. R. cœperat jam uti aliis frugibus. Veruntamen usos Romanos diutius fari constat ex ea largitione, quæ facta est M. Manlio, cum Gallos Capitolium occupantes dejecit. Livius in actis anni CCCLXV. *universi selibras farris, & quartarios vini ad ædes ejus, quæ in arce erant, contulerunt.* Auctor quoque de viris illustribus farre donatum prodit. Plutarchus in Camillo quid sibi voluerit, nescio, cum illa scriberet, si tamen ita scri-

scripsit: collata Malio a singulis *στρον*
μὲν ἡμίλιρον ἐπιχαιίου. ὅστω γὰρ κα-
λοῦνται αὐτόν. οἷου δὲ καλοῦντο ἑλλωνικῆς
πίτρατον. frumenti scilicet vernaculi
 (sic enim vocant) & vini cotylæ Græ-
 canicæ quartarium. Si enim ita scripsit,
 notandum est, frumenti vernaculi no-
 mine significari solitum far. Sin verba
 illa mendosa sunt, videndum, ubi lateat
 vitium. Ego rem malo in medio relin-
 quere, quam temere quoquam pro-
 gredi. Ulos autem Romanos, ut dice-
 re cœperam, farre una cum alijs frugi-
 bus post annum ab V. C. trecentesi-
 mum docet iterum Livius lib. VII. in
 actis anni CCCCXII. Nam militibus,
 qui cum Decio in expeditione fue-
 rant, *legiones libras farris, & sextarios*
vini contulerunt. Sequitur apud Plini-
 um Trebij largitio, qui, ut superiores
 populo frumentum assibus in modios
 præstitit. Quanquam autem hujus lar-
 gitionis obscura sunt tempora, cum
 eam Livius prætereat, ut Marcianam,
 & scripta Dionysij non tulerint æta-
 tem,

tem, ordo tamen, quo commemoratur a Plinio, & pretij levitas faciūt, ut credam, hanc ante eas factam fuisse, de quibus mox dicam. Nam reliqui ædiles multo pluris in maxima annonæ vilitate frumentum populo admensi sunt cum summa gratia. Testis Livius lib. XXX. anno V. C. DL. *Magnam vim frumenti ex Hispania missam M. Valerius Falto, & M. Fabius Buteo ædiles curules quaternis æris vicatim populo descripserunt.* Cum tamen anno superiore, quo Mater Deum advecta Romam fuerat, Plinio teste, Italia tantam frugum copiam tulisset, ut major ea ætate, quam antecedentibus annis decē fieret vilitas añonæ. Biennio post, eodē Livio auctore lib. XXXI. L. *Valerius Flaccus, & L. Flamininus frumenti vim ingentem, quod ex Africa P. Scipio (ita malo legere, quā cum Lipsio, Proconsul) miserat, quaternis æris populo cum summa fide, & gratia dividerunt.* Anno tamen insequenti V. C. DLIII. & rursus DLVII. dimidio minoris, id.

id est binis æris frumentum populo di-
 visum est. Livius lib. XXXI. extremo.
Frumenti vim magnam ex Africa adue-
ctam ædiles curules M. Claudius Mar-
cellus, & Sex. Aurelius Pætus binis
æris in modios populo dividerunt. & lib.
 XXXII. *Ædiles curules M. Fulvius*
Nobilior, & L. Flaminius tritici decies
centum millia binis æris populo divide-
rum. Id C. Flamini honoris causa, ip-
sius patrisq; adveherant Siculi Romam.
Flaminius ejus gratiam communicave-
rat cum collega. Aut aliquam superio-
rem, aut aliam ejusmodi largitionem
 significat, ut opinor, Plutarchus in
 Catone Majore illis verbis, Μέλλων
 ποτέ τῶν Ῥωμαίων δῆμον ὀρημένον ἀ-
 καιρὸς ἐπὶ σιτομετρίας, καὶ διανομάς ἀπο-
 τρέπειν ἤξατο τῶν λογιούτων. χαλεπὸν
 μὲν εἶναι τὸ πολίται πρὸς γαστέρα λέγειν
 ὅτι οὐκ ἔχουσαν. *Populum Romanum*
importune ad frumentarias largitiones
ruentem ut averteret, ita exorsus est.
Difficile est, Quirites, ad ventrem au-
tium expertem verba facere, Quamquam
 idem

idem Plutarchus ad aliud tempus atq;
occasionem hoc ipsum Catonis dictum
accommodare videtur in Apophtheg-
matibus. κατ'αὐτὸ πρεσβύτερος ἐν τῷ
δῆμῳ τῆς ἀσωτίας καὶ πολυτελείας καθά-
πτόμενος εἶπεν. ὡς Χαλεπὸν ἐστὶν λέγειν
πρὸς γαστέρα ὅσα μὴ ἔχοῦσαν. Cato major
ad populum agens cum luxuriam & pro-
fusos sumptus perstringeret, dixit. Quam
difficile est verba facere ad ventrem, qui
auribus caret. Fieri sane potest, ut hoc
dictum semel & iterum vsurparit Ca-
to; sed veri etiam simile est, eandem
orationem utrobique à Plutarcho es-
se significatam. Nam luxus temperan-
tia, immanis sumptus parcimonia ni-
fuisse potiores, nihil erat, cur vel-
lent frumentum sibi publice suppeditari.
Fortasse igitur illud orationis ex-
ordium fuit, hoc argumentum. At-
que hæ sunt largitiones, quas invenio
factas, antequam ullæ de eis ferrentur
leges. Post eas latas observavi M. Se-
jum ædilem curulem ad ineundam à
populo gratiam revocasse longo inter-
vallo

vallo veterem annonæ vilitatem de suo. Cicero in II. de officiis. *Ne M. quidem Sejo vitio datum est, quod in caritate annonæ asse modium populo dedit.* Hic ille est M. Sejus L. F. qui olei quoque denas libras, rem hoc ævo prope incredibilem, singulis assibus præstitit P. R. per totum annum, ut est apud Pliniū lib. XV. Cap. I. Incurrunt Sejanæ largitiones in annum V. C. I O C L X X I X. qui Plinio est I O C X X C. Neque vero Senatus modo aut Magistratus frumentum donarunt, verum etiam privati, præsertim testamento, ut suspicari licet ex Horatio lib. II. Satyra III.

Hæredes Staber I summam incidere sepulcro.

Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum.

Damnati populo paria, atque epulum arbitrio Arr I;

Frumenti, quantum metit Africa.

Sed ut ad publicas largitiones redeam, non dubito, quin multæ fuerint omiffæ à Livio & Plinio, quarum memoria

ria in
quas
illust
licet
popu
bus p
preti
frum
secu
Livi
prov
span
mus
XXX
quan
cus
tus,
am
frum
bias
relat
men
Mar
port
nicat

ria si extaret, haud paullo essent hæ, quas recensuimus, clariores atque illustriores. Ex his tamen intelligere licet, curationem annonæ, ejusque populo distribuendæ munus ab Aedilibus plebis ad curules, esse translatum: pretium auctum, & imminutum pro frumenti copia; hoc distributum eo sæculo vicatim, ut oleum aliquando Livio teste lib. XXV. Frumentarias provincias fuisse per ea tempora Hispaniam, Africam, Siciliam. Postremus autem Livij locus e libro XXXIII. excitat nos ad quærendum, quamobrem cum Falto & Buteo, Flaccus & Flaminius, Marcellus & Pætus, Nobilior & Flaminius parè gloriam & famam tulerint ex divisione frumenti, celebrentur Marcus & Trebius, collegæ autem utriusque nulla relata a scriptoribus gratia, nec nomen posteritati sit propagatum. An Marcij unius, vel Trebij cura fuit importatum frumentum, neque communicata ejus gratia cum collega? an hi largi-

largiti sunt collegis aut inconsul-
tis, aut repugnantibus? An solis aut
S. C. aut sortito obtigit munus divi-
dendi? An ipsi id sunt assequuti, quod
tanto post Cæsar, cum esset ædilis, Bi-
bulo collega, Dione lib. XXXVII. &
Sueton. Cap. X. auctoribus, ut *commu-
nium impensarum solus gratiam caperet,
nec dissimularet collega ejus M. Bibulus e-
venisse sibi, quod Polluci. Ut enim geminis
fratribus ædes in foro constituta, tantum
Castoris vocaretur: ita suam Cæsarisq;
munificentiam unius Cæsaris dici.* Ni-
hil habeo, quod affirmem. Vera enim
causa, nisi res tota à scriptoribus ma-
nat, quæcunque demum est, in ob-
scuro est.

Leges de frumentaria largitione.

Caput II.

DE arbitrariis largitionibus hæte-
nus; jam de iis dicam, quæ sanc-
tæ sunt legibus ad perpetuitatem.
Quamquam his quoque modo fixis,
modo refixis, largitiones una usque
eo fluctuarunt, dum venit Resp. in
unius

unius potestatem, qui gratuita annona bene emi imperium putaret. Hæ leges uno à plerisque omnibus nomine dici solent frumentariæ, à Cœllo epist. VI. libri VIII. inter Ciceronianas ad familiares, alimentariæ appellantur; ab Asconio in Pisonianam annonianæ, sive, ut placet viris eruditissimis, annonariæ. Græci σιτικὸὺς νόμους, & frumentationem σιταροῖς appellunt. Sed & alterum habent, ut reliquæ omnes, à latoribus nomen; qui plurimum fuere Tribuni plebis, aliquando Coss. semel autem longo intervallo factum est de ea re S. C. Primus de statta perpetuaque frumentatione legem tulit C. Sempronius Gracchus anno V. C. DCXXX. in primo tribunatu. Plutarchus in Gracchis. τῶν νόμων, οὓς ἐπέφερε τῷ δήμῳ χαριζόμενος, ἦν σιτικὸς, ἐπέτειζεν τοῖς πένσι τὴν ἀγορὰν, *Quas in populi gratiam leges promulgabat, earum una fuit frumentaria, quas pauperibus frumenti pretium minuebat.*

tur. Quibus verbis & pretium aliquod
 publico frumento dictum significat,
 & lege prospectum turbæ solum pau-
 periorum, cuius gratiam lator aucupa-
 batur. Alter locus una illa re minus si-
 milis loci superioris, quod pretium
 exponit, est in Epitome LX. C. *Gra-
 chus trib. pl. perniciosas aliquas leges tu-
 lit inter quas frumentariam, ut semisse
 & triente frumentum plebi daretur.*
 Semisse & triente dicit, quod alij se-
 missibus ac trientibus (tot enim modis
 veteres loquutos volunt) quod anim-
 advertendum est diligenter, ne quem
 forte inducant, qui semis æris ac tri-
 entibus frumentum datum in modios
 affirmant: aut qui pretium fuisse tra-
 dunt senos æris trientes, id est binos
 asses, corrupta sequuti Pædiani exem-
 plaria in Pisonianam: aut qui frumen-
 tum distributum putant plebi urbanæ
 modo semissibus, modo tressibus,
 duplici errore. Nam & ex uno duo
 faciunt pretia, & ex trientibus tres-
 ses, id est ex tertia assis parte tres as-
 ses;

ses; cum revera frumentum ne asse
quidem vānerit, sed semisse ac tri-
ente, idest dextante, seu mayis aperti-
us, decem e duodecim assis partibus.
Quid autem causæ esse dicemus, cur
veteres auctores semissis ac trientis
nomina usurpare, quam dextantis ma-
luerint, cum tamen idem una hac voce
significetur, quod illis duabus? An hæc
verba sunt ipsius legis? Sed tamen
quid Graccho venit in mentem illa
malle? Dicerem hæc repetita a ve-
terum consuetudine, qui cum ære
gravi uterentur, & XII. assis, vel,
quod idem erat, libræ partes habe-
rent, sex autem pondera; unciam,
sextantem, quadrantem, trientem,
semissem, ac libram, cum decem e-
rant uncix expendendæ, semissem
ac trientem conijciebant in lan-
cem, ut citius negotium confi-
cerent. Hoc inquam dicerem,
si quæ assis partes certum pon-
dus non habebant ac suum,
eas reperirem eadem ratione a
vete-

veteribus expressas. Quando autem non reperio, suspicor Gracchum respuisse partes assis minutiores, & lege frumenti pretium in modios non certam modo pecuniæ summam fuisse, verum etiam certum numi genus, semisses nimirum ac trientes, cum dextantes non cuderentur. De hac autem re lege cautum, vel ad levandam quæstorē molestia, vel ne permutanda pecunia tereretur tempus, vel alia de causa, quæ æque mihi est ignota, atque eæ, quas attuli, dubiæ & incertæ. De hoc igitur amplius quærendum. Illud est exploratum & constat inter omnes frumentum hac lege gratis datum non fuisse. Unus à reliquis dissentire Lipsio videtur Appianus, cū scribit Gracchū

3

σι ἰσπερτιον ἐμμενην ὀρίσαι ἐνάσσει τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων *Frumentum menstruum publica pecunia emptum virum populo constituisse.* Mihi tamen venit in mentem suspicari, Appianum levissimi illius pretii eam habuisse rationem, quam habuit Plini-

us,

us, c
lo fr
nasse
XII
ærar
ut fr
mere
verfa
um,
quæ
dito
depr
coem
nem
gem
boni
sidia
exha
ciis.
gino
Et T
tion
auter
ra A
lib. V

us, cum proderet M, Marcium populo frumentum in modios assibus donasse; & Florus, cum Lib. III. Cap. XIII. inopem populum vixisse ait ex ærario suo. Tanta enim largitio fuit, ut frumentum donatum potius dici mereatur, quam venditum: & universa hæc jactura pertinebat ad ærarium, quod aut fraudabatur pecunia, quæ redigi potuisset ex frumento vendito, aut exinaniebatur tanta summa deprompta, quanta opus esset ad illud coemendum. Hinc illa apud Cicero-
nem in Sextiana. *Frumentariam legem C. Gracchus ferebat, repugnabant boni, quod & ab industria plebem ad desidiam avocari putabant, & ærarium exhauriri videbatur.* Et in II. de Officiis. *C. Gracchi frumentaria magna largitio fuit; exhauriebat igitur ærarium.* Et Tuscul. III. *effudisse maximis largitionibus ærarium* dicitur. Quid est autem ærarium, nisi ipsa *κοινὴ χρεματολογία* Appiani? Extat apud Priscianum lib. VIII. Orationis C. Gracchi fragmen-

C men-

mentum, quo grammaticus ille ostendit, delargiri à veteribus patiendi significatione esse prolatum. Gracchi verba hæc sunt; *Aerarium delargitur P. R.* quæ verba si ex ea, qua rogationem hanc suavit, oratione fuerunt, fortasse ad ita scribendum non modo Appiano, sed Ciceroni etiam, & Floro Gracchus ipse ansam dedit. Nec debuit Lipsio mirum id videri, cui mirum non accidit, scripsisse eundem historicum frumentum datum *ἐκ τῶν τῶν δημοτῶν plebejo cuique*, & Senecam lib. IV. de beneficiis cap. XXVII. Frumentum accepisse omnes, quicumque cives essent; cum tamen non omnes, Lipsio iudice acciperent. Ut igitur in multitudine Senecam, & alios; sic in publico sumptu eos, quos dixi, Appianus habuit auctores. Ut accepisse omnes dicuntur, quia plurimi acceperunt: ita largitio facta *ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων publico sumptu*, quia tota fere impensa fuit publica. Semproniam legem anno V.C.

DCXXXII.

DCX
erat,
tem
tribu
fuisse
repre
nam
lata.
prom
cepit
V. C.
num
vita.
roo d
ep' p' q
gatio
bim
inter
Hoc
gnitu
term
isse
fuit
est L
V. C.

DCXXXII. triennio post quam lata 4
erat, Graccho interfecto, omnino au-
tem multo ante conuulsam à Sylla
tribunitiam potestatem, abrogatam
fuisse certum est. Tres enim de eadem
re promulgatæ sunt leges ante Sylla-
nam dominationem, una etiam per-
lata. Primæ auctor ignoratur: sed
promulgatam C. Mario trib. pleb. ac-
cepimus. Is tribunatum iniit anno
V. C. DCXXXIII. continuavit in an-
num DCXXXIV. auctor Plut. in ejus
vita. νόμου γὰρ εἰσφερομένου περὶ σί-
του διανομῆς τοῖς πολίταις, ἕναν ἡωδεῖς
ἐπ' ῥωμένεσσι, καὶ κραλίσας &c. Ro-
gatione promulgata de frumento civi-
bus dividendo cum vehementissime
intercessisset, pervicissetq; ne ferretur.
Hoc, ut alia non Pauca digna co-
gnitu, in Livianis Epitomis præ-
termisum est. Scriptum autem fu-
isse puto lib. LXII. Altera lex
fuit Appuleja, quam ferre conatus
est L. Appulejus Saturninus anno
V. C. DCLIII. aut circiter, quæ

quo minus ferretur, impedimento fuit Cæpio quæstor urbanus, qui Senatum antea docuerat ærarium pati non posse tantam largitionem, ut est apud auctorem Rhet: ad Heren. lib. I. cui si hoc tantum nomine fides abrogatur, quod hoc solus prodiderit memoriæ, lex sancitur in veteres scriptores iniqua, & parum grati, ut libere dicam, aduersus eos sumus. Sane & constat scriptorem illum haurire solitum exempla ex historiis, & illi non leviter suffragatur Florus, qui lib. III. cap. XVI. testatum reliquit, Saturninum Gracchanas leges afferuisse: & iterum, rogandis Gracchorum legibus vehementer incubuisse. Ut appareat non modo Sempronias leges jam tum fuisse abrogatas, verum etiam ceteras una cum frumentaria Saturninum referre conatum. Sed incubuit, opinor, præcipue in frumentariam, ut ignominiam deleret, qua fuerat affectus à Senatu, cum in annonæ caritate quæstor Ostiensis à sua frumentaria procuratore

tione

tione amotus est, eique rei M. Scaurus præfectus, ut Cicero tradit in orationibus pro Sextio, & de haruspicum responsis, in quibus affirmat, hujus ignominia dolore Saturninum factum esse popularem. Tertia lex frumentaria ante Syllana tempora fuit Livia, cujus auctor M. Livius Drusus tribunatu suscepto pro auctoritate Senatus, ut plebem adduceret in partes Optimatum, anno V. C. DCLXII. Semproniam largitionem revocavit. Sed per vim lata, jussaque lex, Druso eodem anno domi interfecto, abrogata est à Philippo, quem consulem legi repugnantem tribunitius viator faucibus apprehensum non ante dimiserat, quam sanguis in ora, atq; oculos redundaret. Florus Epit. LXXI. ubi diferte latam legem tradit, & lib. II. cap. XVII. Asconius in Cornelianam. A Drusi morte sociale bellum statim exarsit, id exceptit civile, imo multa civilia, quæ tam exercitum habuere P. R. ut ne injecta quidem à tri-

bunis fuerit mentio ullius largitionis.
 Ut autem rebus compositis injici non
 posset, fecit Sylla, qui cum invasisset
 Remp. tribunitiæ potestatis, adempto
 inter cetera omni jure legum feren-
 darum, nervos elisit. Eo consilio tur-
 barum ac seditionum extinctæ sunt
 faces, quæ tamen eo mortuo statim re-
 vixere, cum plebs niti cœpit, ut tri-
 bunitia potestas in integrum restitue-
 retur. Res fuit per multos annos ma-
 gnis contentionibus frustra jactata
 consiliis strenue tuentibus S. C. quo
 acta Syllæ confirmabantur, contra
 plebe summa vi pugnante, ne spoliata
 præsidio tribunatio potentum libidini
 esset exposita. Legatur de his turbis
 Marcii sive Macri sive M. Lepidi
 trib. pl. concio apud Salustium in li-
 bri III. historiarum fragmentis. O-
 biit Sylla anno V. C. DCLXXV. Est
 obviam itum omnibus plebis conati-
 bus usque ad annum DCLXXX.
 quo anno tanto impetu coorta est
 plebs in patres, ut sustineri amplius
 non

non posset. Quare Coss. ejus anni C. Cassius, & M. Terentius Lucullus, ut plebem delinirent, & ad rem integram in adventum Pompeji rejiciendam, si qua possent, adducerent (is tum in Hispania bellū gerebat cū Sertorio) Frumentariā legē tulere, quo blandimento delinita plebs quietē egit usq; ad annū DCLXXXIII. cum Cn: Pompejus & M. Crassus Coss. tribunitiam potestatem in integrum restituerunt. Legem hanc à latoribus veteres Terentiam & Cassiam vocant, Cicero altero contentus nomine Terentiam dixit lib. III. in Verrem. De hac insignis in ea, quam dixi Marcii concione apud Salustium est locus. *Nisi forte, inquit, repentina ista frumentaria lege munia vestra pensantur, qua tamen quinque modis libertatem omnium æstimavere, qui profecto non amplius prosunt alimentis carceris. Namque, ut illis, exiguitate mors prohibetur, senescunt vires: sic neq; absolvi cura familiari tam parva res potest, & igna-*

C 2

gnarus quisq³, tenuissima spe frustra-
tur. Esse autem legem, qua de
hic agit Marcius, non Rosciam,
ut aliis placuisse video, sed Teren-
tiam & Cassiam apparet non so-
lum ex eo, quod nullius extra hanc
legis frumentariæ eo anno latæ men-
tio fit à veteribus scriptoribus, sed et-
iam quod Marcius, quo anno perlata
lex Terentia est, eo ipso anno tribu-
natum plebis gessit. Porrò eam legem
frumentariam fuisse, intelligimus
ex Cicerone lib. in Verrem III. Fru-
mentum emere in Sicilia debuit Verres ex
S. C. & ex lege Terentia frumentaria.
Emundi duo genera fuerunt. Unum cer-
tarum decumarum; alterum, quod præ-
terea civitatibus æqualiter esset distri-
butum. Illius decumani tantum, quan-
tum ex primis decumis fuisset; hujus
imperati, tritici modium 150000. M.
Quæ ita accipio, ut S. C. indictæ sint
alteræ decumæ, lege verò Terentia &
Cassia præterea imperata octingenta
modium millia, & æqualiter distributa
civi-

civitatibus, ut par omnium esset onus,
& frumenti copia ad largiendum sup-
peteret. Quamobrem viris doctis af-
firmantibus legem hanc fuisse de fru-
mento ex sola Sicilia exportando, at-
que ob eam causam privilegium ap-
pellantibus, tantum abest, ut assentiar,
ut mihi etiam persuadeam, unum mo-
do caput id fuisse hujus legis, qua ipsa
cautum esset, qui frumenti numerus in
aliis provinciis, & quanti esset emen-
dus. Sane enim emptum oportuit;
cum siculum tribus circiter mensibus
fuerit absumptum, ut ostendam cap. X.
Nisi forte pars decumani distributa
est, qua de re nihil habeo dicere. Ne
dubitet igitur cum Lipsio quisquam, 5
quin hæc lex sit per lata; id quærat
potius quod est adhuc obscurum, an
fuerit temporaria, ut mihi videri so-
let. Si enim ad rem in Cn: Pompeji
adventum differendam, atque extra-
hendam comparatum est hoc remedi-
um, eo jam reverso, restitutisque in in-
tegrum tribunis fuit supervacaneum;

atque ideo fortasse non adhibitum. Sed & cum plebi & patribus male conveniret, veri admodum simile est, quod illa extorserat, hos cum primum licuit, largiendi finem fecisse. Legem Terentiam post aliquot annos sequutum est S. C. factum in Catonis sententiam; de quo antequam scribere aggredior, dabunt mihi veniam, qui amant Græcas litteras, ut Salustii locum, quem supra attuli in medium, conferam cum loco Demosthenis ex Olynthiaca. III. unde proculdubio haustus est. Ibi enim summus orator *ἑωπίκῃ χρημάτων*. id est eas pecunias, quæ domi ex ærario civibus erogabantur, verbo, ut ab iis, qui spectaturi venirent in theatrum, exigenterent (neque enim erant loca gratuita) repleta autem, ut iis quisque uteretur arbitrato suo: eas igitur pecunias cibus iis ait esse persimiles, qui agris à medico ministrari solent. Ut enim hi nec robur addunt invalido corpori,

nec

nec emori sinunt: sic illas pecunias nec
 sufficere ad vitam tolerandā, & segni-
 tici atq; inertiae segetē esse. ἴσως ἀντῶν
 τοιοῦτων λιμμάτων ἀπαλλαγείητε, ἀ τοῖς
 ἀδεγοῦσι παρὰ τῶν ἰατρῶν σιλοῖς δεδομέ-
 νοις ἔοικε. Καί γαρ ἔτε ἰσχυρὸν ἐκείνα ἐνήθη-
 σιν, οὐτε ἀποθήσκει ἑᾶ κ' ταῦτα, ἀ νέμε-
 δεῶν ὑμεῖς, οὐτε τοιαῦτά ἐσιν, ὥστε ὠφέ-
 λειαν ἔχειν τινα διαρκῆ, οὔτε ἀπογνόντος
 ἄλλοτι πράττειν ἑᾶ. ἀλλ' ἐσι ταῦτα τῆν ἐ-
 κάσου ραδομιαγῶμῶν ἐπαυξάνοντα. For-
 tasse huiusmodi lucra missa fecissetis, quae
 cibos referunt a medico aegris praescriptos.
 Neq; enim illi validos reddunt, neq;
 mortem obire sinunt. Haec item, quae
 nunc vobis distribuuntur, neq; tanta
 sunt, satis ut prosint, neque aliud
 agere hac spe abjecta sinunt. Quin uni-
 uscujusque vestrum ignaviam auctum
 eunt. Ceterum Salustius in loco
 transferendo ne haereret omnino in
 Demosthenis vestigiis, ut in Lepidi
 consulis oratione in Syllam, quae
 est inter fragmenta libri primi, servi-
 lia alimenta haec appellarat, ita hic

uti maluit similitudine alimentorum
 carceris, quæ non minus essent exigua
 ac tenuia, quam ea, quæ medici, ut di-
 cebat Demosthenes, ægris præscribe-
 rent. Talem cibum Atinio Gallo Ti-
 berij jussu in publica custodia retento,
 nulla habita dignitatis ejus ratione,
 ministratum fuisse Dio tradit lib.
 LIIIX. erat enim ejus τροφή τοιαύτη
 καὶ ποσάυτη, ὥστε μήτε τινὰ ἰδόντων καὶ
 ῥέμην αὐτῷ παρασχέειν, μήτε ἀπο-
 θήσκων αὐτὸν εἶεν. *cibus talis ac tan-
 tus, ut voluptatem aut robur afferret
 nullum, mori autem prohiberet.* Qui-
 bus verbis cum Græci oratoris, tum
 Latini historici ita est expressa senten-
 tia, ut de industria id factum videri
 possit, aut saltem casus industriam imi-
 tatus. Ut ut est, mirum in modum his
 confirmatur eorum sententia, quilo-
 cum hunc Salustianum ita legendum
 putant, ut eum nos describendum cu-
 ravimus. In quo sequuti etiam sumus
 aliqua ex parte impressorum ante hos
 CXXX. plus minus annos codicum
 fidem,

fidem, in quibus ita est. Nisi forte repentina ista frumentaria lege munia vestra pensantur, qua tamen quinque modis libertatem omnium aestimavere, qui profecto non amplius possunt alimentis carere. Namque, ut illis exiguitate mors prohibetur, senescunt vires: sic neque absolvitur cura familiari tam parva res, & ignavi quisque tenuissimas perfrustratur. Quæ in his bene habent, in recentius impressis codicibus depravata reperias ad hunc modum. Cum tamen quibus his modis libertatem omnium aestimavere. Ex reliquis, ut sunt à me interpuncta & restituta, hæc eruitur neque absurda, neque obscura sententia. Ut eorum, quæ in publica custodia retentis ministrari solent, alimentorum exiguitate, ita hæc quinque non amplius modiorum largitione nihil aliud quam mors prohibetur; cum tam parvus frumenti modus neminem liberet cura rei familiaris: nihil aliud quam senescunt vires, cum ignavus quisque (ita lego. puto enim inflexam virgu-

virgulam, qua us significatur, librario litteram visam esse) tenuissima spe frustretur. Neque hæc solum translata sunt à Demosthene in eam concionem, sed alia non pauca; præcipue autem quæ superioribus verbis statim subjiciuntur. Quæ tamen quamvis ampla, quoniam servitii pretium ostentaretur, cujus torpedinis erat decipi, & vestrarum rerum ultro injuria gratiam debere? Item illa de paucorum dominatione sub concionis initium. Qui per militare nomen ararium, exercitus, regna, provincias occupavere, & arcem habent ex spoliis vestris: cum interim more pecudum vos multitudo singulis habendos fruendoque præbetis, exuti omnibus, quæ majores reliquere. Quæ partim expressa sunt, partim adumbrata ex uno ejusdem orationis loco

Κόριοι μὲν τῶν ἀγαθῶν οἱ πλεῖστοί μιν, καὶ διὰ τούτων ἅπαντα παράττεται. οὐκ ἔστι δὲ ὁ δῆμος ἐκνευρωμένος, καὶ περιφρονητικῶς χεῖματα, συμμάχους ἐν ὕπη-

ὑπερβόλον καὶ προσηκῆς μέρει γέγραπθε^ς
καὶ τὸ πάντων ἀναγραιοτάτον τῶν
ὑμετέρων. αὐτῶν χάριν προσοφείλετε.
*Bona omnia in eorum, qui rempub-
licam administrant, sunt manus, &
per hos omnia geruntur. Vos autem
populus enervati & spoliati pecuniis,
sociis, in famuli & accessionis loco
estis, quodq; omnem ignaviam supe-
rat, eorum ipsorum, quæ vestra sunt,
gratiam insuper debetis. Quæ postre-
ma verba adduxerunt me aliquando
ad suspicandum, legi posse apud Sa-
lustium vestrarum rerum ultra injuri-
am gratiam debere, ut expressa sit
vis verbi προσοφείλειν, id est non so-
lum injuria non commoveri, sed
gratiam præterea debere. Verum-
tamen nihil mutò. Jam ad S. C. re-
deamus factum in Catonis sententiam
anno V. C. DCXCI. Cum enim me-
tuerent Patres C. Cæsarem, quem in
prætura studere videbant rebus novis,
& plebem sollicitare, ierunt frequen-
tes in Catonis sententiam suadentis,*

ut

ut quando superioribus annis Respublicam
 magnum ex frumentaria largitione
 ceperat fructum, collatis repente hoc
 remedio in tranquillum omnibus tur-
 bis, ea denno Cæsaris conatibus obviam
 irent, occupatosque animos pau-
 periorum hoc munere sibi concilia-
 rent. Quo facto Cæsaris spes in ventos
 abiere, nec moliri quidquam ausus est.
 Plutarchus id prodit in Catone his
 verbis. ὁ κάτων ἔπεισε τὴν βουλὴν ἐνα-
 λαβεῖν τὸν ἀπόρον καὶ ἀνέμητον ὄχλον εἰς
 τὸ σιτηρέσιον. ἀναλώματος μὲν ὄντος ἐπι-
 αυτοῦ χιλίων καὶ διακοσίων, καὶ πενή-
 κοντα ταλάντων. περιφανῶς δὲ τῇ φι-
 λανθρωπία ταύτῃ καὶ χάριτι τῆς ἀπει-
 λῆς ἐκείνης διαλοδείσας &c. Cato persua-
 sit Senatui, ut pauperum turbæ largitio-
 nis experti. (Nam Lipsium non audio
 ἀνέμητον infinitum vertentem) denuo
 frumentum daret. Annuus sumptus e-
 rat ille quidem talentum. MDL. Sed
 hac humanitate & beneficio minis illis
 aperte discussis &c. Idem in Cæsaris
 vita. καὶ ἰσχυροβηθεὶς μάλα τὸν ἐκ τῶν
 ἔσθω.

ἀπόρων νεωτερισμόν, οἱ τοῦ παντός ὑπέκ-
 καιμὴ πλῆθους ἦσαν ἐν τῷ Καίσαρι τὰς
 ἐλπίδας ἔχουτες, ἔπεισε τὴν σύγκλητον
 ἀπονεῖμασι σιτηρέσιον αὐτοῖς ἐμμενον. ἐξ οὗ
 διαπάγης μὲν ἑπτακόσιοι ὠνέθηκον τὰ μω-
 ριάδες παρ' ὁσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλω-
 μάσιν, τὸν μάλιστα μέγαν ἐν τῷ παρόντι
 φόβῳ ἔσβεσεν περιφανῶς τὸ πολίτευμα
 τοῦτο, καὶ τὸ πλεῖστον ἀπέρρηξεν τῆς καί-
 σαρρος δυνάμεως. *Cato metuens majorem
 in modum, ne tenuis ac jejuna plebecula,
 quæ collocata in Cæsare spe, reliquæ
 multitudini subdebat faces, quid molire-
 tur populi; persuasit Senatui, ut menstruum
 illi frumentum distribueret. Quæ ac-
 cessio fuit septingentarum quinquaginta
 myriadum (sive sestertium trecenties) ad
 reliquos sumptus. Eo consilio magnus,
 qui tum omnes invaserat, metus aperte
 sublatus est, plurimumque de Cæsaris po-
 tentia detractum. In his duobus locis
 tria sunt maxime digna, quæ animad-
 vertantur. Primum pecuniæ vis effu-
 sa quotannis in has largitiones, quæ
 sunt DCCL. aureorum Millia. Sin-
 gulæ*

gulæ enim Græcorum myriades mille aureis nostris scutatatis respondent. Deinde Catonem fuisse auctorem Senatui τοῦ ἀναλαβεῖν τὸν ἀπορον καὶ ἀγέμῃλον ὄχλον εἰς τὸ εὐχερῆσιον. Non enim hoc dicit, fuisse per ea tempora ὄχλον (ut ita dicam) νεμῆεν, id est multitudinem, quæ frumentum de publico acciperet: suasu autem Catonis turbæ etiam egenorum, qui erant ἀνέμηλοι, & largitionis hujus expertes datum. Potest enim hæc quoque sententia exprimi ex illis verbis. Sed negat fuisse tunc ullam in Republica frumentariam largitionem. Id vult intelligi ex eo, quod sumptum in eam factum non iis impensis accessisse dicit, quæ antea fierent in frumentum, quibuscum si ulla fuisset largitio, conferendus erat; sed τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασιν, id est reliquis sumptibus, qui necessario fiebant in Republica. Sed & in verbo ἀναλαβεῖν intermissæ ac repetitæ rei significatio est. Postremo notandum utrobique verbum ἔπεισε, quod

quod Græcis interdum *suadere*, sæpius tamen *persuadere* significat: notanda verba, quibus clauditur uterque locus, quod iis quasi testibus omni exceptione majoribus probetur, non modo actum esse in Senatu de frumento distribuendo, verum etiam re ipsa fuisse distributum. Quod si quis est, cui hoc videatur obscurum, quamquam reapse clarissimum est, nullas profecto in his Plutarchi verbis, quæ in civilibus monitis leguntur, tenebras offender.

Κατὰ τὸν δῆμον ὑπὸ καίσαρος ὄρῳ ἐν τοῖς παρὲς Κατιλίαν διαταρασσόμενον, καὶ πρὸς μεταβολὴν τῆς πολιτείας ἐπισφαλῶς ἔχοντα, συνέπεισε τὴν βουλὴν ψήφισα δαὶ νεμήσει τοῖς πένισιν, καὶ τούτο δεδέν ἔσπει τὸν θύρῳβον, καὶ κατέπαυσε τὴν ἱπανάστασιν.
id est, Cato Catilinarie conjurationis temporibus cum videret esse periculum, ne plebs à Cesare sollicitata ad mutandam Reip. formam prolaberetur, persuasit Patribus, ut S. C. fieret de frumento tenuioribus distribuendo. Idque distributum omnem sedavit tumultum, & seditio-nem repressit. Illud minus liquet, quod est vel præcipuum, fueritne hæc lex diuturna, & rata usque ad Clodium.

Non

Non fuisse diurnam, sed annuam
 fuspicari quis posset, eo quod præto-
 re Cæsare imminabat Reip. periculum;
 ne se plebi rerum novarum avidæ in
 tanta potestate seditionis ducem præ-
 beret. At ex prætura ulteriorem Hispan-
 nam sortitus, neque more, neque ju-
 re, antequam provinciæ ordinaren-
 tur, profectus est, ut prodit Sueton-
 ius Cap. XII X. ita ut in urbe tur-
 bare absens nihil potuerit eo anno,
 & magna insequentis parte, quæ in
 reditu ad urbem consumpta est. Con-
 tra diurnam legem hanc fuisse indi-
 care videtur Plutarchus, qui sumptum
 scribit fuisse *ἑνδικοῖσι* anniversarium,
 & factum, ut ipsemet interpretatur,
ἑνδικοῖσι quotannis. Et fuit sanè Romanæ
 prudentiæ prospicere, quantas ille tur-
 bas esset daturus, qui prætura turbu-
 lentissime gesta, in provinciam ad
 eum, quem dixi, modum esset profe-
 ctus; & largitione plebis animos o-
 ptimatibus devinctos tenere. Sed &
 Cicero productam esse usque ad leges
 Clo-

Clodias hanc largitionem significare videtur ad Atticum II. epist. XLIX. ubi narrat, ludis Apollinaribus Curioni filio in theatrum venienti cum ita plausum esset, ut salva Rep. tulisse id Cæsarem graviter, & fuisse, qui ob eam causam Rosciæ legi, etiam frumentariæ minitarentur. Etsi hunc locum qui expenderit diligentius, is non facile statuet, utrum de lata jam lege, an de ferenda hæc Cicero scripserit. Quod si latam significat, utrum ea sit, de qua disputamus, an alia quæpiam. Me quidem ancipites in diversum trahunt conjecturæ. De lata jam lege loqui Ciceronem suadet Roscia, quæ frumentariæ jungitur, & perlata est ante aliquot annos, quam hæc scriberentur. Esse autem eam legem frumentariam id ipsum, quo de agimus, S. C. ut suspicer, facit mirum scriptorum omnium, quod quidem hæcenus animadverterim, de lege frumentaria inter hanc & Clodias interjecta, silentium. Facit breve spatium temporis,
inter

inter has elapsum, quod triennium non amplius fuit. Facit desultoria, ut ita dicam, Senatus levitas; si quod populo dedit, mox eripuit, ut non multo post redderetur. Nam S. C. quin legum nomine interdum veniant, negari non potest. Aliæ rursus ad aliam legem ante Clodias latam ducunt conjecturæ. Quis enim minus proprie hic accipi legis nomen præstare audeat? Nec si nullius præter hanc legis mentio reliqua est, potest continuo confici nullam fuisse. Multa enim sunt ab iis, qui ad nos pervenerunt, scriptoribus præterita, & quædam adhuc in tenebris delitescunt. Ut igitur neque Plutarchus, neque alii prodiderint, Cæsare consulatus candidato, & nihil in summo magistratu non ausuro latam denuo frumentariam legem; tamen sæpius expertam, & prope solennem plebis deliniendæ rationem in tanto discrimine esse neglectam credi vix potest. Cum præsertim Cæsarem consulatum petentem numaria etiam

etiam largitione legibus vetita opti-
mates sibi oppugnandum putarint; *ne*
Catone quidem abnuente eam largitio-
nem è Repub. fieri, ut est apud Suetoni-
um Cap. XIX. Ad extremum, ut Cice-
ro ait, nemo doctus unquam mutationem
consilii inconstantiam dixit esse. Non
modo autem de jam lata lege, verum
etiam de ferenda hæc accipi possunt:
ea scilicet, quam P. Clodius auram po-
pularẽ captans, & studiũ plebis in tri-
bunatu sibi mandãdo jactaret; quã Cæ-
saris amici negarent se ferri passuros.
Quamquã enim scripta est hæc episto-
la Cæsare ipso & Bibulo Coss. post lu-
dos Apollinares, qui ex vetere Kalẽda-
rio fiebãt pridie Nonas Julias, & Clo-
dius eo tempore nondũ erat tribunus
pl. creatus, comitiis dilatis à Bibulo in
mensẽ Octobrẽ, ut est in XXI. ejusdẽ
libri: is tamen Cerealibus Aprili mensẽ
jã se tribunatus candidatum professus
erat, ut ex epist. VIII. intelligitur. Quã-
obrẽm fieri potest, ut Cæsaris amici,
aut Clodiũ se de sententia deducturos,
aut

aut tribunum inventuros, qui intercederet, minitarentur. Quæ igitur ambiguum rem faciunt, hæc sunt. Neque tamen dissimulabo, quæ pro S. C. rationes afferuntur, eas mihi firmiores videri. Quibus accedit, quod dubitari non poterat, quin Cæsar brevi consulatum peteret. Quamobrem patribus faciendum fuit, ut bene cœptam largitionem perseverando, illi aut ad magistratum, aut ad res novas in eo molientes præcluderent viam. Cujus autem stultitiæ fuisset Cæsaris amicos id se populo erepturos minari, quod in populi ipsius manu & suffragio fitum esset? Tandem leges Clodiæ utrum fuerint eo tempore jactatæ, an non fuerint, obscurum est. Leges Clodias appello, non legem. Duas enim fuisse reperio frumentarias eodem anno latas, non unam, ut plerisque omnibus hætenus persuasum fuit. Nisi me forte Dio fallit, apud quem lib. XXXIIX. in actis anni DCXCVI. hæc leguntur. *ὁ οὖν Κλοδῆος τὸν σίλον*

ἀποικία ἄουδης διένειμε. τὸ γὰρ μὲλπεῖσθαι
τοῖς ἀποικοῖς τοῦτε Γαουνίου ἤδη, καὶ τοῦ
Πίσωνος ὑπαλοουκόλωναι συγγήσατο. *Clodius*
igitur frumentum denuo gratis divisit.
Tulerat enim ad populum, ut daretur
pauperibus, cum primum Gabinius &
Piso consulatum inierunt. ἄουδης δicit,
rursus legem posteriore[m] significans,
quæ lata est de publico frumento,
quod lege Sempronia semisse ac tri-
entibus ad eam diem datum erat, gra-
tis dando. Non enim suafu Catonis
plane donatum erat; id quod suspica-
tus est Lipsius in Admirandis. Atque
haud scio, an hoc illi Dionis verbum,
quo ego errorem convelli puto, ad
errandum ansam præbuerit. Neque
enim ipse aperit, qua nitatur conjectu-
ra: & apud alios scriptores frumenti
à patribus gratis dati nec vola, ut a-
junt, nec vestigium est. Dedit iterum
Clodius gratis ex Dione, ante igitur
gratis datum erat. Falsum est. Cur
enim Plutarchus impensarum men-
tionem facit? Cur lege Clodia prio-

re gratis datum non est? Cur remissos à Clodio, non à patribus semisses ac trientes quæritur Cicero? certè illi præiussent, quod hic sequeretur. Clodia lex prior, si usque ad eam ratum fuit S.C. aut de perpetua frumentatione, aut de majore pauperum numero ad eam admittendo, aut de utroque; sin ratum non fuit, insuper de revocanda largitione lata est. Utraque lex in annum incurrit V.C. DCXCV. ex fastis Capitolinis, ex Dione autem in annum DCXCVI. Gabinio & Pisonè Coss: qui Cæsari & Bibulo successerunt. Invenit scilicet Clodius lege posteriore, quid largiretur. Quamquam M. Livius, cum leges suas ferret, atque inter eas frumentariam, jactare solitus fuerit, Floro teste, *nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut cœnâ dividere vellet, aut cælum.* Restabat effundenda largitionibus quinta prope pars vectigalium, quam Cicero in Sextiana amissam affirmat hac lege. De publica hac jactura quæram alias oppor-

opportunius, atque accuratius: nunc satis sit intelligere eo majorem fuisse, quod vixit hæc lex omnium diutissime. Cum enim reliquæ ad breve spatium temporis fuerint ratæ, hæc ad tria sæcula fixa & firma nomen solum amisit. Causa diuturnitatis fuit ambitio mater civilium bellorum, quæ sunt extincta funere & clade Reip. Dum nemo parem fert, nedum priorem, atque ob eam causam serviunt omnes plebi miseris modis, & populi gratiam Reip. incommodis aucupantur, non ausus est quisquam verbum unum facere de Clodia lege abroganda.

De frumentariis Principum largitionibus. Cap. III.

VERUM ad legis Clodiæ diuturnitatem nihil valuit æque ac Resp. redacta in unius potestatem. Cæsar enim rerum potitus animadverso, quantum esset momentum in hac largitione ad plebis animos sibi

conciliandos, largiri perseveravit, frustra suadente Salustio, ut provideret, uti plebs publico frumento corrupta haberet negotia sua; & frumentum id, quod antea præmium ignaviæ fuerat, per municipia & colonias militibus daretur, cum stipendiis emeritis domos revertissent. Quin tantum abfuit, ut audiret Salustium; ut præter congiaria, quæ actis uno mense quattuor triumphis P. R. dedit, frumenti etiam denos modios viritim donarit. Sueton. Cap. XXXIIX. *Populo frumenti denos modios, ac totidem olei libras viritim divisit.* Dio lib. XLIII. *ὁ δὲ ἐξω τοῦ τετραγμένου, καὶ ἔλαιον προσέδοκεν αὐτῷ (τῷ δήμῳ) frumentum insuper extra ordinem atque oleum ipsi (populo) dedit.* Ubi hanc largitionem aperte extraordinariam fuisse testatur. Quod facit, ut mirer Lipsium conjecisse ordinariam quoque fuisse modium denum. Quamquam autem in eorum, qui largiebantur, potestate erat iis largiri, quibus collibitum esset; Cæsar

Cæsar tamen iis ipsis mensus est, qui publicum frumentum accipiebant. Augustus deinde patris consilium sequutus hoc quoque *πολιτωμα* adhibuit firmandæ dominationi; *atque ut militem donis, sic populum annona pellexit.* Dedit enim publicam; dedit privatim coemptam; dedit frequenter extra ordinem in annonæ caritate. Proditum a Dione est lib. LV. Augustum, cum fame ingenti premeretur urbs, donasse plebi alterum tantum frumenti, quantum e publico solita erat accipere. Dederat etiam multis ante annis quadruplum, cum VI. consul ludos exhibuerat pro Actiaca victoria, eodem teste lib. LIII. Quæ largitiones fame vexante urbem ab Augusto sunt factæ, eas complexus est egregie Suetonius Cap. XLI. paucis verbis. *frumentum in annonæ difficultatibus sæpe levissimo, interdum nullo pretio viritim admensus est.* In quibus verbis dignum est animadversione, frumentum sæpe extra ordinem ven-

ditum fuisse levissimo pretio. Hinc enim intelligere est, majorem multo fuisse publici frumenti numerum eo, qui abibat in largitiones. Quæ observatio Taciti locum, de quo disputabimus inferius, non mediocriter illustrabit. Augustum tamen & suo pte ingenio, & cura tuendi principatus propensum ad liberalitatem, cum multos magna quondam sterilitate ac difficili remedio urbe expellere coactus esset, impetus cepit frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessaret. Nec perseveravit, quia certum habebat posse per ambitionem aliquando restitui. Sueton. Cap. XLII. ab ipso Augusto hoc proditum scribit. Tot tantarumque largitionum memoriam consignatam ab eo monumentis breviarii rerum à se gestarum facile mihi persuadeo. Sed vetustas, cui in marmora & æra, nedum in nos homullos jus est, invidit nobis tam certa earum testimonia corrupto atque

que exeso magna ex parte lapide An-
cyrano; perditis autem, omninoque
sublatis è medio aheneis pilis, in qui-
bus Romæ erat scriptum. De publico
frumento in eo lapide semel tantum
mentio fit obiter in capite, quod ascri-
bam, cum de accipientium numero di-
sputabo. De coempto privata pecunia

**ITERUM ÆRE MEO VIRITIM
CONSUL UNDECIMUM
DUODECIM FRUMENTA-
TIONES FRUMENTO PRIVA-
TIM COEMPTO EMENSUS
SUM.**

Sustuli ex hoc fragmento insigne
mendum, quod editiones omnes in-
federat, & pro illis verbis ÆRE
MERUI. ET. quæ nauci non sunt,
reposui ÆRE MEO VIRITIM.
Ut legi in lapide ipso Ancyrano
audeo affirmare. ÆRE MEO
fortasse dixit Augustus in hoc capi-
te, quod in superiore, EX PA-
TRIMONIO MEO. Potest tamen

hoc ipsum non incommode ad hæreditates etiam referri, de quibus mox dicam. Robur adjicit huic emendationi, quod subjicit. FRUMENTO PRIVATIM COEMPTO. Si enim curavi edendum in ipso fragmento, non COLUMEIO, ut viri doctissimi, sed hac quidem in parte nimis reteribus scriptoribus, qui à nobis tractantur: in his autem scœdissimis vetera monumenta describentium peccatis procul ableganda. VIRITIM etiam scripsi, vestigia sequutus harum litterarum VI. ET. atque ipsam adeo Augustum, & veteres scriptores, qui hanc vocem adhibent ad significandas frumentarias, & numarias largitiones. Ex hoc igitur capite ad eum, quem dixi, modum restituto intelligimus, Augustum, quo anno XI. consul fuit, frumentum singulis mensibus plebi gratis dedisse coemptum ære suo. Id utrum fecerit ob reditum in urbem ex Cantabria devicta; an ob consula-

tum;

tum; an ob pestem, quæ grassari eo anno cœpit, non liquet. Illud constat Augustum, nisi si fuit divinus, ad famem, ut Lipsio videtur, levandam largiri non potuisse: cum fames non nisi anno insequente ex incultis per superioris anni luem agris premere urbem cœperit Dione teste initio libri LIV. Frumentum datum credo, sed ab eo, quod additur, privata pecunia coemptum fuisse, assensum cohibeo. Quamquam enim cum sæpe alias Augustus, tum supremo testamento professus est, absumpta à se in Remp. duo paterna patrimonia, & supra quaterdecies millies, quod ex testamentis amicorum perceperat (quæ minimum sunt trecenties quinquagies centena aureorum millia, vel ut nunc vulgo loquimur, quinque & triginta milliones) arguitur tamen semel & iterum mendacii à Dione lib. XLVI. ut qui militibus pecunias dividerit *λόγῳ μὲν ἑκοδῶν, ἔργῳ δὲ ἐκ τῶν κοινῶν.* *verbis de suo, reapse de publico, & plebi Ro-*

centenos vicos nummos à patre legatos, non privata, ut videri vult in his fragmentis, sed publica pecunia persolverit. Verumtamen favet Augusto, quod historicus idem tradit, ludos pro Actiaca victoria privato sumptu ab eo factos. Coeperat scilicet abundare Augustus, & jam securus imperii tam large effundebat privatam pecuniam ad illud retinendum, quam publicam olim ad idem occupandum. Tiberius maxime tenax minime popularis raro admodum quidquam donavit. Observavi tamen apud Tacitum lib. II. novum ab eo excogitatum largitionis genus nummariae simul, & frumentariae. *Nam scævitiā annonae incusante plebe, statuit frumento pretium, quod emptor penderet, binoque nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios.* Idem scribit lib. XV. Neronem cum urbs deflagrasset, pretium frumenti minuisse usque ad ternos nummos, quod non perinde accipiendum est, ac si aut.
 Nero,

Nero, aut qui ante eum imperarunt, pretium ullum vel levissimum dixerint publico frumento, quod lege Clodia gratis dari cœperat; id quod video Lipsium esse suspicatum commentariis in Tacitum. Fuit enim ab ea lege frumentum omnino gratuitum. Multo etiam minus hæc de eo accipienda, quod *supra annonarum modum, supraq; mensuram tesseram capiebant.* Nero enim prætextu hujus incendii ad quoddam tempus legitimo frumento plebem fraudavit. Xiphilinus, ἐπὶ τῆ προφάσει τοῦ ἐμπρησμοῦ τῶν Ρωμαίων τὸ σιτηρεῖον παρέσπασατο. *Incendium causatum frumentationem publicam sustulit.* Sed pretium, cujus meminit Tacitus, frumenti fuit à Nerone vœnalis propositi ad sublevandas P. R. calamitates. Quantum enim collatis inter se horum scriptorum locis odorari possum, legitima largitione, ad quam plebis quota pars admittebatur, sublata, emensus est Nero P. R. sine ullo

discrimine frumentum sestertiis ternis, id est pretio levissimo in modios æstimatum. Magnam Tacitus fuisse hanc largitionem significat; major tamen erat futura omnino gratuita. Sed fuit, ut suspicor, Neroni consilium pretio levissimo frumenti constituto, una eademque opera populum lenire sibi infensum, ut incendii auctori, & simulare tantam a se quoque factam jacturam, ut neque dare frumentum posset omnino gratuitum, & à provinciis, privatisque collationes recipere, atque adeo efflagitare cogere. Id quod ab eo factum tradit præter Suetonium Cap. XXXIIX. Xiphilinus, quem ea, quam dixi, ratione Tacito concilio. Fuit alterum quoque pretium annonæ, certa scilicet summa pecuniæ, qua frumentum & privatum negotiatorum, & publicum, quod reliquum faciebant largitiones, vendebat. Ea summa pro copia frumenti, quæ in urbe erat, ut nunc quoque uluvenit, & pro anni proven-

tu,

tu, nunc major erat, nunc minor. Modus annonæ vocatur à Tacito lib. XV. Plinius lib. XLIX. Cap. X. annonam mediam vocat, cum frumento nec vilitas, nec caritas est, sed pretio venit mediocri ac tolerabili. De Principum largitionibus hæcenus. Neque enim persequi omnes institui, sed specimen tantum exhibere volui, ex quo liceret conjecturam facere de aliis non paucis, quas de industria prætereo; ne cui forte in rebus cuilibet obviis immorari, aut contexere historiam videar.

De pane pro frumento dari cæpto.

Cap. IV.

FRumentaria largitio cum diu obtinuisset, panis tandem successit in ejus locum. De eo igitur, quando vicarius fuit publici frumenti, non abs re erit pauca disputare, ut prima ejus origo, si qua potest, in lucem eruat. Lipsius hanc annonæ mutationem factam à Trajano, omnino autem circa

circa Flaviorum imperium suspicatur. Adduxere eum in hanc sententiam veteres in Persium commentarii, qui Satyra III. farinam populi cribro decussam panem fiscalem interpretantur. Ut, cum Persium decessisse constet anno imperii Neronis VIII. Rubrio Mario, & Asinio Gallo Coss: jam tum panis pro frumento datus videatur. Accedit alter Juvenalis locus, quem floruisse Domitiani temporibus, atque adeo vitam usque ad Adrianum produxisse volunt. Is igitur Satyra X. de populo R. scribens, qui dabat olim imperium, fasces, legiones, omnia: nunc, inquit, se

Continet, atque duas tantum res anxius optat

Panem, & Circenses.

panem ecce nominat, non frumentum. Confirmat eum in hac sententia Aurelius Victor, qui Trajanum prodit annonæ perpetuæ mire confulisse, reperto, firmatoque pistorum

rum

rum collegio. Si enim, inquit, *pistorum collegium à Trajano ad commodandum annonæ, ergo & panis.* Duo hic largitionis hujus initia nemo, opinor, tangi non videt: cum Trajanus quadragesimo ferme, postquam illa à Persio scripta sunt, anno imperium suscepit. Uter igitur panem primus dedit, Nero ne, an Trajanus? Non aperit Lipsius, quid sentiat: quamquam scriptores veteres, quos testes producit, digladiari videntur inter se; neque est Scholiastæ Persii auctoritas cum Juvenale ipso, & Victore comparanda. Mihi vero, ut fatear ingenue, quod sentio, verum neutrum videtur: & rationes à Lipsio allatæ in medium paullo negotio dilui possunt. Primum veteres illi in Juvenalem & Persium commentarii non tantum apud me, quantum apud alios plerisque habent auctoritatis pondus. Multa in illis antiqua reperias, multa recondita, multa optimæ notæ: sed contra in iisdem non pauca observavi

recen-

recentia, frivola, falsa, & ab eorum, in quos sunt scripti, poëtarum sententia aliena; quæ propemodum clamant eos non esse sinceros, sed ut alios plerosque (præcipue autem in Satyras Horatianas) infuscatos. Quamobrem adhibenda in iis legendis cautio est, ne quem forte vetustatis opinione rapiant in errorem. Rationem censuræ tam asperæ in hos commentarios meæ differam in aliud tempus: nunc satis erit ostendere, obscuratam ab eis, quasi nube obducta, clarissimam Perſii sententiam panis fiscalis mentione. Carpebat enim poeta divites, gulæ, & luxuriæ mancipia; qui panem, atque holera, quibus utitur plebs, aspernabantur, superbum hoc fastidium pratexentes levi aliqua excusatione.

... Positum est argente catino

Durum holus, & populi cribro decussa farina:

Tentemus fauces, tenero lateet huleus
in ore

Putre

Putre, quod haud deceat plebeia rade-
re beta.

Cujus loci priorem partem tantum
non interpretatus est Plinius lib. XIX.
Cap. IV. longa, eaque acerbissima di-
vitem luxus infectatione, de qua pau-
ca operæpretium est delibare. *Feren-
dum sane fuerit exquisita nasci poma,
alia sapore, alia magnitudine, alia mon-
stro pauperibus interdicta: inveterari
vina, sacci q₃ castrari, nec cuiquam adeo
longam esse vitam, ut non ante se genita
potet. E frugibus quoque quoddam ali-
mentum excogitasse luxuriam, ac me-
dulla tantum earum, super q₃ pistrinarum
operibus, & cœlaturis vivere, alio pane
procerum, alio vulgi, tot generibus usque
ad infimam plebem descendente annona.
Etiamne in herbis discrimen inventum
est, opes q₃ differentiam fecere in cibo et-
iam uno asse venali? In his quoque ali-
qua sibi nasci tribus negant. Reliqua
legantur apud illum tristissimum, &
asperrimum censorem morum, quem
cum lego, nec Persium, nec Juvena-
lem*

lem desidero , ac ne Lucillium quidem ; quamquam velut stricto ense infremuisse dicitur. Sed Juvenalis mentio opportune facta revocat mihi in memoriam Satyram ejus V. cujus idem ferme est , quod superioris Pliniani loci argumentum, sed ita tractatum , ut cum Plinius fulmina mittere videatur, Juvenalis vix coruscet & quanto hic placidior , tanto sit ille torrentior. In ea igitur Satyra hi versus leguntur , qui superiores etiam Persianos illustrant non mediocriter.

Ecce alius quanto porrexit murmurare panem

Vix fractam , solide jam mucida frustra farinæ,

Quæ genuinum agitent, non admittentia morsum.

Sed tener, & niveus, molliq; siligine factus

Ponetur domino. Dextram cohibere memento :

Salva

De frument. Roman. largit. 91

*Salva sit artoptæ reverentia. Finge
tamente*

*Improbulum; superest illic, qui po-
nere cogat.*

*Vis tu consuetis audax conviva ca-
nistris*

*Impleri, panesq; tui novisse colo-
rem?*

Cum igitur plebji plerique confi-
cerent, hodieque conficiant panis,
non ex farina succreta cribro polli-
nario, sed laxiore, quod minutos et-
iam furfures transmittit: hi panes
quia neque candore, neque suavitate
pares iis erant, qui parabantur diviti-
bus ex simila aut filigine, ab illis re-
jiciebantur. Atque hi sunt, quos si-
gnificat Persius, cum farinam dicit
populi cribro decassam. Cur igitur
quisquam fiscales panes hic nobis ob-
trudat, nihil est. Habeat sibi ille bar-
dus, qui eos primus fomniavit. Quid?
quod hæc hujus loci interpretatio
cum altero pugnat ejusdem poetæ lo-
co Satyra V?

13

Liber

*Libertate opus est, non hac, qua ut
quisq; Velina*

*Publius emeruit, scabrosum tesseris-
la far*

Possidet.

Nonne enim diserte ostendit poeta distribui solitum ætate sua frumentum, non panem? Quod si cui forte in mentem venerit suspicari, mutatam à Nerone, postquam hæc scripta sunt, aut mortuo jam Persio, annonam, is meminerit, Tacitum lib. XV. scriptum reliquisse, Neronem anno imperii XI. Siliò Nerva, & Attico Vestino Coss; (is fuit à Persii morte annus tertius) dedisse prætorianis militibus sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonæ utebantur. Panem. n. profecto largitum dixisset, si frumentum per ea tempora dari esset desitum. Hæc de Neronis imperio, & Persii loco. De Tito imperatore vetus extat inscriptio reperta in horreis Palatinis, ex Panuinio in urbe Roma

De frument. Roman. largit 93

IMP. T. CÆSARI.

DIVI. F.

VESPASIANO. AUG.

PLEBS. URBANA.

QVÆ. FRUMENTUM.

PUBLICUM. ACCEPIT.

ET. TRIBUS.

Juvenalis autem, cujus ad Domitia-
num, Nervam, Trajanum, Adrianum
pertinere potest locus, panem dicit à
populo optari. Non nego. Fiscalem
igitur, & gradilem. Hoc pernego. Vi-
detur enim mihi poeta panis nomine
significare uberem annonam, quam,
plebs ubique exigit à Principe. De ea
locus est apud Tacitum lib. IV. histo-
riarum, eo magis notandus, quod sum-
mus vir in ejus interpretatione à me
stat, secum pugnat. *Quia naves, inquit
Tacitus, sævitia hiemis prohibebantur,
vulgus alimenta in dies mercari solitum,
cui una ex Republ. annonæ cura,
retineri commeatus dum timet, credebat.*
In eum locum Lipsius tale esse notat
hoc Juvenalis de populo R,

14

Duas

-----*Duas tantum res anxius
optat*

Panem, & Circenses.

De pane igitur vœnali, ejusque copia locus Juvenalis accipiendus, non de fiscali, quem Domitiani sæculo in usu non fuisse docet, ni fallor, hic poetæ ejusdem locus e Satyra VII. quæ est de vivi adhuc Domitiani egregia in poetæ voluntate, quamquam Nerone hic quoque somniat vetus interpretes.

*Summula ne pereat, qua vilis tessera
vænis*

Fruimenti.

tesseram frumenti ecce nominat, non panem. Veruntamen idem ille vetus interpretes hoc quoque distorquet, & summulam, nisi me fallunt corrupta ejus verba, modum significare ait gradilis panis: quam recte, & apposite ad reliqua poeta verba, omnes vident. Si enim summula modus panis est, quid erit tessera frumenti vœniens? An non verius est, summulam esse eam pecu-

pecuniolam, quam tesserae frumentariae pretio parem orator corradebat? mihi quidem videtur. Dedit igitur frumentum Domitianus. Quid Nerva? Silent historici, sed nummi loquuntur, in quorum uno modius est spicis refertus cum hac inscriptione.

PLEBEI URBANÆ FRUMENTO CONSTITUTO.

Quamquam autem, qua sit præcipue ratione constitutum, non constat (potuit enim multimodis constitui) mihi tamen satis superque est, non dici restitutum, ut sane dictum oportuit, si Domitianus panem distribuerat. Illud quoque confirmare omnes potest non mediocriter in hac sententia, quod hic mentio fit plebis urbanæ, quæ annonam gratuitam accipere erat solita. Dedit igitur Nerva frumentum, atque adeo ut successores dare possent, constituit. Successit illi Trajanus, quem instituisse paternis vestigiis (quod quidem spectat ad hanc largitionem) quamquam veri admo-

admodum simile est, non possum tamen certo affirmare: quippe qui nulum adhuc invenerim vetus monumentum, unde id erui possit. Ac ne panes quidem ab eo distributos quisquam veterum tradidit. Solus Victor nescio quid de pistoribus scripsit, ut supra notavi, unde id eruit Lipsius.

15 Sed alia fortasse, quam putat, illis verbis est subiecta sententia, & hoc dicit Victor. Ut panis ingenti urbem colentium multitudini abunde suppeditaret, nec deficeret unquam, repertum à Trajano, firmatumque pistorum collegium. Qua ratione & populo R. universo, & peregrinis optimus imperator prospexit, quorum plerique pane à propola vitam tolerabant; id quod & stante Republica, & collapsa factum conjicio ex Cicerone in Pisonem, & Tacito lib. IV. historiarum: & hodieque Romæ tralatitium est; qua in urbe, ut in plerisque omnibus Italicis, pistorum collegium in eam, quam dixi, gratiam viget? at panis largitio, si spor-

si sportulas excipias, nulla. Quando igitur nihil vetat credere, idem Trajani consilium fuisse; expectemus necesse est, dum aliquid certius de pane ab eo distributo in lucem eruatur. Interea si à frumentaria largitione, quam diu retinuisse Trajani successores docebo, de ipso Trajano conjecturam ducere licet; quidni autem liceat? frumentum ab eo datum videri pronuntio. Adrianus certe, qui illi in imperio successit, *Senatoribus, qui non vitio suo decoxerant, patrimonium pro liberorum modo Senatoriæ professionis explevit, ita ut plerisque in diem vitæ suæ DIMENSUM sine dilatione restituerit,* ut scribit Spartianus. At dimensum non panis modus est, sed frumenti, auctore Donato in Phormionem. Frumentum igitur largitus est Adrianus. De Antonio autem Pio, quem ille habuit hæredem imperii, hæc apud Capitolinum leguntur. *Vini, olei, & tritici penuriam per ærarii sui damna emendo, & gratis populo dando sedavit.*

E

Quam-

Quamquam autem hæc extra ordinem largitio videtur in annonæ caritate, quid tamen causæ fuerit, quamobrem frumentum, non panis populo daretur, non video; si pistorum collegium ea tantum gratia fuerat institutum, ut gratuitum panem conficerent. Post Antoninum Pium imperium suscepit alter Antoninus, quem vulgo appellant Philosophum. Is cum L. Vero, quem Augustum dixerat, Lucillam filiam despondit, ob hanc conjunctionem, ut ait Capitolinus, pueros & pællas novorum hominum frumentariæ perceptioni ascribi præcepit. Nihil dici potuit aperi-
tius: & tamen in rem minime dubiam testem alterum dabo L. Appuleium, qui circa Antonini tempora, & horum DD. fratrum vixisse traditur. Is libro de mundo. *Alius, inquit, ad Minutiam frumentatum venit, & aliis in iudiciis dies dicitur.* Nulla hic graduum, è quibus panem distributum volunt, sed Minutiæ; nulla panis, sed frumenti mentio. Quinetiam mul-

legatis 2. Si Titio teſera frumentaria
legata ſit. Cum ergo frumenti tam
frequens ſit apud veteres mentio, de
pane autem mirum ſilentium, non te-
mere, opinor, uſque ad hæc tempora
frumentum donatum quis affirmave-
rit. Quid tu? inquiet aliquis, panem
fifcalem cujus inventum putas? Ego
vero Aureliani, quem tradit Vopifcus
expeditione ſuſcepta in orientem, bi-
libres coronas populo R. pollicitum,
ſi victor rediſſet. Ac populum qui-
dem aureas expectantem ex panibus
accepifſe, quos illi Aurelianus voti
compos donavit. Ex eo igitur panem
quotidie ſingulis datum, & quidem ſi-
ligineum, qui hæredes, poſterosque
omnes ſequeretur, atque hunc panem,
ut ita dicam, coronarium ſe hæc pro-
dente. Constantino principe adhuc
datum affirmat. Paullatim deinde hæc
quoque largitio una cum imperio
P. R. conſenuit, ac demum omnino
Aureliano uſurpatum largitionis ge-
nus

nus, cuius meminit in epistola ad præfectum annonæ apud eundem Vopihis verbis. *Inter cetera, quibus, Dis Faventibus, Romanam rem iuvimus, nihil mihi est magnificentius, quam quod additamento uncie omne annonarum urbicarum genus iuvi.* Vopiscus unciam additam panibus urbis de Aegypto vectigali testatur. Hanc largitionem viris doctis ante me observatam fuit mihi consilium denuo commemorare, ut alia nonnulla, ut in medium rationem ponerem, qua si minus facta est, at fieri potuit. Aucto igitur non mediocriter Aegypto vectigali Probi opera, quem tradit Vopiscus in Nilo tam multa fecisse, ut vectigal frumentarium solus adiungeret, statuit Aurelianus. Quidquid illud fuerat accessionis donare populo R. sed ita, ut, quod in se erat, nemo expers esset eius largitionis. Iussit igitur ut pistores, qui panes in urbe vanales conficiebant, certi in asses v. g. ponderis pro annonæ modo, ut sit hodieq̄ se pa-

nibus singulis unciam adderent, quam ipse gratuitam eumentibus dabat, damna pistorum frumento Alexandrino farciendo. Sed hanc largitionem suspicor non fuisse diuturnam.

De modo frumenti.

Cap. V.

Hæc habui, de ortu & interitu frumentariæ largitionis quæ dicerem. Nunc de modo frumenti ut disputem, ratio suadet, ac via, quæ in omni doctrina momenti plurimum habet. Ac principio quidem certum ac definitum modum nullum fuisse facile adducor ad suspicandum. Quippe qui ex Livio præsertim intelligam, frumenti vim, quæ distribuebatur, variam fuisse & incertam, & tamen divisam aliquando cum summa fide & gratia, id est, ut ego interpretor, nulla habita aut proprii, aut amicorum, & clientium commodi præcipua ratione, sed admissa plebe uniyersa ad publicam

quam liberalitatem. Qua ratione ad
ejus multitudinem frumenti modus
fuit exigendus. Sed hæc, ut ingenue
fatear, mera est divinatio, ex perlevi
orta conjectura: quam autem subjici-
am, ea firmiori nitetur fundamento, &
facile omnes mihi assentientur, Græ-
chum, qui primus de stata, ac perpetua
frumentatione legem tulit, de modo
etiam frumenti cavisse. Eum igitur
hujus quoque rei auctorem facio. Ab
Appulejo autem & Druso non minus
hunc ipsum modum servatum verifi-
mile est, quam certum sit, legem Sem-
proniam eos revocare conatos. Sed
quanta hæc fuerit menstrua largitio,
nemo omnium, qui extant, veterum
scriptorum, quod sciam, prodidit. U-
nus Salustius in ea, quam supra com-
memoravi, Marci concione, modum
lege Terentia frumento definitum ex-
pressit his verbis. *Nisi forte repenti-
na ista frumentaria lege munia vestra
pensantur, qua tamen quinque modis li-
bertatem omnium aestimavere.* Quem

locum diligenter examinans veni in eam sententiam, ut mihi persuaferim, aut restitutum hac lege veterem Sempronix modum, aut hunc recentem vetere majorem fuisse. Vix est enim ut si plus Gracchus dedisset, fuerit Marcius silentio præteriturus, largiorem tribunum fuisse, quam patres: cum præsertim eos apud plebem criminaretur, & largitionem illam extenuaret; ut hujus exilitate, illorum impotentia commota in studium restituendæ tribunitiæ potestatis acrius exardesceret. Sed tamen parem fuisse legis Terentiæ & Sempronix modum verius videtur cogitanti, hanc largitionem patribus expressam, delinire satis potuisse plebis animos in eos offensiores, si par tribunitiæ fuisset. Hoc igitur probo: Lipsium non audio, qui ob has tribunitias querelas additum largitioni modium arbitratur, ita ut seni essent. Nam cum pugnet aperte cum Salustio, nulla tamen sententiam suam fulcit ratione. Quini igitur modii,

dii, singulis mensibus ad frumentariam perceptionem admissis dati sunt lege Sempronia; fortasse etiam S. C. facto in sententiam Catonis, ad plebem, legis Terentiæ exemplo, leniendam. Reliquæ sunt Clodiæ leges, latæ paullo ante funus Reipubl. quibus nullam factam ad veterem modum accessionem ut credam, facit Cicero, qui exhaustum a Clodio remissis semissibus ac trientibus ærarium deplorat; de modo autem ab eo aucto ne verbum quidem: cum tamen hac ratione magnum potuerit Reipubl. vulnus infligi, & Ciceroni non dissimulandum. Dicit quispiam. Ne de numero quidem accipientium aucto Cicero quaeritur, de quo tamen Clodiam legem priorem non esse latam præstare non audes. Sed multitudo aucta antea fuerat à viris bonis, & Reipublicæ amantibus; modus fortasse à nemine. *Cæ.* 17
fare autem rerumposito, ordinariam largitionem fuisse modium denum, eo magis miror Lipsium affirmasse in

Admirandis, quod alibi à se id notatum dicit, quod nullibi est notatum. Nam in Electis, probare hanc sententiam non ausus, suspicatur id, quod res est, hanc fuisse largitionem extra ordinem, ut ego capite III. Dionis testimonio probavi. A Cæsare usque ad Severum de modo frumenti à veteribus traditum nihil observavi. Severus, Herodiano teste libro III. primus cohortibus prætorianis modum auxit. Caracalla ejus filius patre cæso, ut est apud eundem lib. IV. dimidium ejus, quod pater dabat, adjecit, ut mensua largitio minimum fuerit novenum modiorum. Modus autem frumenti plebi distributi qui fuerit, obscurum est. Frumento deinde post LX. circiter annum dari desito, coronæ bilibres ex filigineis panibus quotidie populo ab Aureliano sunt datæ: quam largitionem si minus majorem frumentaria, quæ antea obtinebat, parem certe fuisse verisimile est.

De iis, quibus dabatur publicum frumentum. Cap. VI.

AD tertium jam venio disputationis hujus caput, de iis, quibus dabatur publicum frumentum. Hæc quæstio duas habet partes; unam de statu, alteram de multitudine accipientium, quas eodem, quo propositæ sunt, ordine exsequar. Quod spectat ad primam, datum est frumentum civibus Romanis tenuioribus, sive ingenui essent, sive libertini, sive nobiles, sive obscuri. Senatores etiam accepisse reperio, & admissos ab Augusto aratores, & negotiatores, à Nerone cohortes prætorias: quæ omnia, antequam porro progredior, veterum testimoniis confirmanda sunt. Cives fuisse liquet ex Persii, & Senecæ locis, quos ante me Lipsius notavit; neque ex iis modo, sed ex aliis multis, quibus in re tam clara & certa supersedeo. Quamobrem peregrinos ante civitate, quam frumento donatos autumno.

Ha-

Habitam præcipue tenuiorum, miseræque plebeculæ rationem iisdem testibus credi potest, quibus supra usus sum, de legibus Sempronia & Clodia cum disputarem. Liberti etiam capiebant, ut præter Persium, cujus versus Cap. IV. illustravi, docet Dio libro XXXIX. ὁ Πομπήϊος ἔσχε ἐν τῇ τοῦ σίτου διαδόσει τρεῖς τινὰ πωλιῶν γὰρ πρὸς τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἐλπίδας ἐλευθερωθέντων, ἀπογραφὴν, σφῶν ὅπως ἔντε κόσμῳ, καὶ ἐν τάξει τινὲ σιτοδοθῶσιν, ἐδεῖσθαι πωλίσσεται. Erant, quæ Pompejum in distributione frumenti morarentur. Multis enim propter spem, quam de se excitarat, manumissis, ut recte atque ordine acciperent, recensum eorum facere instituerat. Quæ verba ad nescio quam liberalitatem detorsit interpretes. Accipisse autem & nobiles, & magistratibus fundos discimus ex Cicerone Tuscul. III. Piso ille frugi semper contra legem frumentariam dixerat. Is legelata consularis ad frumentum accipiendum venerat. Animadvertent

Gracchus in concione Pisonem stantem.
Quærit audiente populo R. qui sibi constet, cum ea lege frumentum petat, quam dissuaserat. Nolim, inquit, mea bona, Gracche, tibi viritum dividere liceat. Sed si facies, partem petam. De Senatoribus est etiam Spartiani locus in Adriano, quem supra descripsi. Senatoribus, qui non vitio suo decoxerant, patrimonium pro liberorum modo Senatoriæ professionis explevit: ita ut plerisque in diem vitæ suæ dimensum sine dilatione restituerit. Ex quibus verbis intelligere est, & datum Senatoribus etiam ante illa tempora frumentum & dari desitum iis, qui decoxissent. Ad hæc aratores, ac negotiantes ab Augusto admissos ad frumentationem procedere videtur Suetonius cap. XLII. cum narrat post magnam illam famem, quæ Augustum prope impulit ad abolendas publicas frumentationes, ita ab eo rem temperatam, ut non minorem aratorum ac negotiantium, quam populorum rationem deduceret. Quamquam

quam mihi de hac re attentius cogitanti non videtur Augustus hoc consilio plebem avocasse ab ignavia, ac desidia, & ad agriculturam traduxisse. Si enim una cum industriis & navis admittebantur adhuc ad frumentationes ignavi & otiosi, quid erat, cur quisquam commoveretur, & vitam duram, ac laboriosam præponeret inertis ac securæ? Patebat adhuc via, quam omnino præclusam oportuit ab eo, qui cuperet aliquid promovere. Nisi forte certus aliquis aratorum ac negotiantium numerus ita est admissus ad publicas frumentationes, ut in locum demortuorum non nisi ejusdem farinae homines sublegerentur. Ex quo consilio fructum aliquem capere Augustum potuisse non nego: veruntamen hæret mihi in animo suspicio alterius sententiæ, quæ lateat sub illis verbis. Potuit enim Augustus aliquaquam ratione aratorum ac negotiantium commodis prospicere: præsertim immunitate, qua interjecto

tem-

tempore donatas à Nerone frumentarias naves ex Tacito discimus lib. XIII. Postremo prætorianis militibus dedit idem Nero gratuitam annonam Suetonio teste cap. X. & Tacito lib. XV. Hos omnes, quicumque capiebant publicum frumentum, intelligendum est in urbe domicilium habuisse. Res clara ex Plutarcho, Plinio, Dione, Lapide Ancyriano. Et jure sane hoc fuit institutum. Neque enim fas est, ut Cassiodori verbis utar, ut *qui urbis affectum domicilii indicio monstrare neglexerint, ejus commodis perfruantur*. Sed ne id quidem, ut frumentum quis caperet, satis fuit. Nam recipi ante, & in album referri oportuit. Hanc Græci ἀπογραφήν, & ἐξέτασιν, nostri recensum, & recensionem vocant, quam stante Republica fuisse usurpatam ex Cicerone intelligimus in Miloniana, *Eum (Clodiū) qui a dem Nympharum incendit, ut memoriā publicæ recensionis tabulis publicis consignatam extingueret*. Sed & Suetonius idem signi-

significat in Cæsare cap. XLI. actum ab eo recensum nec more, nec loco solito prodens. Locum solitum fuisse campum Martium; morem, ut per Censores, & publicos Scribas negotium conficeretur sunt viri doctissimi, qui velint. Sed ut de Censoribus dubitem, facit Dionis de Pompejo locus, quem supra recitavi. Ex eo intelligitur, hos recipere, illos rejicere in eorum, qui curabant frumentum, potestate fuisse. Sed Cæsar Dictator hoc quoque mutavit, & recensu acto instituit, ut quotannis in demortuorum locum subfortitio à Prætore fieret ex his, qui recensiti non essent. Ita res ex arbitraria facta fortuita, & à gratia traducta ad sortem. Recensitis dabantur tesserae, quas vendi quia nulla vetabat lex, fiebat non raro, ut qui eas emerant, quamquam recensiti non erant, acciperent nihilominus frumentum. Vanisse autem eas vili, non solum potest conjici ex eo, quod tantisper erant, ut ita dicam, frugiferae, dum

iis, unde erant emptæ, vita suppeditabat; sed intelligitur etiam ex Juvenalis versibus è Satyra VII. supra capite IV. descriptis. Cetera, quæ sunt hujus propria, apud Lipsium legantur.

De numero accipientium publicum frumentum. Cap. VII.

ALtera de numero accipientium quæstionis pars multo est obscurior, sed contendam, qua potero, ei quoque lucem dare. Ante legem Semproniam vix adduci possum, ut credam certum fuisse numerum τῶν αὐτῶν ἀποδοῦντων. Quid mirum? cum rara esset, incertaque largitio, & nunc major, nunc minor frumenti numerus adveheretur. C. Gracchus non dubito, quin de hac quoque re lege cave- rit; sed quam multi acceperint ejus beneficio, nondum potui subodorari. Paribus tenebris circumfusæ sunt leges Appuleja, & Livia. Numerum accipientium lege Terentia indagavi
nec

nec satis certis, nec nisi leviter impres-
 sis vestigiis apud Ciceronem frumen-
 taria, quo loco agit de venditis à Ver-
 re Agyrinensium decumis. *Imperas,*
inquit, ut decumas accipiant; Apronio
dent lucri tritici medimnum XXXIV.
M. Quid est hoc? Una civitas ex uno
agro plebis Romanæ prope menstrua ci-
baria donare Apronio cogitur? Menstrua
 cibaria alterutro horum modorum in-
 terpretemur necesse est; aut frumen-
 tum, quo empto plebs Romana vi-
 tam tolerabat, aut quo publice dona-
 batur. In emptum, quæ Cicero dicit,
 non cadere si ostendero, non levi ac
 futili conjecturam meam argumento
 confirmaro. Nam de frumento Ro-
 mam undecumque importato, sive id
 Siculum esset, sive invectum ex aliis
 provinciis, ut eo plebs R. universa u-
 teretur, hæc accipi nullo modo pos-
 sunt. In urbe enim omnium, quas sol
 aspiceret, maxima, quis non ultro det
 fuisse amplius CCCC. M. plebis ur-
 banæ? Alioqui Romam pro ejus
 magni-

magnitudine adeo à veteribus celebrata fecerit ὀλιγάνθρωπον, & parum frequentem. At subducta ratione hanc multitudinem minimum CC. M. medimnum menstrua absumpsisse comperiemus, ut singulis tribuantur modii terni. Qui ingens frumenti numerus à XXXIV. millibus medimnum à Cicerone expressis abest tam longe, ut nullo modo tam impudenti mendacio fucus fieri iudicibus potuerit. Sequitur ut de Siculo tantum frumento hæc accipiamus. Sed cum duæ sint exactæ ab Siculis decumæ, utrum ad utrasque hæc pertinere censebimus, an ad alteras? Decumani frumenti, & ex S. C. empti numerus fuit in singulos menses C. M. medimnum, ut constabit ex capite X. Qui autem dicat XXXIV. M. esse prope centena millia, is non & calumnietur aperte, & iudicum odium à reo in se convertat? Restat igitur, si de frumento Romæ vœnali hæc à Cicerone sunt scripta, ad alteras tantum decumas ut pertineant, quæ

quæ fuerunt medimnum L. M. Vitantur fateor, qui ita locum hunc interpretantur, eam rationem, qua sunt superiores sententiæ jugulatæ. Nam si oratorum in augendo spectetur consuetudo, negari non potest, quin L. M. ad XXXIV. proxime accedant. Hanc igitur vitant rationem, sed in alias incurrunt. Nam quæri potest primum, de utris hæc dicta putent Siciliæ decumis? neque enim discernit orator. Deinde cum utræque, ut ex multis orationis illius locis constat, sint Romanæ missæ, cur alterarum tantum ratio habeatur? Quod autem quis dicat, cum præter eum, de quo disputamus, duo sint ejusdem orationis loci, in quibus demptum esse à Verre de P. R. victu frumentum, & altam à Siculis plebem R. affirmat, hi que omnes loci in ea sint orationis parte, in qua de primis decumis agitur, de his tantum omnes accipiendos videri: hæc inquam quod quis dicat, me non prius commovebit, quam doceat, aut al-

teras

teras decimas Romam missas non fuisse: aut aliam ullam fuisse causam, cur mitterentur, quam *ut populo R. satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur*; aut quid sibi Cicero velit, cum de emptis decumis disputans datum ait Verri pecuniam *ad frumentum, idest ad necessitatem salutis & vitæ*. Nam ex his junctis aut fallor, aut efficitur, hoc quoque frumentum in plebis R. usus imperatum atque advectum fuisse. Redeo igitur ad superiorem illam rationem, & quæro, cur ejus in mensuris P. R. cibariis ratio non habeatur. Qui respondere non poterit, si, quam imbit, opinionem mordicus retinebit, fateri cogetur se in hoc loco interpretando non tam ratione, quam arbitrio suo niti, plusque de sua, quam de Ciceronis sententia laborare. Quando igitur neque de omni frumento publico, quod erat Romæ vanales, neque de Siculo, sive utrasque sive alteras tantum decimas sumamus, hæc scripta videntur, quid restat, nisi ut significari-

gnificari dicamus Ciceronis verbis
menstruam annonam lege Terentia
plebi donatam eo triennio, quo Ver-
res fuit in Sicilia? Sed certus frumen-
ti numerus later. Id unum scimus Ci-
cerone auctore accessisse eum ad me-
dimnum XXXIV. M. Hac igitur
quasi face prælucente progrediamur
conjecturis quamminime audacibus.
Imminuit orator modum frumenti ad
crimen augendum, nos eum amplifi-
cemus, & producamus vel ad L. M.
medimnum: qua ratione fiet ad illum
tertiæ circiter partis accessio, adeo
non levis, ut fortasse ne orator quidem
tantum detrahere sit ausus, cum verita-
retur in re omnibus nota & aperta.
Medimna singula modios Romanos
capiunt sex. Erunt igitur menstrua
modium Romanorum CCC. M. que
sufficiunt hominum LX. Millibus a-
lendis, ut modus frumenti fuerint mo-
dii quini. Aut igitur hæc ipsa, aut cir-
citer tanta, mea quidem sententia non
major hominum multitudo lege Te-
rentia

rentia publicum frumentum accepit. At Senatusconsulto, cujus auctor fuit M. Cato, conijcere possumus ad frumentationem hominum M. circiter C. ex sumptu, quem factum quotannis in eam rem tradit Plutarchus. Is sumptus fuit DCCL. M. scutatorum aureorum. Cum enim frumentum lege Terentia dividendum tradat Cicero in frumentaria emptum in Sicilia HS. quaternis in modios singulos, Romæ pluris fuisse necesse est, nisi si aut classes, quibus advehebatur, nullo Reipubl. sumptu navigarunt, aut facienda non fuerunt alii sumptus eo majores, quod frumenti pars multo maxima è regionibus quam Sicilia remotioribus petebatur. Ponamus igitur frumentum Romæ fuisse in modios singulos HS. quinis, & paullo amplius; & quidquid excurrit, refectum Reipublicæ semissibus ac trientibus, quos numerabat plebs, atque hac ratione datos inveniemus ex hoc S. C. modios quinos quot mensibus cen-

centum hominum millibus. Accipiebant enim singuli quotannis modios sexagenos, qui ea, quam statui, æstimatione HS. quinum, valebant aureos scutatos septem cum semisse. Hi centies millies ducti reddent ad assem summam illam Plutarchi DCCL. M. Sed tamen quia sumptuum Reipubl. modum tenere ad unguem non possumus, una etiam certum accipientium numerum ignoremus necesse est. Sed non erit procul à vero, qui circiter tantum, omnino autem majorem, quam lege Terentia fuisse existimabit. De Clodia priore nihil habeo dicere, præter ea, quæ capite II. extremo sunt dicta. Hac igitur missa veniamus ad C. Cæsarem, qui cum per seditiones & bella civilia plurimi, ut fit, irrepsissent nullo jure in has largitiones, jamque essent CCCXX. M. accipientium publicum frumentum, anno V. C. DCCVII. recensu acto ad CL. M. retraxit. Auctor Suet. cap. XLI. & Dio libro XLIII. cujus verba Lipsius male inter-

interpretatur. Quamquam enim ad 18
partem dimidiam redactos prodit,
quæ sunt CLX.M. addit tamen *ὀμοῦτι*,
id est ferme, ut aliquanto pauciores
fuisse intelligamus, quamquam ipse,
ut fit, rotunda summa utitur. Idem
numerum à Cæsare imminutum innuit
ipsis triumpho diebus, ut ad pauciores
largitio perveniret. Neuter tamen
rem ita prodit, ut intelligere liceat
reduceritne Cæsar veterem nume-
rum, an modice auctum ierit. Lipsius 19
reuocatum veterem credit: mihi in
re incerta, & probabili placet altera
sententia, non ob eam solum causam,
quod in homine populari fuit hoc ma-
gis populare, sed etiam ut civibus te-
nuioribus, & obæratibus, qui, cum nihil
haberent in censu, collocarant in Cæsa-
re spem suam, & ab ejus partibus stete-
rant, gratia ex parte aliqua repende-
retur. Ut ut est (dubitare enim malo,
quam statuere) de quo certum hunc
numerum eadem causa reddidit in-
certum, id est bella civilia, quæ post

F

Cæsar

Cæsaris necem exarferunt. Sed eum Augustus ita denuo coarctavit, ut tamen pateret latius, quam antea, & paullo plures CC. Millibus essent, qui accipiebant publicum frumentum. Ipsemet testis in breviario rerum à se gestarum, & impensarum, quas in Rempublicam, & P. R. fecit: cujus capita quædam non abs re erit ascribere, & examinare.

I. ITERUM. ÆRE. MEO.
 VIRITIM. CONSUL. UN-
 DECIMUM. DUODECIM.
 FRUMENTATIONES.
 FRUMENTO. PRIVATIM.
 COEMPTO. EMENSUS.
 SUM. ET. TRIBUNITIA.
 POTESTATE. DUODECI-
 MUM. QVADRINGENOS.
 NUMMOS. TERTIUM.
 VIRITIM. DEDI. QVALIA.
 MEA. CONGIARIA. FRU-
 MENTI..... NUM. NUN-
 QVAM. MINUS QVIN-
 QVA-

QUAGINTA. ET. DU-
CENTA.....SIA.

II. CONSUL. TERTIUM.
DECIMUM. SEXAGENOS.
DENARIOS. PLEBI. QVÆ.
TUM. FRUMENTUM.
PUBLICUM. ACCE. . DEDI.
EA. MILLIA. HOMINUM.
PAULLO. PLURA. QVAM.
DUCENTA. FUERUNT.

In II. capite expressus est numerus accipientium publicum frumentum. Ea millia hominum paullo plura, quam ducenta fuerunt. Augustus XIII. consulatu, quem gessit anno V. C. DCCLII. largitus est singulis denarios sexagenos, cum L. filium suo tyrocinio deduxit in forum. Idem prope numerus est apud Dionem libro LV. ὁ δὲ Ἀύγουστος τὸ τοῦ δήμου τοῦ σιτοδοτοῦμένου πλῆθος ἀρίστων ὄν, ἐς εἴκοσι μυριάδας καὶ κλεισε, καὶ ὡς) ε τινὲς λέγουσιν, κατ' ἓνα ἐξ ἑκάστης ἀραχμῆς ἔδωκε. Augustus frumentantium multitudinem minime certam ad M. CC. rede-

git, & viritum sexagenos denarios, ut
 quidam auctores sunt, dedit. Quam-
 quam autem hunc recensum factum
 Dio tradit anno V. C. DCCXLIX.
 C. Antistio Veiere, & D. Lælio Balbo
 Cossidest quadriennio ante XIII.
 Augusti consulatum, non tamen ab e-
 20 jus breviario dissentit. Hoc enim tan-
 tum dicit Augustus, se consulem deci-
 mum tertium, congiarium dedisse
 plebi, quæ per id tempus frumentum
 accipiebat: nec video, unde Lipsius
 21 expiscetur, factum ab eo hoc anno po-
 puli recensum. Immo illis verbis.
 PLEBI. ROMANÆ. QVÆ.
 TUM. FRUMENTUM. PU-
 BLICUM. ACCIPIEBAT. (sic
 enim censeo lacunam illam explen-
 dam) non obscure videtur significare
 solitam per ea tempora accipere tan-
 tam multitudinem, non autem à se
 tum primum redactam ad M. CC.
 Non solum igitur non erravit Dio,
 sed prodidit etiam accuratissime, quo
 primum anno recensum sit factus.
 Quod

Quod autem addit de drachmis LX. valde vereor, ne Lipsio errandi ansam præbuerit. Nam prima fronte id esse, quo de hic agit Augustus, congiarium videtur. At hoc datum est XII l. consulatu: eodem igitur populus recensitus. Procederent recte omnia, si idem esset congiarium; sed non est, imo aliud, quod ex quorundam sententia præter hoc dedit Augustus, quadriennio ante decimum tertium consulatum, cum plebem recensuit. Cum igitur ab aliis historicis gravibus fortasse, neque indiligentibus id memoriæ proditum reperisset Dio; contra in hoc Augusti breviario, quo non dubito, quin sit usus, nullam ejus mentionem: tutum cepit consilium, ut defugeret auctoritatem, & habere se scriberet auctores hujus rei, affirmaturus eam certius, si ab ipso Augusto proditam reperisset. Hæc dici possunt pro Dione ἀρχρονι μὲν reo. Superest levis in numero accipientium varietas. Nam Dio M. CC. fuisse tra-

dit; Augustus paullo plura. Dicerem
positam à Dione summam rotundam,
ut sæpe alias ab omnibus scriptoribus,
ni proclive esset conjicere nonnullos
eo quadriennio receptos ultra illam
certam ac definitam multitudinem.
De numero autem accipientium ante
recensum nihil habeo, quod liqueat.
Dio cum scribit fuisse *πλῆθος ἀόριστον*,
satis indicat ob eam præcipue caus-
sam à se omitti, quod fuerit semper
varius & incertus. Sed tamen cum
recensus est actus, quantus fuit? Vir
doctissimus optime de multis veteri-
bus scriptoribus meritis, de congiar-
io scribens, quod in his fragmentis
prodit Augustus à se datum trecentis
viginti millibus plebis urbanæ, suspi-
catur, quamquam ad congiaria, quam
ad frumentationes major hominum
numerus admittebatur, tamen etiam
frumentum accipientium ante Augu-
sti constitutionem hunc numerum fu-
isse. Neque habeo cur probem, ne-
que cur rejiciam hanc suspicionem.

Hoc

Hoc tantum noto, datum id congiarium anno V. C. DCCXLIX. cum superiore factus esset recensus. Fortasse igitur nihil huic multitudini cum ea, quam quærimus, rei est.

Priore fragmenti hujus capite (libuit enim in eo describendo sequi Augusti ordinem, in explicando autem nostrum) eorum numerus continetur, qui acceperunt frumentum privata pecunia coemptum ab Augusto. Quæ autem in eo sunt corrupta & mutila, possunt pristinae integritati, aut saltem sententiæ restitui ad hunc modum.

QVÆ. MEA. CONGIARIA.
ET. FRUMENTUM. ACCE-
PERUNT. HOMINUM.
NVNQVAM. MINVS.
QVINQVAGINTA. ET.
DVCENTA. MILLIA. Nam
à capite superiore, cujus initium est
LIBRI. ROMANI. sive ut
arbitror reponendum, PLEBI.
ROMANÆ. usque ad hoc Augu-
stus nummarias & frumentarias largi-

tiones exsequitur. Supplevi autem
ACCEPERUNT. HOMINUM.
 iis rejectis, quæ ad hanc lacunam ex-
 plendam Lipsius affert, quia visus sum
 mihi sequi Augustum ducem, ejusque
 vestigiis insistere. Nam duo sunt in
 largitionibus singulis præcipua, quæ
 ille sibi memoriæ mandanda proposu-
 it; quid dederit, & quam multis de-
 derit. Cum igitur se duodecim fru-
 mentationes emensum jam dixisset,
 proximum erat, ut eorum ascriberet
 numerum, qui acceperant. **Quam-**
 quam autem his addi tertium caput
 potest, quantum dederit; hoc tamen in
 solis expressum nummariis largitio-
 nibus videmus. Ubi enim certus e-
 rat frumenti numerus apponendus,
 satis habuit Augustus scribere infinite,
 datas à se duodecim frumentationes.
 Id quod ex horum fragmentorum in-
 ter se collatione verum esse constabit.
 Non possum igitur Lipsio assentiri,
 qui hunc locum ita legit. **QUALI.**
MEO. CONGIARIO. FRU-
MEN.

MENTI. MODIUM. NUN-
QVAM. MINUS. QVINQVA-
GINTA. ET. DUCENTA. MIL-
LIA. Non solum quia non assequor,
quid sibi velit his verbis ; utrum da-
tum singulis modium , an vero nun-
quam minus largitionibus singulis ef-
fusam ducentis quinquaginta modi-
um millibus: verum etiam quia multis
partibus majores sunt , & digniores
Augusti liberalitate , ac prædicatione
largitiones , quæ numero accipientiu-
um significantur. Nam ducenta quin-
quaginta modium millia , ut singulis
dati fuerint modii quini , acceperunt
hominum quinquaginta millia: at ex
nostra emendatione frumentum , & o-
mnia congiaria , de quibus supra facta
erat mentio (nam hic numerus perti-
net ad omnia) nunquam minus acce-
perunt hominum CCL. M. Neque
hæc modo , sed multa præterea me ad-
ducunt ad rejiciendam æque illam al-
teram ejusdem emendationem. FRU-
MENTANTIUM. NVM. NVN-
F 5 QVAM.

QVAM. MINVS. QVINOVA-
 GINTA. ET. DVCENTA. MIL-
 LIA. Namque Augustum tam per-
 verse loquutum nemini unquam pō-
 terit persuaderi, qui Suetonium lege-
 rit capite LXXXVI. Illene ita loqua-
 tur, & eleganter se loqui prædicet?
 Illene vitet ineptias, qui sensa animi
 sui verbis illis exprimit apertius,
 quam his? FRUMENTANTIVM.
 NUMERVS. NUNQVAM.
 MINOR. DVCENTIS. QVIN-
 QVAGINTA. MILLIBVS. His
 adde, quod non esse præteritum nu-
 merum eorum, quibus pecuniam erat
 dilargitus, clamant reliqua omnia
 breuiarii huius fragmenta. At is,
 qui sit expressus, non video. Sed &
 illa compendiaria uota NUM. alie-
 na esse huic tabulæ videtur. Postre-
 mō una eademque ratione potest u-
 traque emendatio jugulari. Cum e-
 nim duæ sint capitæ partes, prior de
 frumentaria, posterior de nummaria
 largitione, atque huic non illi corru-
 pta.

pta hæc verba subjiciantur, cur sola frumentatione concluditur? cur hæc transferuntur in locum alienum, quæ possunt commode collocari in suo? sed de his jam nimis multa. Permittamus rem totam iudicio eruditorum, & ab Augusto ad Tiberium transeamus, à quo auctum numerum accipientium frumentum colligit Lipsius ex his Taciti verbis lib. VI. *iisdem Coff.* (Cn. Domitio & M. Furio anno V.C. DCCXXCV.) *gravitate annonæ juxta seditionē ventum. Multa q̄ & plures per dies in teatro licentius efflagitata, quam solitū adversus Imperatorem. Queis commotus incusavit magistratus Patresq̄, quod non publica auctoritate populum coercuissent: addiditq̄, quibus è provinciis. & quanto majorem quam Augustus rei frumentariæ copiam advectaret. Si auxit, inquit Lipsius, numerum frumenti, ergo & frumentantium. Præclare: si quidquid frumenti Romam advehendum Tiberius curabat, largitionibus effundebat. Sed eū arbitror omniū ur-*

colentium commodis consuluisse, item ut Augustum, qui suscepta rei frumentariæ procuratione, Pompeji exemplo civitati universæ commectum seppeditavit: imo habuit etiam frumentum vœnale, ut Suetonii testimonio supra confirmavimus. Hoc igitur munus una cum imperio, cui erat annexum, cum suscepisset Tiberius, incidissetq̄ aliquando caritas annonæ, prope absuit populus à seditione faciendâ, non tamen in theatro abstinuit à verborum licentia, & ab efflagitanda aut cura majore in advectione frumenti, aut aliqua largitione. Hanc eo tempore minime populari, aut liberali seni, qualem eum describit Suetonius, exprimere non potuit: illam, quanta esset, Tiberius ostendit, cum in vecto in urbem è multis provinciis ingenti frumenti numero victum docuit à se ipsum Augustum. Hæc mihi verborum Taciti apertissima, & minime dubia videtur sententia, quam eo amplector libentius, quod inani ac le-

vi usus esset excusatione Tiberius, si
verbum ullum de aucto à se numero
frumentarium fecisset. Quid enim ?
tu quasi in specula constitutus, ut ex-
cubes, & invigiles pro Populo Ro-
mano universo, de que operam, ne in-
opia prematur rei frumentariæ, defun-
ctum te putas munere tuo, admissa
quota plebis parte ad publicas fru-
mentationes? Dabat Augustus anno-
nam gratuitam millibus ducentis: Tu
numerum auxisti: fac esse trecenta.
Reliqua multitudo urbem colentium
ea major, quam tu alis, amplius duode-
cim partibus quid faciet? quis illi
prospiciet? à quo annonam efflagita-
bit? An à Præfecto? at nos te huic
curationi præfecimus. Tu vide, cui
mandaris, atque atque ab eo, diligen-
tiam exige, quam tu nobis debes. Hæc
in Tiberium frivola excusatione cul-
pam suam prætexentem jactare potuit
plebs Romana: quamobrem ipse al-
teram arripuit, à qua non sunt aliena,
quæ apud Tacitum legimus lib. IV.

Plebes acri quidem annona fatigabatur, sed nulla in eo culpa ex Principe. Quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obviam iis, quantum impendio diligentiaq; poterat. Atque hac ratione plebi iatisfacere Tiberius conatus est, non mentione ulla frumentariæ largitionis. Post Augustum Nero, quod quidem memoriæ proditum sit, primus frumentantium numerum auxit, donato militibus Prætorianis, qui erant eo sæculo minimum decem milia, frumento gratuito, quo ante ex modo annonæ utebantur, ut scribit Tacitus lib. XV. & Suetonius in Nerone capite X. Ab hoc tempore nihil certi reperio usque ad imperium Severi, qui quam multis dederit publicum frumentum, non obscure docet Xiphilinus his verbis. ὁ δὲ Σεβήρος ἐπὶ τῆς δεκετηρίδος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδώρισατο τῶντε ὁμίλων παντὶ τῶ σιτοδοτομένῳ (ita enim legendum, non σιτοδοτούμενῳ, ut habent optimi etiam codices impressi) καὶ τοῖς στρατιώταις τοῖς

δουροφόροις ἰασιδμοῦ τοῖς τῆς ἡγεμονίας
ἔτισι χρυσῶς. id est. Severus cum de-
cennalia imperii celebraret, universæ
frumentantium multitudini, militibusq;
Prætorianis tot aureos donavit, quot
annos imperaverat. Et mox eis τὴν δω-
ρεὰν ταύτην πεντακισχίλιας μυριάδες
δραχμῶν ἀνελώθησαν id est. In id con-
giarium quinquies mille drachmarum
myriades sunt erogatæ. Quinquies
mille drachmarum myriades sunt
denarium quingentes centena millia,
aut more Romano HS. bis millies, au-
reorum nostrorum quinque milliones
ut vocant, veterum autem duntaxat vi-
cies centena millia. Si igitur deni sunt
singulis dati, acceperunt id congiarium
hominum rotunde millia ducenta, to-
tidemque per ea tempora publicum
frumentum. Hæc mihi haud paullo
certior frumentantium multitudinis
Severo imperante investigandæ ratio
videtur, quam ea, qua usi viri doctissi-
mi è Spartiani verbis ad millia sexcen-
ta accessisse collegerunt. Hic observo,
quam

quamquam modo non par fuit numerus eorum, qui gratuitam annonam accipiebant ab Augusto & Severo; id tamen fuisse discriminis, quod ille Quiritibus tantum dabat, hic militibus etiam Prætorianis, qui si fuerunt per ea tempora quadraginta millia, ut Lipsio placet, Quiritium numerum reductum oportuit ad M. CLX. Hujus rei prima initia non comperi: suspicor tamen coeptum minui à Nerone plebis numerum, cum anno imperii X. sustulit, ut dixi, publicam frumentationem, XI. autem gratuitam annonam Prætorianis dedit. Ejus vestigia reliqui, opinor, Imperatores sequuti. Quæret quispiam, fueritne ullum tempus, cum cives omnes caperent publicum frumentum. Non videtur; & Senecæ locus lib. IV. de beneficiis capite XXVII. qui ob stare videbatur, fuit egregie à Lipsio in Admirandis explicatus. Neque est quod quisquam commoveatur iis largitionibus, quæ ante legem Semproniam sunt factæ,

in quibus memoriæ mandandis Plinius & Livius quasi de industria & composito utuntur populi nomine, quo uno cives omnes continentur. Plebem enim eo significatam fuisse docebunt cum alii multi, tum vero Livii libro II. & Valerii Maximi lib. IV. capite IV. de Agrippæ Menenii paupertate loci inter se collati. Hæc de accipientium numero observabam.

De iis qui curabant publicum frumentum. Cap. VIII.

CVM de iis dixerimus, qui accipiebant publicum frumentum, proximum est, de iis ut quæramus, quibus commissa erat curatio ac distributio. Et curatio quidem fuit uno verbo eorum, quibus Romæ imposita erat publica annona, quos qui fuerint paucis expediam. Regibus pulsus rem suscepit Senatus; mox Aedilibus plebis hæc Reipublicæ pars mandata est; semel

femel extra ordinem ad L. Minucium, deinde ad Aediles curules translata, diuque gesta præclare, usque ad legem Semproniam, qua lege Gracchus an Aedilium curulium operam repudiavit, & ad alios hanc curationem transtulerit, non habeo dicere. Sane post legem Terentiam, quæ fuit Semproniana quinquaginta annis recentior, Prætozem de maiestate curam gessisse publici frumenti constat ex Pædiani argumento in Cornelianam. Ubi hæc leguntur. *Detulit nomen (C. Cornelii) Publius, subscripsit Cæjus; & cum L. Cassius Prætor decimo die, ut mos est, adesse iussisset, eoq; die ipse non affuisset, seu avocatus propter publici frumenti curam, seu gratificans reo: cum iis, quæ sequuntur.* L. Cassius Prætor fuit M. Lepido, & L. Volcatio Coss: anno V. C. DCXXCVII. id est septennio post latam legem Terentiam: ut mihi veniat in mentem suspicari, si Aediles curules frumentaria procuratione altera harum legum soluti sunt, Terentia poti-

us, quam Sempronia solutos. Nam Gracchum infensum Patribus, quis credat gratiam ejus legis, qua reddere plebem sibi obnoxiam parabat, cum Prætoꝛe communicasse? Terentium contra veri admodum simile est, aucto mirum in modum lege sua numero frumenti urbi inferendi, ejusque largitione revocata, majorem magistratum ei curationi præficiendum putasse, non solum ut provinciam hanc administraret majore auctoritate, verum etiam ut esset in potestate Senatus. Terentiæ successit lex Clodia, qua Sex: Clodio homini impurissimo quidquid uspiã frumenti fuit, traditũ est. Cicero pro Domo sua. *Scilicet tu homini egentissimo, & facinorissimo Sex. Clodio omne frumentum privatũ & publicũ, omnes provincias frumentarias, omnes manicipes, omnes horreorũ claves lege tua tradidisti. Et mox. Queritur etiã importuna pestis ex ore impurissimo Sex. Clodii rem frumentariam esse ereptã, summisq; in periculis ejus viri auxilium implorasse*
Rem.

Rempublicam, à quo saepe se & serva-
tam, & amplificatam esse meminisset.
 Is autem summus vir erat Cn: Pom-
 pejus, cui extra ordinem anno V. C.
 DCXCVI. altero à lege Clodia pote-
 stas rei frumentariæ toto orbe terra-
 rum per quinquennium data est, Ci-
 cerone suadente, nuper ab eo in patri-
 am restituto. Procuravit igitur an-
 nonam Pompejus usque ad annum ab
 V. C. DCCCL. quo Prætoribus denuo
 esse hoc onus impositum suspicor, non
 affirmo. Creati deinde sunt à Cæsare
 Dictatore Prætores duo, totidemque
 Aediles Cereales anno V. C. DCCIX.
 eodemque anno Brutus & Cassius
 Prætores, ille inter cives, hic inter pe-
 regrinos cum Cæsare cæso jurisdic-
 tione urbana abstinerent, neque ire
 ante tempus in provinciam honestum
 ac decorum putarent S. C. extra ordi-
 nem ita rei frumentariæ sunt præfecti,
 ut Brutus in Asia, Cassius in Sicilia fru-
 mentum emendum, & ad urbem mit-
 tendum curarent. Qua illi curatione

ut contumeliosa & sordida usi non videntur. Appianus civilium III. Cicerone XV. ad Atticum epistola IX. & sequentibus. Anno ab V.C.DCCXXXI. plebs Augustum, concui su ad eum facto stimulante fame, annonæ procuracionem suscipere coegit. Sed eo adhuc superstite alter creatus est annonæ Præfectus, qui utrum Augusto se ultro abdicanti successerit, an vero sit ascitus ab eo tanquam collega in hac procuracione, nemo, quod sciam, veterum tradidit. Illud constat Augustum aliena opera usum in hoc negotio. Tradit enim Suetonius capite VIII. Tiberium civilium officiorum rudimentis administrasse curam annonæ, quæ arctior inciderat. Porro illa rudimenta quæ fuerint, docet Vellejus. *Quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rempublicam, maximamq₃ difficultatem annonæ ac rei frumentariæ inopiam Ostiæ, atque in urbe mandato vitrici moderatus est. Jam nemo non videt Augustum annonæ Præ-*

Præfectum imposuisse Tiberio quæ-
 stori partes suas, & quidem eo ipso
 anno, quo eas susceperat. Quam-
 quam enim Velleius, undevicesimum
 annum cum ageret, Quæstorem Ti-
 berium fuisse prodit, annos tamen
 exactos numerat, non eum, quem
 attigerat, cum quæsturam iniiit, qui
 fuit revera vicesimus, in eum ipsum
 incurrens, quo Augusto rei frumenta-
 riæ cura mandata est. Quare prope est,
 ut affirmem Turranium etiam, quem
 Præfectum annonæ Tacitus vocat
 25 lib. I. Annalium, curatorem potius,
 & quasi vicarium Augusti fuisse, at-
 que hinc factum, ut in verba Tiberii
 jurarit inter primos post Præfectum
 Prætorii, ut ibidem Tacitus notat.
 Cujus rei illud quoque est argumen-
 to, quod neque Principes unquam
 hanc curam exuerunt, quæ fuit in-
 ter maxima imperii firmamenta; &
 plebs fame pressa non à Præfecto
 annonæ, sed à Principe frugum co-
 piam exegit. Vidimus supra quan-

tis animis in Tiberium jam rerum positum plebs ierit in fame.

Claudius vero ius medio foro dicentem ita circumvasit clamoribus turbidis, & fragminibus panis appetiit, ut seprus militum globo aigre se in Palatium reciperet, ut scribit Tacitus libro XII. & Suetonius capite XVII I. qui addit Claudium commotum hac seditione nihil non excogitasse ad invehendos euam tempore hiberno commeatus. Quare & negotiatoribus certa lucra proposuisse, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset: & naves mercaturæ causa fabricantibus magna commoda constituisse. Cum tamen Claudio imperante anno næ Praefectus esset Turranius ex Tacito libro XI. Ad hæc Antoninum cognomento Pium ob inopiæ frumentariæ suspicionem lapidibus à plebe Romana petiitum narrat Victor. Quibus seditionibus admoniti Imperatores muneris sui, rei frumentariæ studio.

studiosissime prospexerunt. Testes nummi veteres, quorum multi extant cum hac inscriptione. **ANNONA. AVGVSTA.** id est Imperatore curante copiose urbi illata. De his nummis legendus Antonius Augustinus Dialogo. II. Testes etiam sunt veteres scriptores, quorum Plinius in Panegyrico Trajanum hoc nomine miris in cœlam laudibus evehit. Xiphilinus in Pertinace scriptum reliquit, cum Lætus in eum conjuravit, & Falconem consulem Imperatorem creavit, Pertinacem ad mare fuisse comeatum inspicientem. Severus denique tantam rei frumentariæ curam gessit, ut septem annorum canonem moriens reliquerit, ita ut quotidie LXXV. modium millia expendi possent. Auctor Spartianus. Quæ autem hoc loco sunt à me collecta ad confirmandam superiorem illam conjecturam meam, qui perpenderit, is fortasse Præfectum annonæ appellatum, re ipsa curatorem & vicarium Principis fuisse mihi as-
sen-

sentiatur. Cum præsertim accedat superioribus non leve argumentum, quod aucta adeo Præfecti prætorii auctoritate, ut imperium tantum non vice sacra moderaretur, ferret certe molem omnium curarum, hæc quoq; procuratio ei delata est. *Tricias enim copias*, ut est apud Cassiodorum in formula Præf. annonæ, *Præfectura prætoriana procurat*. Qui igitur frumenta in urbem convehenda curarunt, hi sunt.

De his qui frumentum distribuerunt.

Cap. IX.

FRumentum publicum plebi distribuere aliis alii temporibus. Dum stetit Respublica, iisdem ferme, qui annonam procurabant; Ædiles plebis, Curules, L. Minutius extra ordinem, ut jam demonstravimus. Lege Sempronia quis distribuerit nõ liquet: sed Gracchum ipsum præfuisse, aut saltem adfuisse, cum frumentum plebi daretur, ex iis intelligimus Ciceronis verbis Tusculana. II. quæ capite VI. recitavi-

G

citavi-

citavimus. Post legem Terentiam, ut curam gessisse publici frumenti Prætorum, ita etiam distribuendum curasse veri haud absimile est. Post Clodiam Pompejus extraordinaria annonæ præfectura frumentum etiam donavit, auctore Dione libro XXXIX. Biennio post, anno V. C. DCCIII. C. Curio tribunus plebis legem alimentariam jactavit, qua jubebat Ædiles metiri. Cælius ad Ciceronem libro VIII. epist. VI. sed eam latam non prodir. Idem legis Viariæ, quæ non dissimilis esset Agrariæ Rullii, eodem loco mentionem facit, de qua non erit abs re Lipsii exemplo pauca obiter disputare. Sunt, qui eam legem vocent Vivariam, quæ quid fuerit, certa conjectura non assequor: nisi forte ab eo, quod est vivere, nomen invenit, fuitque alimentariæ similis, quod utraque de rebus ad victum necessariis erat promulgata; quod tamen ex iis, quæ mox dicam, falsum esse constabit. Aliis placet legem fuisse Vinariam; *Sed quæ comparatio*, inquit Lipsius

Lipſius, erit vini ad agros? & repugnat
res ipſa, ſicut in viis. Ego vero diſiſa
Lipſii ſententia, quatenus fuiſſe vina-
riam negat, aſſentior: quod eſſe quid-
quam in his rationibus momenti pu-
tat, eo in alia omnia. Ipſe Vineariam
ſcribit, ut lex Curionis ad diſiſionem
pertinuerit, quæ in Italia, & Campa-
nia præſertim multæ, ſicut illa Rulli ad
agrorum. Sed quid argutamur? quid
conjecturis rem certam atque explo-
ratam indagatum imus? Sane Appianus
lib. II. de bello civili hæc habet. ὁ δὲ
Κουρίων εἰσηγεῖτο βαρυτάτας ὕδων πολ-
λῶν ἐπιſκευάſτε, καὶ καταſκευάς, καὶ
αὐτὸν ἐπιſάτην αὐτῶν ἐπὶ πενταετῆς εἶναι.
Curio ferebat ad populum de muniendis
ac reſciendis viis, hanc ſibi curationem
in quinquennium depoſcens. Hæc aper-
tiſſime de Viaria lege, non de Vinea-
ria ſunt ſcripta: illa non multo obſcu-
rius à Cicerone lib. VI. ad Atticum
epiſt. I. extrema. Veditus venit mihi ob-
viam, cum duobus eſſedis, & rbeda equis
juncta, & lectica, & familia magna, pro
G 2 qua,

si Curio legem pertulerit, sestertia centena pendat necesse est. Hæc satis docent, quamobrem dixerit Coelius legem Curionis Viariam similem Agrariæ Rulli fuisse. Nam Rullus quoque creari se lege sua volebat Decemvirum agris dividendis. Cicero Agraria II. Quos tandem igitur Decemviros creari vult? se primum. Dabatur eadem lege Decemviris potestas in quinquenni-um. Cicero ibidem. Dat præterea potestatem verbo prætoriam, revera regiam; defixit in quinquennium, facit sempiternam. Quin etiam Rullus corrasa undique publice ac privatim pecunia montes auri spe devorarat, quibus inhiasse etiam Curionem Cicero significat. Atque hæc meo iudicio sunt capita, à quibus legū Agrariæ & Viariæ ducenda similitudo est: quæ multo essent plura, si de Curionis lege aut à pluribus, qui ad nos pervenissent, veteribus scriptoribus, aut ab his, quos laudavimus, plura essent prodita. Quæ tamen accepimus, ejusmodi sunt, ut con-

dicere

ficere liceat, pleraque omnia ex Agraria Rulli in Viaria Curionis esse translata, ut Decemviratum, ut ornamenta, ut potestatem non modo id Italia, sed etiam in provinciis, & alia in genus. Quæ si vera sunt, ab iis etiam dissentiamus necesse est, qui legem Viariam fuisse ajunt, qua numerus jumentorum, vehiculorum, servorum civibus ad iter faciendum est definitus: quasi vero id sit vias munire ac sternere, de quo promulgata, ut ait Appianus, à Curione rogatio est. Sed rededamus è diverticulo in viam. Ut igitur dicere cœperam, Curio una cum Viaria, legem etiam alimentariam jactavit, qua jubebat Ædiles metiri. C. Cæsar Ædilibus suis Cerealibus id negotii, an mandarit obscurum est. Augustus anno V. C. DCCXXXI. cum annonæ est Præfectus, instituit, ut alii frumentum ad urbem advehendum curarent, alii dividerent; quo plures partem Republicæ caperent ex Suetonio capite XXXVII. Hi principio

duo tantum fuerunt lecti ex eorum numero, qui ante quinquennium præturam gessissent. Dio initio libri LIV. sed quinto post anno Augustus numerum auxit, instituitque ut magistratus singuli singulos ante triennium prætura functos nominarent, è quibus quatuor forte legerentur, qui in dividendo frumento sibi invicem succederent, eodē auctore in actis anni DCCXXXVI. Iterum anno DCCLIX. in maximis annonæ difficultatibus viros consulares extra ordinem huic, ut arbitror, curationi præfecit. Quamquam non nego, curatores etiam esse potuisse. De superioribus illis præfectis frumento dando, adtribuendo, præter veteres inscriptiones, est apud Frontinum libro de Aquæductibus. II. locus sane dignus qui describatur. Ex eo enim ut ornati sint, intelligere licebit. *Censuerunt placere huic ordini, eos qui aquis publicis præessent, cum ejus rei causa extra urbem essent, lectores binos, & seruos publicos ternos, architectos singulos, & scribas librarios,*

rios accensos, præconesq; totidem habere, quot habent ii, per quos frumentum plebi datur. Et paucis interjectis. Utiq; quibus apparitoribus ex hoc S. C. curatoribus a quarum uti liceret, eos diebus decem proximis, quibus S. C. factum esset, ad ærarium deferrent: quiq; ita delati essent, iis prætores ærarii mercedem, cibaria, quanta præfecti frumento dando (Ursinus legit. quanta præfectis frumento) dare, deferreq; solent, annua darent, & attribuerent. Verba sunt veteris S. C. Augusti ævo facti, Q. Ælio Tuberone, & P. Fabio Maximo iterum Coss: quæ verba obiter docent apparitoribus magistratum frumentum datum, certumque per ea tempora, & quasi solennem ejus modum fuisse. Post hæc tempora non memini me quidquam observare. Ad panem quod attinet, Valentiniano, Valente, & Gratiano imperantibus a Præfecto annonæ est distributus, ut legimus in Codicis Theodosiani titulis. De Canone frumentario urbis Romæ & De annonis civilibus & pane gradili.

De frumentariis provinciis. Cap. X.

Postrema superest disputationis pars de frumentariis provinciis, de iis scilicet, quæ & frumenti erant feraces, & magnū ejus numerum populo Romano suppeditabant. Præcipuæ fuere Sicilia, Africa, Sardania, Hispania, Beotia, Macedonia, Chersonesus, Asia, Syria, Ægyptus, è quibus omnibus, si Ægyptum excipias ab Augusto provinciam factam, cum stante Republica, tum vero etiam collapsa frumentum Romam advectum est, aut publicum ex vectigalibus, aut S. C. coemptum, aut privatum à mercatoribus, quod interdum fiscus emebat. Harum provinciarum meminit Cicero frumentaria in Verrem, & pro lege Manilia, ubi Siciliam, Africam, Sardaniam tria fuisse testatur frumentaria subsidia Republicæ. Ad Atticum lib. XV. epistol. IX. & sequenti, Varro de re Rustica, Livius multis locis, Plinius libro XVIII. capite VII. uno verbo pleriq; omnes
 Græci

Græci & Latini rerum Romanarum scriptores, qui tamen tres præcipue celebrant, Siciliam, Africam, Ægyptum, è quibus ingentem frumenti numerum quotannis Romæ illatum credere par est. Atque ex Sicilia quidem, quam M. Cato ille sapiens cellam penariam Reipublicæ, nutricem plebis Romanæ nominavit, ut auctor est Cicero in Verrem jurisdictione Sifiliensi, aut decumarum, aut emptionis nomine advecta Romam quotannis ad octuagies bis centena modium millia fuisse intelligitur ex eadem Ciceronis frumentaria. Ex iis DCCC. modium ficulorum, quæ DCCCCLX. sunt Romanorum millia lege Terentia importata ad largitiones faciendas supra diximus, quæ, si verum est accepisse hac lege publicum frumentum ad LX. hominum M. tres paullo amplius menses plebem Romanam alverunt, cum essent menstrua largitio CCC. M. modiorum. Africani autem frumenti modum putat Lipsius ²⁹ memoriae mandatum à Plutarcho in

Cæsare, quem victo Scipione gloriatū
 prodit, regionem, quam subegerat, ta-
 lem esse ac tantam, ut ex ea quotannis
 vectigalis nomine Populus Romanus
 præter olei pondo tricies centena M.
 percepturus esset frumenti CC.M. me-
 dimnum Atticorum, quæ sunt modium
 Romanorum duodecies centena M.
 Sed cui poterit persuaderi tam exigu-
 um vectigal exactum ab Africa univer-
 sa? Ne quis ergo temere accuset Plu-
 tarchum, intelligendum est hæc ab eo
 scripta de quibusdam tantum Africæ
 urbibus. Et quidem ingentem illam
 olei summam exactam à solis Leptita-
 nis tradit aperte auctor commentari-
 orum de bello Africano in calce. *Lep-
 titanos, quorum superioribus annis Juba
 bona diripuerat, & ad Senatū questū
 per legatos, atq; arbitris à Senatu dati,
 sua receperant, XXX. centenīs millibus
 ponderibus olei in annos singulos multat.*
 De frumento res est obscurior. Quam-
 quam enim apud eundem scriptorem
 legimus Tisdrīdanos propter humili-
tatem

tatem civitatis non pecunia, ut Hadru-
metanos, & Thapsitanos, sed certo
frumenti numero multatos; hoc tamen
annuum vectigal an fuerit, non constat.
Ut ut est, quæ de oleo sunt scripta, eti-
am frumentum aut ab una ex omnibus,
aut à paucis Africæ urbibus fuisse ex-
actum indicant. Quid autem reliquæ
Africæ urbes, quid Mauritania ab Au-
gusto provincia facta, quotannis pe-
penderint, non fuisse consilium Plutar-
cho ibi tradere. Alio igitur iter conver-
tendum, est & ipso quidem Lipsio du-
ce, qui ad hanc rem illustrandam in II.
de magnitudine R. cap. X. alterum af-
fert locum Josephi ex oratione Argip-
pæ ad Judeos, in qua affirmat Africam
octo mensibus populum R. alere Æ-
gyptum quaternis. Quare cum ex Æ-
gypto Victore teste in Augusto, urbi-
illata sint annua ducenties centena M.
modium frumenti, facile intelligitur
Africam annua circiter quadringenti-
es centena M. modium pependisse. Ve-
rum ne hac quidem ratione quidquam

promovemus. Cum enim hæc de di-
 versis ætatibus memoriæ sint prodita,
 non temere ad unam videntur revocan-
 da. Scripsit hæc Victor de Augusto, à
 quo Ægyptus vectigalis est facta; cen-
 tesimo prope anno post Ægyptum sub-
 actam. Ante igitur quam par vectigal
 sub Augusto & Nerone pependisse hæc
 provinciam constet, nihil ex collatio-
 ne horum locorum erui poterit, quod
 28 faciat ad rem nostram. Huc accedit,
 quod suspectus mihi est Josephi locus,
 nec videtur conniventibus oculis præ-
 tereundus. Latet enim fortasse in eo
 maxime insigne & illustre mendaciū,
 quod vero etiam, si quid in eo veri est,
 detrahit fidem. Non nego potuisse fie-
 ri, ut Romam ex Africa quotannis du-
 plo major, quam ex Ægypto frumenti
 numerus inveheretur. Scio enim Afri-
 cam maximam esse, & feracissimam; &
 video, quam fruminti vim dare potue-
 rit uni urbi tertia prope pars orbis ter-
 rarum: id tamen Agrippæ, sive Josepho
 affirmanti quominus credam, facit a
 vero

vero ab horrens ejus dictum de tanta
annonæ vi Urbi illata ex his duabus
provinciis, ut an unum victum populo
R. suppeditarent. Metuo igitur, ne
Agrîppa in hac re ita servierit causæ
magis, quam veritati, ut in aliis plerisq;
in eadem oratione, quas miror Lipsi-
um credere, quam examinare maluisse.
Potro Agrîppam in hac re fuisse men-
titum, vel illud documento est, quod si
Ægyptus & Africa populum R. aluere,
nil frumenta ex aliis provinciis impor-
tato opus fuit: at illatum Plinius testa-
tur libro XVIII. capite VII. scribens de
frumento. *Ex his generibus, quæ Romam
invehuntur, levissimum est Gallicum at-
que è Chersoneso advectum. Quippe non
excedunt in modium vicenas libras, si
quis granum ipsum ponderet. adjicit Sar-
dum selibras. (qui sex libras legunt, eos
non sequor) Alexandrinum & trientes.
hoc & Siculi pondus. Bœotium totam li-
bram adjicit, Africum & dodrantes.*
Hoc frumento ex Gallia Chersoneso,
Sardinia, Sicilia, Bœotia Romam in-
vecto

vecto, quæro quid factum sit, si solæ
 Africa & Ægyptus aluere populum
 R. Quid? quod ne alere quidem potu-
 erunt? Cum sexcenties centena modi-
 um M. qui modus fuisse dicitur Africa-
 ni simul & Ægyptii frumenti à vicies
 centenis hominum M. fuerint absum-
 pta: Urbem autem, Lixio teste (de cu-
 jus sententia alias disputabimus) colu-
 erint ad quadragies centena M. Mitto
 peregrinos, qui dum in urbe moram,
 quamvis brevem, trahebant, ejus an-
 nona utebantur. Volo enim his tribui,
 quidquid parcebant lautiores, quibus
 panis obsonii loco erat. Si igitur quæ
 de Urbis frequentia traduntur, vera
 sunt, ut sane Lixio videntur, vix seme-
 stria ab Africa & Ægypto alimenta
 populo R. fuerunt suppeditata. Dicit
 quispiam Injuria Josephum carpis, qui
 non de universa Urbem colentium
 multitudine hæc scripsit, sed de iis tan-
 tum qui gratuitum frumentum accipi-
 ebant; atque hoc dicit. Africanum &
 Ægyptium vectigal tantum fuisse,

ut in-

ut ingens frumentantium multitudo illo octo, hoc quatuor reliquis anni mensibus aleretur. Velim, qui hac defensione utitur, is me doceat, unde eruat, aut esse hic Agrippæ sermonem de largitione, aut Ægyptium præcipue, & Africanum frumentum largitionibus fuisse destinatum. Nam Josephi hic locus & est controversus, &, quod gravius est, rejicit à se hanc sententiam. Pugnat enim cum Agrippæ consilio aperitissime, quod erat docere, levibus Judæos oneribus premi præ aliis provinciis populo R. subjectis, ex quibus Africa maxime & Ægyptus ingens quotannis vectigal persolvebant. At vectigalis hujus magnitudo ex eo frumenti numero, qui abibat in largitiones, intelligi non potest. Ponamus enim vel trecenta fuisse hominum M. imperante Nerone denos modios quot mensibus capientia (omnia enim in tam bona causa Lipsio largiar) subducta ratione, trecenties sexagies centena modium M. quotannis donata reperiemus

emus. Sola igitur Africa non aluit modo populum R. sed tantum etiam frumenti dedit, ut reliqua essent anno vertente quadragies centena modium M, & præterea quidquid dabat Ægyptus; quam summam Josephus cur sibi contemnendam, atq; omittendam putarit, non video; cum tantum frumenti numerum vix quatuor Siciliæ duabus decumis persolutis suppeditare potuerint. Quod si modus frumenti fuerunt modii quini, quod & verius puto, ne tertia quidem horum vectigalium pars est significata, & sola Ægyptus populū R. aluit. Quid igitur si minus augere, at historica fide æquare verbis studebat vectigalium illorum magnitudinē, is usque adeo minuisse comperietur, ut vel plus paullo dimidio, ut omnia largiamur, vel ne tertiam quidem partē si verisimiliora sequi velimus, significarit. Sic Josephus quoque se verterit, reprehēdetur. Vidit hoc vir acutissimus, sed huic, qua de agimus, loci hujus interpretationi mirum in modum addi-

tus.

ctus, atque ut Josepho opem ferret, Victori adhibuit medicinam, & Ægyptū dimidia vectigalis parte levavit. Suspicatus est enim in Victore legendum *ad centies centena modium millia*. Sed Victoris locus, mea quidem sententia, integer est: idque adeo ipse indicat, cum fidem iis astruens, quæ de ingenti frumenti numero ex una provincia Urbi illato mox erat dicturus, scribit, Augustum, ut annonæ Urbis Ægyptum copiosam efficeret, fossas incuria vetustatis limo clausas labore militum patefecisse, quod à Suetonio quoque capite XVIII. & à Dione libro LI. proditum est. Deinde illa subdit, quæ supra commemoravimus. *Huius tempore annua Urbi ducenties centena millia frumenti inferebantur*, significans ingentē hanc feracitatem Augusti operibus esse acceptam referendam. Profecto autem si uspiam alibi, in Ægypto fossas purgantibus, & paludes siccantibus ratio operæ constitit. Id reapse expertus est Augusti ævo C. Petronius Ægypti Præfectus,

ctus, non multo post quam provinciās
 est facta, de quo Strabō legendus libro
 XVII. haud procul initio. Sed & Aure-
 liano Principe, his ipsis operibus in
 Ægypto factis à Probo, qui postea im-
 peravit, tanta est facta ad pristinum ve-
 stigal accessio, ut ex ea panibus in Ur-
 be vernalibus unciam addiderit gratui-
 tam. Sed altera etiam patet ad verita-
 tem via, ut cum Ægypto Siciliam con-
 tendamus. Hæc enim partem Ægypti
 tertiam vix æquat magnitudine pau-
 cosque habet campos, qui fundant cū
 centesimo, aut, si Ciceronem audimus,
 planè nullos, cum feracissimi efficiant
 cum decimo; & tamen bis & septuagi-
 es centena modium Romanorum M.
 quotannis populo R. pependit. Ægy-
 ptum autem triplo majorem, & multis
 partibus fertiliorē (reddebat enim
 Plinio teste, modius unus centenos) ne-
 gabimus triplum, imo aliquanto minus
 dare potuisse? Mihi sane in mentem
 venit mirari, non plus etiam dedisse,
 post tantam adhibitā in ea excolenda

ab August, & Petronio diligentia: tantum abest, ut modum, quem Victor memoriae mandavit minuendum putet. Imo fit, ut quomodo haec à veteribus narrantur, videatur Sicilia ut grani pondere, sic etiam fertilitate cum Ægypto certare. Ut enim par fuit tertiae ejus parti, sic amplius tertiam vectigalis partem persolvit. Neque est, quod quemquam commoveant duæ decumæ præbitæ à Sicilia. Ægyptum enim tantundem pependisse prodit Orosius libro primo cap. VIII. de fame loquens, quam Josephus Ægypto avertit. *Hujus temporis argumentum historis, fastisque reticentibus, ipsa sibi terra Ægypti testis pronuntiat, quæ tunc redacta in potestatem regiam, restitutaq; cultoribus suis ex omni fructu suo usq; ad nunc quintæ partis incessabile vectigal exsolvit.* Hæc dici possunt pro Victoris loco, ad quæ corrupendum ansâ dedit frumentaria largitio. Sed nil mirum ad eam enim multi præterea veterum scriporum loci falso revocantur: ut unus de Tiberio alter de

de Nerone apud Tacitum, tertius Vopifci de Aureliano, quartus Olympiodori apud Photium. Scribit Olympiodorus post Romam à Gothicis captam Albinum Præfectum Urbis ea denuo instaurata scripsisse, non sufficere populo missos commeatus, cum Urbs in dies fieret frequentior: hisque adjecisse diurnum canonē esse quatuordecim millium, ut opinor, modiorum. Hunc Albinus expresserat, ut posset conjici ex eo, quanta ad eam diē hominū multitudo in Urbem confluxisset, non ad largitionem ullam significandam, quæ sane labante imperio, & Urbe recens vastata insignis fuisset, si donari potuissent. C. hominum millibus modii quini menstrui, aut panis, qui in frumenti jam pridem successerat, pondo bina millibus CLXXX. De Taciti locis ex libro VI. & XV. Annaliū capite III. & VII. satis disputavi. Vopifci verba ex Aureliani epestola ad Præfectū annonæ in Electis afferuntur, cū tamē à pane gradili frumēti vicario, quo de agitur,

tur, mire sint aliena. His Cassiodori locus è libro VI. Varjarum in formula Præfetti annonæ subicitur, qui ad panem vanalem procul dubio pertinet. Eodem Victoris de Trajano referendus est locus, ut capite IV. ostendi. Sed hac de re nimis fortasse multa, modum igitur scribendi faciam, si prius modios Romanos, quorum passim in hac disputatione mentio est facta, revocavero ad Patavinos: ut quemadmodum regionum tabellis modus in angulo apponitur, ex quo earum magnitudo, urbiumque intervalla cognosci possint: sic habeant in calce hujus libelli studiosi antiquitatis, unde intelligant, quantæ fuerint hæ largitiones, atque in primis Ægyptium & Siculum vectigal. Unciæ igitur Romanæ veteres octodecim, Patavinæ libræ majori, quam grossam vocant, à subtili ut discernatur, respondent: ut à Laurentio Pignorio viro haud scio utrum meliore, an doctiore, utroque certe nomine mihi clarissimo animadversū est. Quo fit,

fit ut siculi & Alexādrini frumēti modius librarū circiter unius & viginti Romanarū, Patavinas XIV. pepēderit; & modii veterum terni sextario nostro pondo librarū XLII. frumenti non optimæ notæ; modii autē triceni seni modio nostro sextariū duodenū, maximæ aridorum mensuræ, sint pares. Quare Augustus, qui emēsus est quotannis modios sexagenos ducentis hominū millibus, circiter CCCXXXIV. Patavinorū modiū millia est largitus. Et Ægyptiū vestigal, quod Victor expressit, Patavinorū modiū paullo minus DLVI. M. Siculū autē id est binæ decumæ CC. M. ferme æquarit. Sed & illud constat, frumenti vim omnem, quā Augusto imperante feracissima Ægyptus quotannis ferebat, fuisse modiū Patavinorū vices septies centenū octoginta millium; Siculi autē frumenti numerum modium ferme decies centenū M. quæ mihi summæ decantata harū regionū feracitate sane exiguæ videtur; tantum abest, de aliquid detrahendum putem.

F I N I S.

VINCENTII CONTARENI
De
MILITARI
ROMANORUM STIPENDIO
COMMENTARIUS.

I

PETRO DUODO
EQVITI, ET SENATORI
ILLVSTRISSIMO.

Vincentius Contarenus S. P. D.

ADEO nihil est DUODE ILL. me
quod tua efficere singularis humani-
tas, virtus, & omnis viro nobili digna
doctrina non possit, ut ego quoque te appella-
re audeam, & libellis meis tuum multo cla-
rissimum nomen praescribere. Me cum dico,
hominem dico plus nimio, ut tute scis, vere-
cundum, vix tibi de facie notum, cui aliis
olim, nunc unis addicto humanioribus litte-
ris otium est, discere & commemorari, quae do-
ceat: negotium autem docere, atque edere in
lucem, quae didicerit. Tua vero domi in Re-
pub. consilio atque opera iuvanda, foris in
populis iuste, & moderate regendis, in lega-
tionibus ad Reges & Principes obeundis
summa cum laude spectatur industria. Oti-
um autem ne poni quidem potest elegantius.
Nam quibus studiis a prima adolescentia
viam tibi ad res abditas, & penitus abstru-
sas cognoscendas, bonas a malis, iustas ab
iniquis discernendas munisti, ea nunc quoque
cum licet, recolis, atque ita me in castris, quod
ajunt, meis caedis. Haec me de terrere potue-

H

runt;

runt; invitare autem, præter illa, quæ in his dixi, quam multa? De facie vix novit? at ingenii quaecumque habeat specimen. Salutarunt alii, deduxerunt? ego si tempus parsi, ut in studiis consumerem, fructum retribuam studiorum, quem vindicare suo sibi jure potest. Officia quibus ejus similes coli atque observari solent, in una atque altera urbe non præstiti? at id præstem, quod hinc DUODI, inde LIPSII nomine tanquam geminis alis excedit totum peragret orbem terrarum; ita ut omnes boni, qui VENETUM nomen, omnes docti, qui Lipsium amant, me PETRUM DUODUM semper esse admiratum, semper tacite coluisse intelligant. His ego omnibus humanitatem tuam, & litterarum amorem cum aspergerem, abiici, ut vides, nimium pudorem, meque non modo Tibi sed etiam orbi terrarum asperire ausus sum. Quod utinam id tam mature factum videatur, quam spero fore, ut hanc recentem licet exiguam veteris meæ in te observantiae significationem boni consulas. Vale.

Patavii Kal. Augustis, clō lo clx.

VIN-

VINCENTII
CONTARENI

DE MILITARI ROMANORUM
STIPENDIO

Commentarius.

*De militari stipendio, quæ tradidit Lipsius li-
bro Electorum primo, & in Commentari-
is ad Tacitum vera non videri.*

Nequè ullus est ager, quamlibet
improbo agricolæ labore sub-
actus, quin lolii quid, aut herbarum
ferat; neq; aurum adeo excoqui potest,
nihil ut in eo sit alieni metalli. Haud
abfimilis humanæ mentis, quæ suapte vi-
nititur ad veritatem ratio est. Ut enim
exacuat, quoad ejus fieri potest, aciem
suam, interdum tamen cavere sibi a men-
dacio nequit, quod non blanditur modo
veri specie, sed etiam facit, ut quod fal-
sum est, id unum verum esse videatur.
Quidquid usquam hominum est, laborat
hoc vitio. Fallimur omnes per impru-
dentiam, & fallimus. Quo minus mirum
videri debet, Justum Lipsium, virum a-
lioqui doctissimum, antiquitatis præfer-
tim

tim bono natum, lapsum esse iis in locis, quibus nemo potuisset usq; ad ejus ætatem citra lapsum insistere. De militari stipendio apud Romanos vetus inter doctos quæstio est. *Ego inquit audebo certum concludere.* At quæ illi certa, mihi tam dubia videntur, ut putem, ne de industria quidem eum tam longe à scopo aberrare potuisse. Quoniam autem is ego sum, qui humanæ huic imbecillitati æque ut omnes, aut etiam supra omnes esse me obnoxium sentiam & fateri possum: libet ponere in medio, quæ faciunt, ut Lipsium non audiam, eaq; eruditorum judicio subjicere. Pecuniam, frumentum, vestem uno stipendii nomine contineri: pecuniam dari cceptam anno V. C. CCCXLVII. modum initio exiguum fuisse oraculis Sibyllinis verius est. Reliqua habent dubitationem. Græci drachmam, qua Romanum denarium significant, dividunt in obolos senos. Polybius igitur lib. VI. memoriæ mandavit diurnum stipendium ævo suo fuisse binos obolos; cæturionis duplex; equitis drachmam. Obolos duos Lipsius dicit fuisse tres asses, eamq; summam haud dubie per duos obolos expressam à nobili historico. Ego vero duos obolos quinque minimura assibus respondere autumo. Utq; me
 Plauti

Plauti in Mostellaria locus, de quo mox dicam, non deterret, quin ita sentiam: sic Polybius sive librum, in quo hæc prodidit, sive tempora quibus historiam scripsit, spectemus, in sententia confirmat. A bello enim Punico secundo exorsus, caussisque ejus altissime repetitis, & libro III. Annibalis in Italiam adventum, & cum alias, tum acceptam ad Cannas à Romanis cladem exequutus, libro demum VI. quæ diximus, de militum stipendio scripsit. At anno ante Cannensem pugnam dictatore Fabio denarius senisdenis coeperat assibus æstimari, ut ex Plinio discimus libro XXXIII. cap. III. *Annibale urgente Q. Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti: placuitq; denarium XVI. assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis.* Factos nunc si libet, adeamus. Fabium dictatorem anno V. C. DXXXVI. fuisse; cætos ad Cannas Romanos DXXXVII. reperiemus. In his igitur memoriæ mandandis qui habitam à Polybio temporum rationem existimat, ei fatendum est, non ternos, sed quinos asses diurnum Romani peditis stipendium fuisse. Quid? quod hæc fortasse non eorum, quibus narrantur, propria temporum fuerunt, sed illis etiam communia, quibus historia scribi cœpta est: quod

quod anno post V.C. DXXCV. accidit, quo L. Aemilius Paullus Perse victo Macedonum imperium evertit. Id potest intelligi ex libri III. initio, ubi historiae terminum statuit regni Macedoniae interitum, qui in annum ab auctâ denarii aestimatione. L. incidit: ut qui tanto post scribere coepit, cum sit verisimile, quod Romani milites aeo suo stipendium acciperent, notasse. Atque hæc mihi ratio eo videtur firmior, quod quæ proditur libro illo VI. Romanae Reipub. domibelliq̄ue administrandæ ratio, in eos etiam, qui sequuntur, libros, aut in operis calcem rejici potuit. Neque enim habet quidquam eorum temporum, quorum narrationi interponitur, proprium ac peculiare. Quamquam summo consilio factum à Polybio est, ut hic potissimum digressionem eam collocaret, quæ quasi præluceret libris omnibus insequentibus facem; cognitis jam cum domesticis, tum bellicis ejus Reip. legibus atque institutis, cujus res gestæ litteris mandarentur. His accedit, quod ni idem urgente bello Punico. II. & confecto Persico miles Romanus stipendium accepisset, non videtur Polybius fuisse id silentio præteriturus: cum eorum, quæ mutata erant, quæq̄ue aeo suo secus atque olim

olim fiebant, lectorem tam sæpe admon-
neat. Ut autem hunc locum pro viri-
li perpurgem, non dissimulabo proba-
ri mihi nunquam potuisse obscuram il-
lam, & pugnans temporis fig-
nificandi rationem, qua usus est Lipli-
us, cum dixit. *Polybii ætate, id est, sub*
bellum Punicum secundum, stipendium id
fuisse, quod diximus. Quid enim quæ-
so est? *sub bellum Punicum secundum.*
Utrum paullo ante id bellum? Recla-
mat Polybius, qui hæc narrat post accep-
tas eo bello tres maximas clades. An
eo recens suscepto? repugnat Latine lo-
quendi consuetudo. Quanto igitur
satius erat remove hunc obicem, ad
quem tam multi, quibus fastos consu-
lendi otium non est, possunt offende-
re, & clare ac dilucide tempora notare?
At res, dicit quispiam, non processisset,
neque illa Polybiani, & Plautini loci
collatio. Sat scio: neque tamen scrip-
sisse Lipsium ambigue, quo cuiquam fu-
cum faceret, perluaderi mihi unquam
patiar. Non cadunt, meo quidem a-
nimo, in ejus mores, non in eruditio-
nem fallaciæ. Falsum esse potius cre-
dam itidem in hoc, atque in eo, quod ad-
dit. *Polybii ætate rem sic se habuisse. Nam*

Polybius Plinio auctore lib.V. Cap.I. res
 gessit cum Scipione Æmiliano, à quo e-
 versa Carthago est anno V.C.DCVII. vi-
 xit annos duos & octoginta, ut est apud
 Lucianum in Macrobiis. Fac igitur sep-
 tuagenarium se bello immiscuisse. Redi
 ad fastos:retro annos numera ad primum
 belli Punici secundi, qui fuit V. C.
 IOXXXV. Polybium nondum in lucem
 editum fuisse comperies: atque ut ali-
 quanto major natu, quod vix credibile
 cuiquam videatur, bella tractarit,vix na-
 tum. Si igitur de *Polybii etate* accipien-
 da hæc sunt, ut Lipsio placet, fateamur
 necesse est, drachmam ab eo senisdenis;
 obolos duos,quinis, ut dixi, assibus fuisse
 æstimatos. Cum autem additur, ad ea,
 quæ refellimus, confirmanda, Plauti è
 Mostellaria locus, valde vereor, ne error
 errore cumuletur. Duos obolos esse tres
 asses *doceo*, inquit Lipsius. *ex Plauto, cujus*
loco primus do lucem in Mostellariæ Scena.
Iuppiter supremus,

Ubi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces
viri?

Isti, qui trium nummorum causa subeunt
sub falas,

Ubi aliqui quindenis hastis corpus trans-
figi solent?

Nam tres nummi hic tres asses, & ad sti-
pendium

pendium militare diserta allusio comici ser-
vi. Si quoto Urbis anno facta esset hæc
fabula, aut poeta natus, aut quandiu vi-
xisset, constaret; multo plura fortasse ad
interpretationem hanc confutandam
suppeterent argumenta. Cum enim
Plautum anno V.C.DLXIX. censore Ca-
tone è vivis excessisse doceat Cicero de
claris oratoribus; si quinquaginta exem-
pli gratia vixisset annos, pulcherrimam
fabulam vix toga virili sumpta scripsisset.
Annus enim XVII. in eum, quo dictatu-
ram gessit Fabius, incurreret. Sed hæc
mittamus parum comperta, & in obscuro
posita: alia autem certa, & quæ refelli
vix possit ratione utamur. Nummum &
sestertium unius ejusdemq; rei plerun-
que nomen esse apud omnes in confesso
est. Non enim sexcenti, sed innumeri
plane occurrunt veterum scriptorum lo-
ci, qui hoc doceant. Quod si quis tamen
testes requirit, ne actum, quod ajunt, a-
gam, eum ad Budæi librum I. & II. de asse
ablegabo. Profecto igitur tres Plauti-
numinos curtos esse oportuit, si tribus
duntaxat assibus una cum Lipsio æsti-
mandi sunt. Integri enim sestertii num-
mi tres ante Fabii dictaturam septenis
assibus & semisse; post eam duodenis es-
sent permutati. Præstat igitur, quæ scri-
bit

bit Plautus, referre ad circum, quo Lipsius quoque referri posse animadvertit; & duos Polybii obolos, quinos, ut dixi, asses interpretari. Atque hoc fortasse stipendium est, quod auctore Suet. cap. *XXVI.* Cæsar legionibus in perpetuum duplicavit: ita ut militibus quinos asses accipere solitis, denos dederit, & vero etiam dari in perpetuum voluerit. Quamobrem Augustus patrem, pro eo ac debeat, reveritus, cum quidquid ubiq; militum esset, ad certam stipendiorum formulam adstrinxit, ut Suetonij verbis utar capite *XLIX.* denis in diem assibus nihil detrahit, ac ne addidit quidem, sed duplicato à patre in perpetuum stipendio contentos esse voluit. Sed antequam plura de Augusto dico, pauca de Lipsii suspitione dicenda sunt. Sub Cimbricum bellum, quod exarsit anno V. C. DCXL. factam esse aliquam ad duorum obolorum stipendium accessionem ut suspicetur, faciunt Asconii verba in Cornelianam. *Junius* consul anno V. C. DCXLIV. male rem adversus Cimbricos gessit. ac plures leges, quæ per eos annos, quibus hæc gerebantur, latae erant, quibus militie stipendia minuebantur, abrogavit. Frustra enim inquit Lipsius imminutum stipendium, nisi præter morem auctum. Ut supra nummi, ita hic ambi-

ambiguum stipendii nomen imposuisse Lipsio videtur. Sunt enim stipendia non solum æra, quæ meret miles, de quibus in præsentia disputamus, verum etiam certus annorum numerus, quibus militare olim tenebantur. Si urgeret necessitas, *XX.* fuisse docet Polybius in VI. Atque hæc stipendia sunt, quorum meminit apud Livium libro *XLII.* Sp. Ligustinus his verbis. *XXII. stipendia annua in exercitu emerita habeo. Ubi annua addit, à diurnis & mensuris ut discernerentur. XXII.* scripsi, ut hoc obiter dicam, libros omnes sequutus. Lipsium enim ad Taciti Annal. librum I. insuper habito eorum consensu *XXX.* reponentem corrumpere locum illum mihi exploratissimum est: cumque id, quod sum exorsus, pertexuero, appendicis loco in capite extremo docebo. Ut igitur ad Iunium redeam, cum per eos annos late essent leges, quibus annua stipendia minuebantur, factum est *S. C.* ut leges illæ abrogarentur. Hæ sunt, quas significat Cicero in prima Cornelianâ illis verbis, ad quæ Asconius ea, quæ supra recitavimus, notavit. *Quatuor omnino genera sunt; Judices, in quibus per Senatum more majorum statuatur aliquid de legibus. Unum est ejusmodi: placere legem abrogari, ut Q. Cæcilio*

M. Junio Coss. quæ leges rem militarem impedirent, ut abrogarentur. Impediebant autem emerita brevioris militia stipendia, non imminuta pecuniæ summa. Sive enim quinos, sive ternos mererent in diem asses, dare nomina cogebantur: immatura autem missione obstabat lex, quominus opera veteranorum Respub. uteretur. His accedit, quod rogationem de minuendo aere militari neque ad populum quisquam tulisset, neque populus scivisset, neque Senatus abrogari voluisset. Ut autem sub Cimbricum bellum imminuta, sic per bella civilia militibus conciliandis aucta esse stipendia Lipsio verisimile, mihi supervacaneum videtur. Cum enim duces largiendi modum nullum facerent, non aucto stipendio, sed multo majore profusione, villis, agris, numerata pecunia, aut pronuntiata ad militum animos sibi conciliandos certarunt. Compositis rebus Augustus denos in diem asses, ut dicere ceperam, militibus dedit, qui hanc ob causam apud Tacitum lib. Annal. I. queruntur *denis in diem assibus animam corpusq; aestimari, & diurnum denarium efflagitant.* Multa sunt, quæ hic nos turbent. Primum Plinii locus è lib. XXXIII. cap. III. qui denarium urgente Annibale senisdenis assibus permutari ceptum cum dixisset, hæc

addit. In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus. Quod si verum est, cur quæso miles apud Tacitum denarium flagitat, quem accipiebat? Deinde negotium nobis faceffit res nova, ante hanc diem inaudita, & quod gravius est, cum veteribus scriptoribus pugnans; denarium Augusti & Tiberii principum ævo assibus non amplius duodenis fuisse æstimatum: quod tamen ex hoc Taciti, & alio Suetonii loco, in Domitiano, Zonara utriusque conciliatore confici videtur. Nam Sueton. cap. VII. hæc habet. *Addidit & quartum stipendium militi aureis ternis.* Sic legit Lipsius, non aureos ternos, ut est in vulgatis. Cum igitur Zonaras hac ipsa de re agens dicat, militibus septuagenos quinos denarios accipere solitis, Domitiani jussu centenos datos: fit, ut stipendia singula menstrua fuerint denarii viceni quini, sive aureus unus Romanus. Nunc redeamus ad Tacitum, & asses menstruos trecentos, quos deni in diem efficiunt, in partes quinque & viginti diducamus: totidem reperiemus denarios assium non amplius duodenum. Pliniani loci una atque altera profertur à Lipsio interpretandi ratio, quarum prior illi potior, mihi deterior videtur. Posteriori habeo quod addam, quo magis illustretur.

stretur. Priorem proponam ipsis Lipsii verbis. *Ea*, inquit in commentariis in Taciti Annal. I. *severitas disciplinae militaris fuit, ut quamquam denarii pretio saepius aucto, miles tamen nihil inde commodi senserit; sed proinde illi in stipendium denarius processerit, quasi si esset tantum assium denum. Ea Plinii mens.* Quid ego hic probem, aut non probem? quid mihi verum, quid falsum videri dicam? *Severitas ad stipendium quod attinet, disciplinae militaris fuit?* imo Patrum, ut mox docebo, indulgentia. *Denarii pretium saepius auctum est?* imo semel post Urbem conditam. *Miles nihil inde commodi sensit?* imo plurimum. Obscura clausula est. Utrum enim dicitur, milites denarium accepisse pro denis assibus, an denos asses pro denario? Si prior placet sententia, haeremus in iisdem vadis, nihilque interpretando proficimus. Pugnat, ut antea, Plinius cum Tacito. Sin posterior: pugnat Lipsius cum Plinio, qui non denos asses pro denario, sed pro denis assibus datum denarium prodit. Inter haec autem quantum interfit, qui non videat, puto esse neminem. Denos asses dat pro denario, qui dicit. Denarium meres? Cape denos asses: hic denarius est. Datur autem denarius pro denis assibus

bus ad hunc modum. Denos asses me-
res? Cape denarium: hi deni asses sunt.
Quid autem alienius, quam utramque ra-
tionem miscere, & posteriorem priore
interpretari? ita ut qui denarium accipit
pro denis assibus, Plinio teste, is denos as-
ses accipiat pro denario, Lipsio interpre-
te? Quando igitur nondum in hac qua-
estione sunt Alcedonia, restat, ut eam ne-
gemus Plinii mentem fuisse. Quod addit
Lipsius. *Si alia fuit, de prisca Republ. sen-
sit, non de hac Augustæ.* Hoc demum
probare possum. Unum addo: videri
mihi verba illa Plinii, *urgente Annibale,*
quæ in superiori sunt comprehensione,
ad hanc quoque sententiam pertinere,
quamquam non repetuntur: ut hoc di-
cat Plinius. Patres tam gravi & peri-
culofo bello vexatos ad seditiones vi-
tandas, militesq; incitandos in tanto
discrimine ad vitam pro patria fortiter
profundendam, voluisse denarium iis
dari vetere denum assium æstimatione.
Parta autem victoria, militibus quo-
quæ dari cœptum pro XVI. assibus.
Et de Plinii quidem loco ita sentio.
Suetonium vero Tacito conciliare ma-
joris est operæ: nihilominus anti-
quitatis studiosis ut prosum, nihil in-
tentatum relinquam. Duo igitur
mihi,

mihi, quantum vires meae ferent, praestanda sunt. Sestertium Augusti & sequentium Principum aëvo semper XVI. nunquam XII. assibus fuisse aestimatum ut doceam: & Suetonii locum, vulgatosque codices, qui habent, *aureos ternos*, integros esse ostendam. Nam ut de sestertio primum dicam, per mihi mirum videtur Vitruvium, quem Augusto Principe scripsisse constat egregios, qui extant, de architectura libros, in eorum III. capite I. denarii primum denos, deinde senos denos habentis. asses meminisse; duodenis autem assibus permutati mentionem nullam fecisse: cum tamen ut decussissetis, ita duodenaria aestimatio manare poterit à pede, qui cum denarius ibi comparabatur. Ut enim pes quatuor habet palmos, uncias duodecim, digitos sexdecim: sic habuisset denarius sestertios quater-nos, asses nunc duodenos, nunc senosdenos. Sed multo, ut ille ait, mirius videtur, Plinium libro XXXIII. Cap. III. diligentissime in hoc argumento versatum de permutato duodenis assibus Domitiani aëvo, se illa prodente, denario filuisse, quamquam res erat insignis, & jam inde ab Augusti principatu usu recepta, ut haud obscure significat Lipsius. His Mæcianus accedit J. C. qui sub Antoninis

tanto

tanto post Plinium de æstimatione denarii scribens, hæc quidem in parte pisce est taciturnior. Quæ hæc igitur veterum scriptorum, qui Augusti, & sequentium Principum temporibus vixerunt, conspiratio est? Quod esse hoc dicam pertinax quasi de compacto silentium? An quod nunquam est factum, id mandare litteris non potuerunt? Plane ita videtur; cum ad novam sententiam convellendam ne rationes quidem, quas rationibus opponamus, defint. *Per bella*, inquit Lipsius in Tacitum, *civilia* (S *sentimus etiam nunc*) *creverat auri pretium* S *argenti*. Itaque *denarius XVI. primo assibus*, tandem *æstimari duodenis cepit*, in eod. *stetit Augusti*, S *sequentium aliquot principum ævo*. Aurum & argentum, sed aurum magis, hodieque reciprocantis maris instar nunc pluris æstimari, nunc minoris pro argentariorum, & publicanorum libidine vidimus. Neque tamen arbitraria hæc, ut ita dicam, æstimatio infra legitimam unquam fuit. Pluris facta est pecunia, quam quanti erat; nunquam minoris. Atque hoc est, quod sentimus. Videamus reliqua *Denarius XVI. primo assibus æstimari cepit*. Hoc aperte falsum: aut si verum est, ad rem minime facit. Falsum; si hoc dicit, quod superior postulat sententia. Bellis civilibus factum

factum esse, ut denarius assibus senisdenis permutaretur. Anno enim CLXIX. ante bellum civile Pompejanum, ut altissime repetam, tantum erat, id ut fieret, quemadmodum ex Plinio docuimus. Sin hoc dicit; cum vetus illa permutatio obtineret, pace parta, denarium non nisi XII. assibus aestimari coeptum: qui docet, quod instituerat? aut quo illa pertinent de bellis civilibus & argenti pretio per ea augeri solito? Quod addit denarium tandem aestimari duodenis assibus coeptum, ejus rei causam quaero. Neque enim affertur ulla: cum tamen ego, cur augeri potius, quam minui debuerit aestimatio, afferre causam gravissimam possim. Vix est enim ut princeps minuat, vel si pecunia exundet supra votum, nedum ut id faciat in aerarii angustiis. Ecquando fuit Resp. Romana ditior, quam Perse devicto, & omni Macedonum gaza Romam translata, anno V. C. DXXCVII. quo tempore P. R. tributum pendere desiit: aut sub Punicum bellum. III. sub sociale, sub civile Pompejanum? nec tamen unquam denarii aestimationem imminutam fuisse legimus. Victo autem Antonio, & Jano clauso, quamquam praeda ingenti parta, maximas tamen fuisse angustias pecuniae publicae docet

docet Mæcenatis apud Dionem oratio lib. LII. habita anno post Ægyptium triumphum. Is fuit V.C. DCCXXV. Ea oratione Mæcenæ Augusto auctor est, ut ad rem pecuniariam, quæ arcta erat, explicandam publica omnia subjiciat hæstæ, tributumque imperet, in quo nihil prætereat eorum, quæ aliquem possessori fructum ferunt. Anno insequenti, DCCXXVI. pecuniæ mutuo sumptæ in ærarium exhaustum illatæ sunt; eodem auctore initio libri LIII. Nec pax ærario, quantum ingentes postulabant sumptus, opitulata est. Anno enim DCCLVIII. Augustus ad Senatam retulit, de vectigali novo instituendo, unde stipendia & præmia militibus persolverentur. Cumque producta re in annum insequentem nemo omnium Senatorum comminisci quidquam, quod probarent omnes, potuisset; eo ventum est, ut vicesima hæreditatum & legatorum exigeretur, quamquam id ferebat populus animo iniquissimo. Huic vectigali addita est anno insequenti, quamquam aliter Lipsio videtur in Taciti Annalium librum II. centesima rerum vænalium, & quinquagesima, seu quinta & vicesima vænalium mancipiorum. Mirari hic subit Augusti & Senatæ prudentiam, qui novis exactionibus vexa-

vexare populum instituerunt; quod erat ante pedes, quodque omnibus placuisset, non viderunt. Age Auguste: pecuniam quæris? quantamvis nullo negotio dabo. Ea modo vera sint, quæ de imperii opibus, deque sestertii permutatione à Lipsio traduntur. Habes in publicis redditibus HS. sexagies millies, sive centum & quinquaginta auri milliones. Argentum exige, & fac, ut denarius non duodenis, sed, ut olim, senisdenis in posterum assibus æstimeretur. Accedet lucro pars quarta, id est quinquaginta milliones, & sumptus suppetet sine difficultate ad milites tuendos, prosequendosque. At quarta pars vectigalibus quoque si denarius augeatur, accedet. Verum. Sed neque sine vectigali aliquo expediri res potest; neque hoc Rempublicam bello Punico II. deterruit, quin pluris denarium æstimari vellet; neque novum vectigal facilius Urbs, & Italia solæ, quam totus Romanus orbis persolveret. Una restat examinanda, vel, ut verius dicam, animadvertenda Lipsii verborum clausula. Cum enim dicit denarium *duodenis assibus æstimari cœptum*, in eo stetitisse *Augusti, & sequentium aliquot Principum ævo*, rem haud obscure ad Domitianum producit: quod ni ita esset, omnia quæcunque disputat de quatuor stependiis,

pendiis, corrúerent. At Domitianus melius multo consulisset rebus suis, si stipendio exhaustus, quod adjecerat, quam dixi proxime, adhibuisset huic malo medicinam, non prædatus esset omni modo, & fiscum acerbissime egisset. Id enim ei vitio vertit Suetonius; cujus locum superius propositum jam tempus est, ut fartum tectum tueamur, & à minime necessaria emendatione vindicemus. *Addit*, inquit, *Et quartum stipendium militi aureos ternos.* Hæc ita accipio, ut milites, qui tribus stipendiis ad aureos binos, & denarios aliquot pervenerant, quarto addito, tres totos aureos acceperint. Novã sententiam oppugnat aperte allatus à Lipsio & à Torrentio semel & iterum Zonaræ locus, de quo quid mihi videatur, dicam posterius: nunc vera hæc sententia esse possit, nec ne possit, videamus. Milites apud Tacitum denos accipiunt in diem asses Augusti, & Tiberii principum ævo: trecentos igitur in mensem dierum XXX. Hos in sexdecim partes qui diduxerit (tot enim assibus per ea tempora, ut diximus, denarius permutabatur) is comperiet esse denarios XVIII. asses XII. Hoc igitur unum, mea quidem sententia, stipendium est. Adde alterum; denarii fient XXXVII. asses IIX. Tertium succedat;

dat: denarii erunt LVI. asses IV. cumque aureus Romanus denariis vicenis quinis aestimetur, tria stipendia erunt aurei bini, denarii seni, asses quaterni: quos rotundavit, ut cum Horatio dicam, Domitianus, cum quartum stipendium addidit. Nam si denariis LVI. assibus IV. denarii accedant XXIX. asses XII. denarii fient LXXV. idest rotunde aurei terni, quos aucto à Domitiano stipendio R. milites accipiebant. Hac ego ratione cum & veterem tuear denarii aestimationem, & probatam non modo impressis, verum etiam omnibus, ut docti viri testatum reliquerunt, calamo exaratis codicibus Suetonii lectionem, tamenne verear, ne Zonaræ malint viri docti credere? Non verear, ne si nihil quidem habeam dicere, nisi à Latinis scriptoribus Græcum, ab historicis historicum dissentire. Solet fieri, ut vel illi norunt, qui historias primoribus labris attigerunt. Græci præsertim, cum à Latinis hauriunt, multa pervertunt. Id Zonaræ ut non acciderit, illis fortasse accidit, quos ille habuit hujus rei auctores. Ut ut est, uno verbo, qui nihil velit in historia pugnans relinquere, is omnes corrumpat, vel è medio tollat, necesse est. Hæc habui, de diurnis, sive mensuris stipendiis quæ dicerem. De annuis

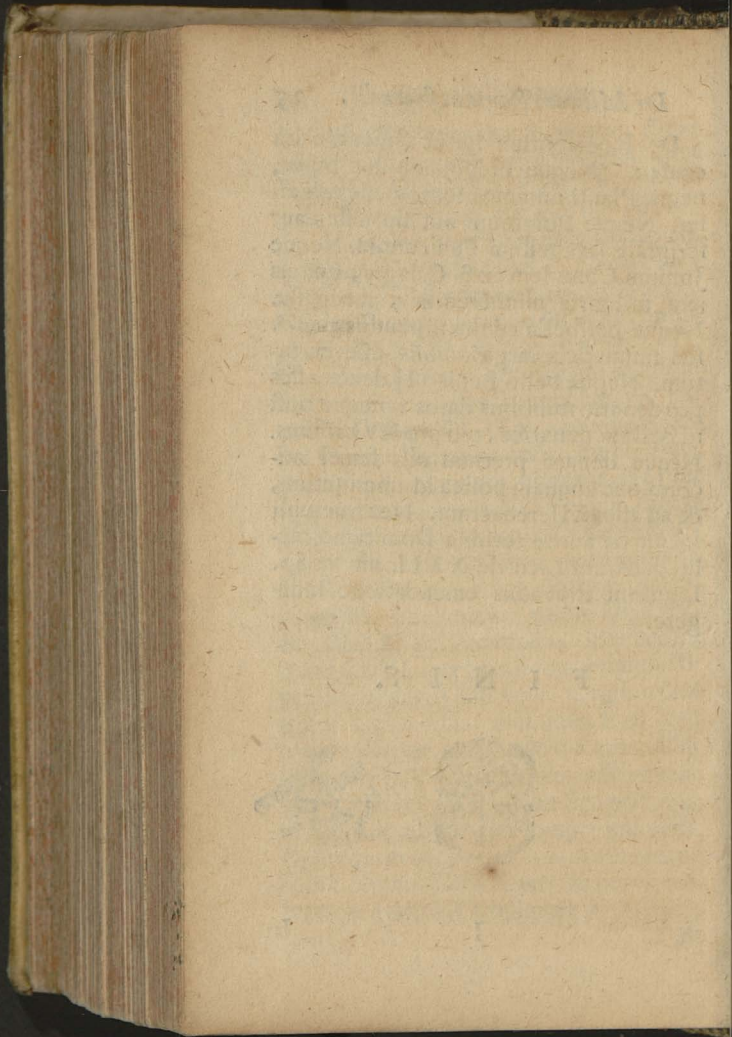
fuse hic disputandi consilium non est. De Sp. duntaxat Ligustino, ut me facturum recepi nonnulla, quæ appendicis loco erunt, attexam. Is apud Livium lib. XLII. viginti duo stipendia annua se in exercitu emerita habere dicit. Lipsius invitis libris plane omnibus XXX. reponit. Ego illi Sp. ipsum Ligustinum iudicem fero, cujus verbis nonnisi XXII. fuisse docebo. *Miles, inquit, si m factus P. Sulpicio. C. Aurelio Cass. is fuit annus V. C. DLIII. quo Philippicum bellum initum est. De victo Philippo, Macedonibusq; cū in Italiam transportati, ac dimissi essemus. Is annus fuit DLVII. Quinque igitur hactenus habemus stipendia. Continuo miles voluntarius cum M. Porcio Consule in Hispaniam sum profectus. Annum significat DLVIII. Triumphavit Porcius anno insequenti. Bina hic stipendia. Sequuntur anni DLX. DLXI. quibus non militasse Ligustinum indicant, quæ apud Livium sequuntur. Tertio iterum voluntarius miles factus sum in eo exercitu, qui adversus Aetolos, & Antiochum est missus. Primum enim T. Quinctio, deinde M. Porcio, tertio M. Acilio ducē meruit annos duos DLXII. DLXIII. quo anno expulsorege Antiocho, subactis Aetolis reportati, inquit, sumus in Italiam. Bina hic quoque stipen-*

stipendia. Totidem, quæ sequuntur. *Et bis deinceps, quæ annua merebant legiones, stipendia feci.* Anno DLXIV. DLXV. Quinquennio insequenti vacatio illi militiæ fuit, ut docent, quæ sequuntur, *Bis deinde in Hispania militavi, semel Q. Fulvio Flacco, iterum Ti. Sempronio Graccho Prætor.* Flaccus Prætor fuit anno DLXXI. triumphavit DLXXIII. quo ipso anno à Ti. Graccho rogatus in provinciam iit, atque ibi fuit usque ad ejus triumphum, qui incidit in annum DLXXV. quinque igitur in Hispania stipendia fecit. Ex eo tempore Imperatores non nominat, sed rem uno verbo absolvens XXII. inquit, *stipendia feci*, ut intelligamus militasse eum usque ad Perficum bellum, quod anno V. C. DLXXXII. quo hæc agebantur, susceptum est. Inter annum autem DLXXV. & DLXXXII. sexennium intercedit, quod si XVI. quæ jam numeravimus, stipendiis addas, XXII. fient. Cogitandum igitur Lipsio fuit, antequam huic loco manus afferret, non modo quot inter Philippicum & Perficum bellum essent anni interjecti, verum etiam an fieri potuerit, ut Sp. Ligustinus non semper militaret. Quamquam ut apud exercitum perpetuo fuerit, non nisi XXIX. stipendia potuit merere, qui anno XXX. militiam detrectavit.

De Romanorum igitur stipendio ita
censeo: Neque Polybii obolos binos,
neque Plauti nummos ternos esse tres as-
ses. Neque Polybium aut floruisse, aut
scripsisse sub bellum Punicum II. Neque
Junium Consulem ex S. C. leges, quibus
æra militaria minuerentur, abrogasse.
Neque per bella civilia stipendiis auctis,
sed immodicis largitionibus esse certa-
tum. Neque bello Punico II. denos asses
pro denario militibus datos: neque post
id bellum denarios, nisi pro XVI. assibus.
Neque denarii pretium nisi semel au-
ctum, nec unquam postea id imminutum,
& ad asses XII. redactum. Nec Suetonii
locum de aureis ternis à Domitiano mi-
liti datis, aut Livii de XXII. annuis Sp.
Ligustini stipendiis emendatione indi-
gere.

F I N I S.

INDEX

In quo barbaricæ numerorum notæ I. 2. librum de frumentatione, Romanæ autem I. II. Commentarium de militari stipendio significant.

A

- A**driani frumentaria largitio. 97.
 Ediles plebis quo anno primum creati. 29. frumentum publicum curant. 138. Curules ibid.
 Egyptij frumenti modus. 156. & seq. 166.
 Egyptus triplo maior Sicilia 162. efficii passim cum centesimo ibid. quintam fructuum partem P. R. persolvit. 163. 166. quantam frumenti vim quotannis tulit. 83.
 Erarium militare & vecligalia in id illata. XLX.
 Estatem Attici vocant, quod Latini ver. 30.
 Africa una e tribus precipuis frumentarijs provincijs. 152.
 Africani frumenti modus. 153. 144. 155. 156.
 Alexandri Imp. frumentaria largitio. 99.
 Alimentaria leges. 45.
 Αἶαλα κείν.
 Ancyrani lapidis fragmentum emendatū. 79. 124. 125. & seq.
 Anonitos quis. 63. 64. 65. & seq.
 Antonariae siue annonianæ leges. 45.
 Annua stipendia quo. XI.
 Anni R. Imperij reditus. XX.
 Antonini Pij frumentaria largitio 97. Philosophi. 98.
 Απὸ γρηφῆ. III.
 Apparitoribus magistratuum frumentum gratis datum. 15.
 Appianus defensus. 48.
 Appuleij Philosophi ætas. 98.
 Appuleij lex frumentaria si cur lata. 53.
 Aratoribus frumentum Augustus dedit necne. 109.
 Auctorij in Cornelianam locus declaratus. X.
 Auctori ad Herennium fides conciliata. 52.
 Augusti frumentaria largitiones. 77. 123. & seq. consilium de frumentatione abolenda. 77.

INDEX

Augustus publicam pecuniam largitus pro sua 21. quinque & triginta miliones in Remp. absumpsit. praeter duo patrimonia. ibid. aratoribus & negotiatoribus an frumentum gratis distulerit 110. quam multis dederit. 122. 123. 124. 125. & seq.

Aurelianus panem primus dedit. 100.

B

B *Ibuli adilis de Casare collega dictum. 44.*

C

C *Alij ad Ciceronem in epistolis locus à minime necessariis emendatione vindicatus. 146.*

Caspar consulatus candidatus nummaria largitione a patribus oppugnatur 70.

Casaris adilitas. 44. frumentaria extraordinè largitio. 76. 105.

C. Grachi traumentum orationis 49. frumentaria lex. 45.

Caracalle frumentaria largitio 106.

Cassiodori locus de pane vana li. 165.

Catonis suasis frumentum egenis datum 67. non tamen gratis. 73.

Censores an recensum fecerint. 112.

Centesima rerum vanalium, vestigal. XIX.

Ciceronis locus in Frumentaria. 114. in epistolis ad Atticum obscurus. 68.

Cinibus omnibus frumentum nunquam gratis datum. 136.

Clodia leges frumentariae duae. 72.

Cohortibus praetorijs frumentum gratuitum Nero primus dedit. 107. 134.

Collegium pistorum a Traiano institutum 86. quo consilio 96.

Commentarij veteres in Iuvenalem, Persium, Horatij Satyras corrupti 87.

Corona e panibus ab Aureliano populo R. data. 100.

Curionis varia lex. 146.

D

D *Enarij pretium quando auctum. IV.*

Denarium pro denis asibus dare quid sit. XIV.

Dimensum quid. 97.

Dio cum Salustio & Demosthene collatus 59. eius locus illustratus 60. de Augusti largitionibus locus 81. de recensu a

save

INDEX

- Caesare facta* 120. de *Augusti recensu, & congiario* 124.
Domitianus quartum milii stipendium ut addiderit. XXII.
eius frumentaria largitio 94.
Donare quis dicatur. 19.
Drachma senos habet obolos. IV.

E

- Etrusci farre plurimo utebantur.* 36.
Egyptic. III.

F

- Far in magno apud Etruscos usu* 36. eo tantum *usi Romani*
annis amplius CCC. *ibid. triticum interdum significat.* *ibid.*
Frumentaria C. Gracchi lex 45. *abrogata.* 51. *incerti auctoris.*
ibidem Saturnini *ibid.* *Drusi.* 53. *Terentij & Cassij.* 55. *per-*
lata 56. *Clodij una atque altera* 72. 73. *cur diuturna* 76.
Frumentaria M. Seij largitio 41. *Caesaris* 75. 105. *Augusti*
non una 78. *Tiberij* 82. *Neronis* *ibid.* & 86. 87. 92. *Titi* *ibid.*
Domitiani 94. *Nerva* 95. *ibid.* *Adriani* 93. *Antonini Pij* 98.
Antonini Philosophi *ibid.* *Septimij Severi* 99. *Caracalla* *ibid.*
Alexandri *ibid.*
Frumentaria procuratio sordida quibusdam visa 141.
Frumentaria largitionis initium 20. 25. 28.
Frumentaria provincia 41. *quae dicantur* 152. *tres praecipue,*
ibid. naues immunitate a Nerone donatae. III.
Frumentationis nomen quando usurpari sapientum videatur 19.
Frumenti curatio inter imperij firmamenta 192. *Romam in-*
uerti pondera 156. 157. & *seq. modus initio incertus* 103. a
Graccho definitus *ibid.* *auctus a Senero & Caracalla* 106.
pretij a *Nerone imminutum* 82. *Sicili modus* 153. *Afri-*
cani *ibid.* *Aegyptij* 156. & *seq.*
Frumentum quid significet 35.
Frumentum curarunt reges 137. *Senatus* *ibid.* *Adiles plebis*
ibid. *Minutius extra ordinem* 138. *Adiles curules* *ibid.*
Prator de maiestate *ibid.* *Sex. Clodius extra ordinem* 139.
Tompicius *ibid.* 140. *Adiles Cereales* *ibid.* *Augustus, Tibe-*
rius 141. 142. *Praefectus annonae* *ibid.* *Praefectus pratorio* 145.
Frumentum ab Imp. in annonae caritate leuissimo pretio da-
tum 77. a *Nerone militibus pratorianis* 92. *Populo a priuatis*

INDEX

testamento donatum 42. 43. vicatim distributum id.

H

Halicarnassens corrupta usus chronologia 28. eius error in
Aditibus plebis anni CCLXVI. 31.

I

Imperij Romani annus reditus XI.
Initium frumentariae largitionis falsum 20 verum 22. & seq.
Iosephi de Africano & Aegypto frumento locus examinatus
155. & sequen.
Iuvenalis aetas 86. locus Pliniani & Persiani collatione illustra-
tus 90. alter locus 94. scholiasta auctoritas 78.
Iuvenalis frumentariam largitionem agnoscit. 93.

L

Lapidis Ancyran fragmentum emendatum 79.
Largitiones omnes sunt blandimenta 22.
Largitiones frumentariae Caesaris 75. 105. Augusti 77. Tiberij
82. Neronis 83 &c. lege Frumentariae largitiones.
Laurentij Pignorii laus 165.
Leges vici militarem impediētes S.C. abrogatae XI.
Leges frumentariae 45. annonariae ibi 4. alimentariae. ibid.
Lex frumentaria. lege Frumentaria lex.
Lex prima de frumentaria largitione 55.
Lex Viaria Curionis 146.
Liberini frumentum acceperunt 108.
Libra Romana Patavina maiori ut respondeat 165
Lipsius Livi locum corruptis 20. 39. Plinij. 11. Victoris 11.
Suetonij XIII.
Lipsij de militari stipendio loci c. commentario in Taciti An-
nalium primum examinati 14. & seq.
Linia lex frumentaria 53. abrogata ibid.
Linus corrupta Chronologia usus 28 eius locus, ex quo frumen-
tariae largitionis initium eruit Lipsius, examinatus 20. & seq.
corruptus a Lipsio 21. X. XXIII. eius error 28.

M

M Livij falsum de largitionibus suis dictum 74.
M. Sej frumentaria largitio 41. olearia 42.

M. vi-

INDEX

- Marius legi frumentaria intercessit* 51.
Media annona Plinio quæ 85.
Medimnum modios sex *R. capit* 118.
Militare ararium quibus uectigalibus instructum XIX.
Militare stipendium. lege stipendium.
Minucij Augurini frumentaria largitio 34.
Modij quini frumentarij legibus dati 109. non seni ibidem. non deni 105.
Modius Romanus cum Patavino collatus 166.
Modus annonæ Tacito quis 85. frumenti initio incertus 102. a Graccho definitus 103. modium quinum uidetur fuisse 103. auctus a Seneca, & Caracalla 106.
Mos Porsonæ bonæ Romæ vendendi 26.

N

- Naves frumentariæ a Nerone immunitate donatæ* III.
Negotiatores ab Augusto an frumentum acceperint 109.
Nero gratuitam frumentationem sustulit 83. publici frumenti pretium imminuit ibid. frumentum dedit 92. frumentariæ nauis immunitate donauit 110. cohortibus prætorianis frumentum gratis primus dedit 107. 134.
Neræ frumentaria largitio 95.
Numerus accipientium publicum frumentum lege Sempronia, Appuleia, Livia incertus 113. lege Terentii ibid. 115. 118. S. C. in sententiam Catonis 119. sub Casare 120. an a Casare auctus 121. a Tiberio minime auctus 131. sub Nerone 134. sub Severo ibid.
Nummus & sestertius ibidem. IX.

O

- Olearia M. Sejji largitio* 42.
Oleij vis ingens a Lepitiano exacta 154.
Olympiodori apud Photum locus declaratus 164.

P

- Pancæ a propeta plerique Romæ uidebant* 96.
Panis nomine copia annonæ significatur 49.
Panis ab annonæ præfecto distribuitus 151. ab Aureliano pro frumento primum datus 100.
Pauli I. C. etas 99.

INDEX

- Pecunia vis quotannis effusa frumentarijs largitionibus* 65.
περίδεν, 34.
Peregrini ante ciuitate, quam frumento donati 107.
Perſij mors 86. *locus illustratus* 89. *Scholiaſtae auctoritas* *ibid.*
Perronius Aegypti praefectus 161.
Tiſtorum collegium a Traiano inſtitutum 86. *quo conſilio* 96.
Plauti mors 9. *e Moſtellaria locus* 8.
Tlebis ſeceſſio, & reditus in urbem 29.
Plinius triſtor laenatae conſor 90. *eius locus fruſtra a Liſſio*
tentatus 33. *aliter locus illustratus* *ibid.* & 35. *cum Perſio*
coñatus 90. *locus illustratus* XIII. XIV.
Plutarchi obſcurus locus 37. *de Africano frumento* 153. *loci*
duo conciliati 40.
Polybius quando hiftoriam ſcribere cœperit 6. *cur lib. VI. Roma-*
norum inſtituta ſit exſequutus *ibid.* *eius aetas* 7.
Porſenae bona uendendi mos 26.
Praefectus annonae principis vicarius 142. *panem diſtribuit* 150
Praefecti frumento dando ab Auguſto inſtituti 149.
Prætoriae cohortes frumentum gratis a Nerone primum accepe-
runt 107 134.
Pretium frumenti 83. *a Nerone imminutum* 82. *nullum fuit*
publici frumenti, quod lege Clodia dabatur 83.
Provincia frumentaria quae 43. *res præcipua* *ibid.* 152.

Q

- Quinquageſima uanaliū mancipiorum, ueſtigal.* XIX.
Quinque & triginta miliones Auguſtus ex amicorum te-
ſtamenti percepit 81.

R

- Recenſio & recenſus quid* 112. *a Cenſoribus non uidentur*
facta *ibid.* *a Caſare* 121 *ab Auguſto* 124.
Romana Reſp. quibus temporibus ditiffima XVIII. XIX.
Romani farre tantum e frumento trecentis annis uſi 36.
Romani imperij annui reditus XIX.

S

- Salluſtij locus* 54 *collatus cum Demoſthene* 59. & ſeq.
Scholiaſtae Perſij auctoritas 87.
Semiſſe ac triente cur frumentum plebi datum dicatur 46.

Sena.

INDEX

- Senatores frumentum acceperunt 107.
 Senatus frumentaria largitionis auctor videtur fuisse 28.
 S. C. in Catonis sententiam de frumentaria largitione 63. an re-
 tum fuerit usque ad legem Clodianam 67. & seq. frumentum
 eo gratis datum non est 79.
 Seni oboli drachmam faciunt IV.
 Septimii Severi frumentaria largitio 98. 106. 134. Congiarium
 135.
 Sesterius & nummus idem IX. post bellum Punicum secun-
 dum semper senisdenis assibus aestimatus XV. an sub Augu-
 sto, & sequentibus principibus duodenis assibus sit permuta-
 tus XVI.
 Secessio plebis septembri extremo 29.
 Sicilia frumentaria provincia una e tribus praecipuis 153. quae
 frumenti numerum Romam quotannis miserebat. & 165.
 multo minor Aegypto 162. grani pondere & fertilitate cum
 Aegypto certavit 163. duos decumas persoluit 56. quanta
 frumenti vim quotannis tulerit 163.
 Siculi frumenti pretium in Sicilia 119. Roma ibid.
 Σικυήσιον. 45.
 Σικυήσιος. ibid.
 Σίτος quid 38.
 Spartani locus 139.
 Sp. Ligustini viginti duo stipendia XI. XXIII. & seq.
 Stipendia annua quae XI. XII. quod Romanus miles mereret. 8.
 Stipendia quatuor Romanorum militum quae pecunia summo
 III. XIII. XX. & seq.
 Stipendij nomen ambiguum IV. X.
 Stipendium militibus Romano dari quando captum IV. Pu-
 nico bello secundo quod fuerit XV. Polybij aetate a Casare in
 perpetuum legionibus duplicatum X. sub Cimbricum bellum
 auctum non est ibid. nec per bella civilia XII sub Augusto &
 Tiberio XIII. sub Domitiano XXI. XXII.
 Suetonij locus 109. a Lipsij emendatione vindicatus XIII.
 ibid. XXI.
 Sylla tribuniciam potestatem minuit 54.

INDEX

- T** Acitus Xiphilino conciliatus 84. eius loci 93. 131. 132.
134 XIV.
Terentia lex frumentaria 55. perlata 58. quando rata ibidem.
Tessera frumentariae 100. vili vendebantur 112.
Tiberus quoto aetatis anno quaestor. 42. eius frumentaria largi-
tio 82. 131.
Tui imperatoris frumentaria largitio 92.
Traianus pistorum collegium instituit 87. quo consilio 96.
Trecenta hominum M. a Porfena in urbe obsessa 26. & seq.
Tribuni plebis quo anno primum creati 29.
Tribunitia potestas a Sylla imminuta 54. a Pompeio, & Crasso
restituta 55.

V

- V** Anatum rerum centesima vectigal. XIX. mancipiorum
ibidem.
Vectigal centesimae XIX. quinquagesimae, quinta & vicesimae.
vicesimae. ibid.
Viaria Curionis lex 147. similes agrariae Rulli 148.
Vicarium frumentum distributum 43.
Vicesima hereditatum & legatorum XIX.
Victoris locus declaratus 155. de Aegypcio frumento 160.
Vincaria Curionis lex 146.
Ulpiani I. C. aetatis 99.
Vopisco lux allata 101.

X

- Xiphilinus Tacito conciliatus. 83.

Z

- Zonara de quatuor militum R. stipendijs locus XIII. XXII.

F I N I S.

132.

idem.

largi-

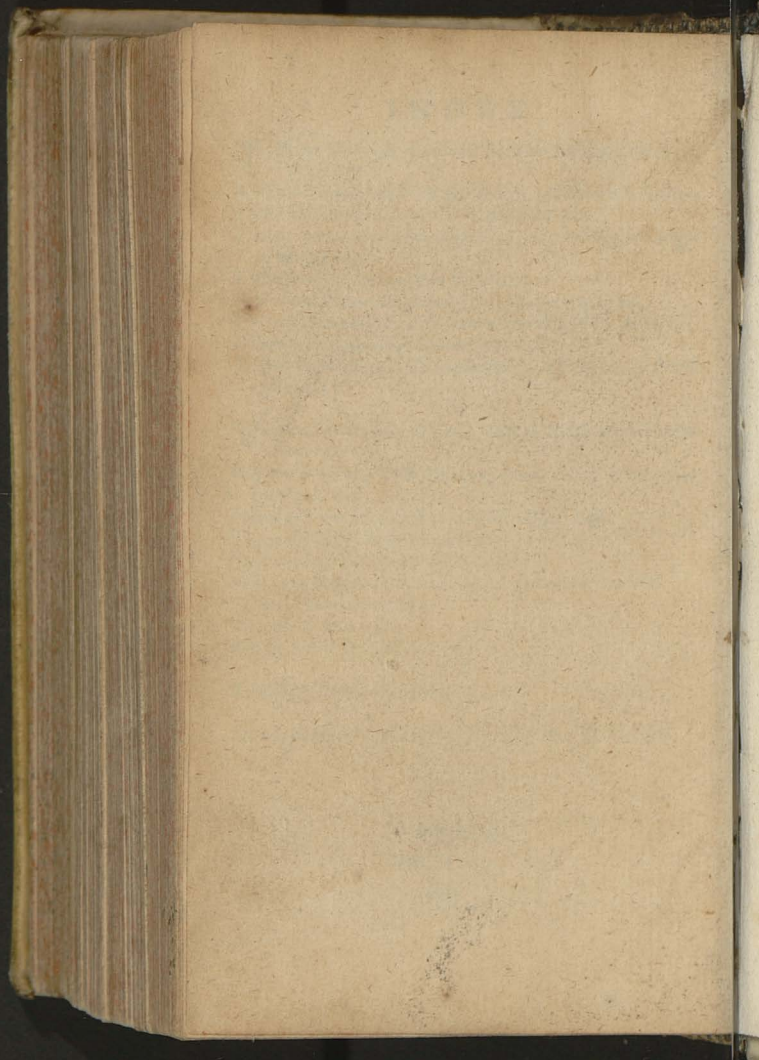
q.

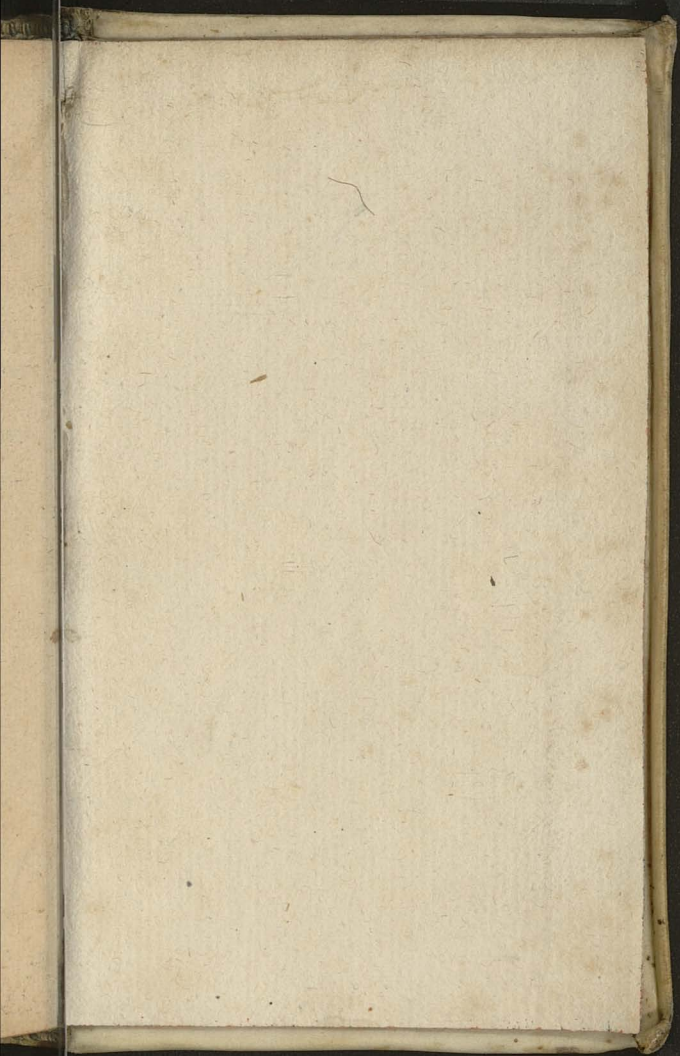
Crasso

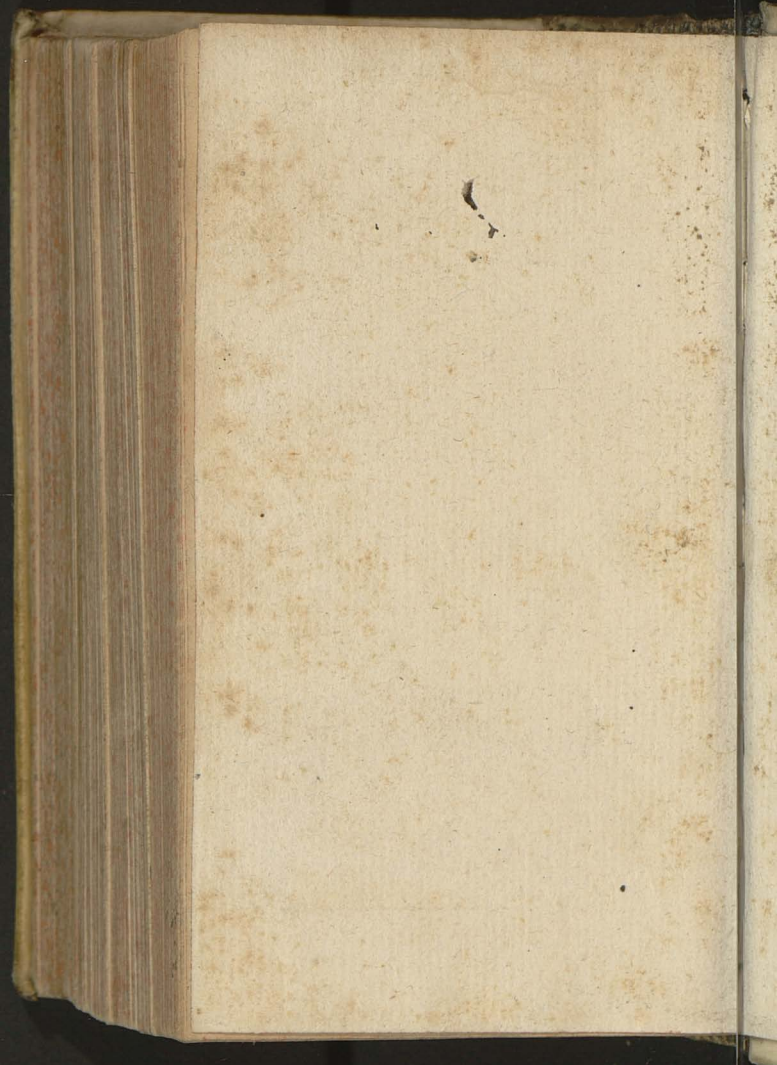
orum

finne.

ll.

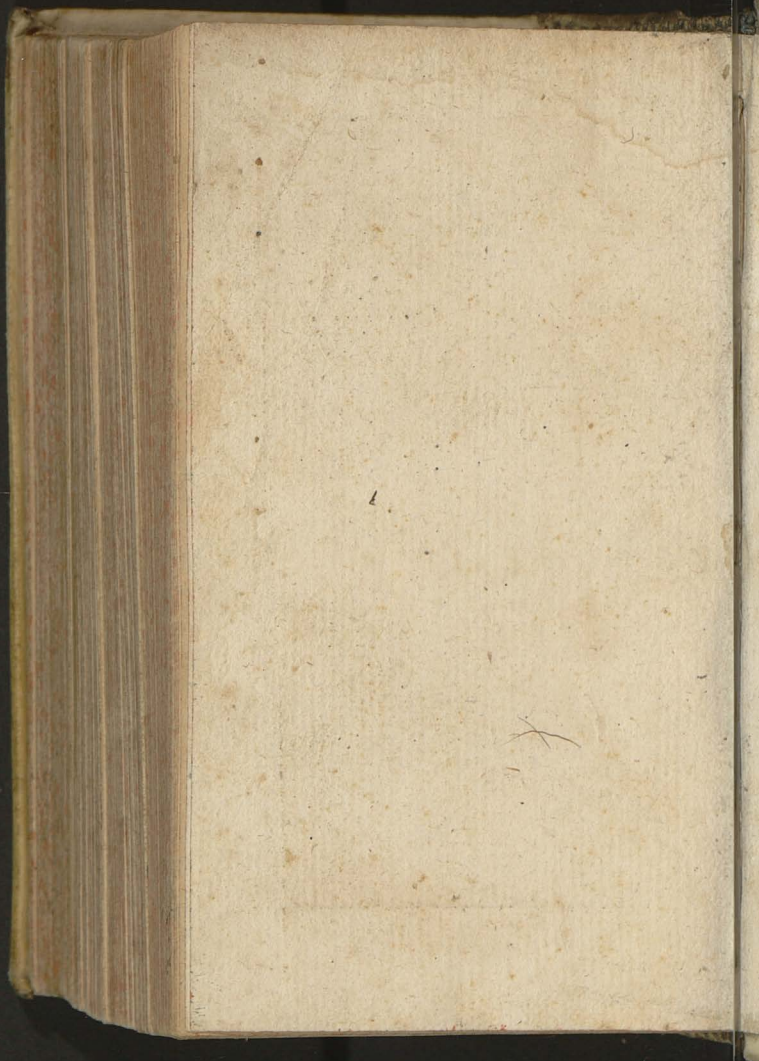

1600.

Quid

Biblioteka Jagiellońska

stdr0021467

749 -- 752